

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Primož Lešnjak

Mentor: doc. dr. Vladimir Prebilič

POZICIJSKO VOJSKOVANJE
Višek in zaton

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2006

Zahvalil bi se vsem, ki so mi kakor koli pomagali v času mojega študija in pri pisanju moje diplomske naloge.

KAZALO VSEBINE:

1. UVOD	1
2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	4
2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN CILJA NALOGE	4
2.2 HIPOTEZE.....	4
2.3 UPORABLJENE METODE	4
2.4. TEMELJNI POJMI	5
3. TEORETIČNI PRISTOP K POZICIJSKEMU VOJSKOVANJU	7
3.1 POZICIJSKO VOJSKOVANJE.....	7
3.1.1 <i>Rovovsko vojskovanje</i>	12
3.1.2 <i>Fortifikacija</i>	13
3.1.3 <i>Manevrski način vojskovanja</i>	14
3.2.4 <i>Dejavniki pozicijskega vojskovanja</i>	16
4. RAZVOJ POZICIJSKEGA VOJSKOVANJA DO I. SVETOVNE VOJNE	18
5. POZICIJSKO VOJSKOVANJE V I. SVETOVNI VOJNI	21
5.1 DOKTRINE PRED PRVO SVETOVNO VOJNO	21
5.2 I. SVETOVNA VOJNA	23
5.2.1 <i>Začetna faza – manevrski način vojskovanja (1914)</i>	23
5.2.2 <i>Srednja faza – pozicijsko vojskovanje (od konca 1914 do začetka 1918)</i>	26
5.2.2.1 <i>Strateške rešitve za preboj globoke obrambe – »Za ponovno rojstvo mobilnosti«</i>	27
5.2.2.2 <i>Taktične rešitve za strateški preboj pozicijske obrambe</i>	31
5.3.3 <i>Tretja faza – prehod na manevrski način vojskovanja (1918)</i>	38
6. II. SVETOVNA VOJNA	41
6.1 DOKTRINE PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO	41
6.1.1 <i>Defenzivna vojna doktrina – Francija in njene zaveznice</i>	41
6.1.2 <i>Ofenzivna doktrina – Nemčija</i>	44
6.1.2 <i>Bliskovita vojna (Blitzkrieg)</i>	44
6.1.2.1 <i>Taktika bliskovite vojne</i>	47

6.2.2 Razvoj novih rodov in zvrsti	48
6.2.2.1 Oklepne enote.....	48
6.2.2.2 Letalstvo	52
6.2 II. SVETOVNA VOJNA	54
6.2.1 Maginotova obrambna črta.....	54
6.2.1.1 Nemški vojni načrt – Meinsteinov načrt	56
6.2.2 Operacija Fall Gelb.....	57
6.2.2.1 Padec Maginotove obrambne črte	64
6.2.2.2 Vzroki za nemški preboj in poraz Francije	66
6.2.5. Siegfriedova obrambna črta – Zahodni zid	69
6.2.5.1 Zavezniški prodor z zahoda	70
6.2.5.2 Zavezniška ofenziva na Siegfriedovo črto	75
6.2.5.3 Preboj Siegfriedove črte in prodor do reke Ren.....	76
6.2.5.4 Razlogi za preboj Siegfriedove črte	81
7. ZAKLJUČEK	84
8. LITERATURA	89
8.1 KNJIGE.....	89
8.2 SLOVARJI, ENCIKLOPEDIJE, LETOPISI IN LEKSIKONI	91
8.3 ČLANKI V STROKOVNIH IN ZNANSTVENIH OBČILIH	92
PRILOGE:	93
PRILOGA A.....	93
PRILOGA B.....	93
PRILOGA C.....	94
PRILOGA D.....	94
PRILOGA E.....	94
PRILOGA F	95
PRILOGA G.....	96
PRILOGA H.....	96

1. UVOD

Pozicijska vojna je način vojnega delovanja, za katerega so značilne dolgotrajne, težke in izčrpljujoče borbe, ki se jih predvsem uporablja pri zavzemanju in branjenju položajev. Osnova vsake pozicijske vojne oz. pozicijskega načina vojskovanja je položaj-ozemlje. Enostavno povedano, gre za precejevanje vrednosti ozemlja, zato so pri zavzemanju ali branjenju uporabljena vsa razpoložljiva sredstva. Vedno je primaren cilj vsake pozicijske vojne najprej ohranjanje oz. branjenje lastnega ozemlja.

Skozi zgodovino so se tako različna manjša ljudstva kot tudi veliki imperiji po končanih osvajalskih pohodih odločili, da poskušajo osvojena ozemlje zavarovati in s tem preprečiti vdor sovražnim ljudstvom. Največkrat so se pri obrambi opirali na naravne prepreke, vendar te same niso mogle nuditi zadostno varnost, zlasti na ravninskem območju. Zato je bilo potrebno na tem območju postaviti umetne prepreke, ki bi lahko zadržale in opozorile pred nenadnim sovražnim vdorom. Najučinkovitejše sredstvo za preprečevanje takih vdorov so bili objekti stalne fortifikacije oz. fortifikacijska črta. Prvi takšen in zagotovo najbolj znan primer iz zgodovine je bil veliki Kitajski zid, s katerim se je poizkušalo Kitajsko cesarstvo zavarovati pred nenadnim vdorom severnih nomadskih ljudstev. Drug takšen primer so bili rimski limesi, ki so jih Rimljani uporabili za obrambo pred pravtako nenadnimi barbarskimi vpadi. Pri tem je treba povedati, da je bila izgradnja rimskih fortifikacijskih črt posledica ustavitve rimskega osvajalskega pohoda.¹ V obeh primeri je šlo za obrambo ozemlja na strateški ravni. V srednjem in novejšem veku pa so, zaradi povečane premičnosti in ognjene moči napadalca oz. povečane sposobnosti manevra,² obrambne fortifikacijske črte počasi pričele izgubljati na pomenu.

¹ Rimske osvajalske pohode so ustavila močna barbarska ljudstva, npr. Germani na območju današnje južne, zahodne Nemčije; Keltska ljudstva na območju Škotske; Perziji na vzhodu; etc. Ker so bili vpadi rimskih legij na ta območja ustavljeni oz. so bile legije razbite, so se Rimljani odločili, da svoja obstoječa ozemlja zavarujejo pred možnimi barbarskimi vpadi. Svoja mejna območja so zavarovali z limesi oz. fortifikacijskimi črtami, ki so se v večini primerov opirale na naravne prepreke. Tako je na severu glavna meja med rimskim imperijem in germanskimi plemeni potekala od Črnega morja po Donavi do Alp, in od Alp po Renu do Severnega morja. Tipičen primer samostojne fortifikacijske črte pa je bil Hadrijanov zid na območju severne Anglije.

Vse do sredine 19. stoletja je bilo za vsa bojišča značilno, da je zmago na bojišču možno dosežati le z napadom. Pojav in razvoj hitrostrelnih pušk (polnjenih od zadaj) in hitrostrelne artilerije (iznajdba granate) sta povsem spremenila situacijo na bojišču. Odprti frontalni napadi so bili proti enotam, ki so bile oborožene s takšnim orožjem, nesmiselni in usodni za napadalca. Napadalcu je bilo tako prizadejane velike izgube, zato so bile nasprtno obrambne strani prisiljene uporabljati rove, barikade in poljsko fortifikacijo. Kombinacija ognja in fortifikacije (utrjevanja) je dodatno povečala moč obrambe. Ob postopnem razvoju ognja in sistema utrjevanja pa je prišlo do pojave, ko je obramba tako na taktičnem kot na strateškem nivoju povsem dominirala nad napadom. Na celotnem bojišču so nastale močne utrjene obrambe, ki so preprečevale uporabo različnih manevrov. Obrambe so bile tako močno utrejane, da ni nobenemu od napadalcev uspel pomemben preboj obrambe. Posledica tega je bila pozicijska vojna.

V obdobju med obema vojnama sta na podlagi izkušenj iz I. svetovne vojne nastala dva nasprotna tabora, ki sta imela povsem različen pogled na novo vojno oz. na način vojskovanja: (1) pozicijski in (2) manevrski način vojskovanja. Zagovorniki pozicijskega načina vojskovanja so se opirali zgolj na izkušnje iz I. svetovne vojne, kjer je utrjena obramba povsem dominirala nad napadom. Po njihovem mnenju naj bi II. svetovna potekala v okoliščinah, ki so značilne za pozicijsko vojno. Zaradi slabih izkušenj iz I. svetovne vojne so različne države med obema vojnama pričele z gradnjo velikih strateških fortifikacijskih črt, ki so bile dolge od 400 km do 600 km. Strateške fortifikacijske črte so dobile predvsem nalogo obrambe države pred nenadnimi sovražnimi vdori in varovanje strateško pomembnih industrijskih območij. Čeprav so bile zgrajene v mirnem obdobju, so bile vseskozi v funkcionalnem stanju. Tudi v času, ko ni bilo neposrednega stika z črto, se njihova vloga, v strateškem smislu, ni spremenila. Drugi tabor pa je sledil razvoju tanka in letala in je na podlagi njunega tehnično-taktičnega razvoja zaključil, da bo naslednja vojna potekala v okoliščinah, kjer bo kombinacija manevra in ognja dominirala nad obrambo. Na podlagi sprejetih vojnih doktrin so začele posamezne države proizvajati oz. graditi posamezne oborožitvene sisteme. Spopad med različnima pogledoma na način vojskovanja je trajal od

² V času Napoleona in njegovih osvajalskih pohodov je prevladovala strategija in taktika popolnega uničenja. Napoleon je z različnimi nenadnimi manevri razbijal nasprotnike na bojišču. Glavno vlogo pri tem sta imela konjenica in artilerija.

konca I. svetovne vojne pa vse do začetka II., ko pa so prve nemške ofenzivne operacije že oznanjale na preživetost pozicijskega načina vojskovanja.

2. METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1. OPREDELITEV PREDMETA IN CILJA NALOGE

V svoji diplomski nalogi bom poskušal predstaviti pozicijski način vojskovanja, njegove osnovne značilnosti, razvoj in na koncu njegovo preživetost. V prvem poglavju bom predstavil pozicijski način vojskovanja s teoretičnega vidika, in sicer njegovem pomen, vzroke za njegov nastanek in proces razvoja. V drugem poglavju se bo moja naloga navezovala na pozicijsko vojskovanje v I. svetovni vojni, kjer je bila prevladujoča oblika spopadov pozicijski način vojskovanja tako na taktični kot na strateški ravni. S pomočjo posameznih bitk na različnih frontah ter uporabe posameznih oborožitvenih sistemov in rodov bom poskušal ugotoviti, ali je v obdobju pozicijske vojne prišlo do strateškega preboja obrambnih črt, in če je, na kakšen način in s katerimi sredstvi. V zadnjem poglavju pa se bo moja naloga navezovala na obdobje med II. svetovno vojno, za katerega je bil značilen le še manevrski način vojskovanja. S pomočjo sistemov fortifikacijskih črt, ki so nastale v pričakovanju ponovne pozicijske vojne, in razvoja posameznih oborožitvenih sistemov in rodov, bom poskušal dokazati, da je bilo pozicijsko vojskovanje v celoti preživeto.

2.2 HIPOTEZE

Hipoteza 1: *V I. svetovni vojni, v obdobju pozicijskega načina vojskovanja, ni prišlo do strateškega preboja obrambnih črt.*

Hipoteza 2: *Sistemi fortifikacijskih črt v II. svetovni vojni niso izpolnili svoje strateške vloge.*

Hipoteza 3: *Taktično-tehnični razvoj oklepnih in letalskih enot je povečal mobilnost in moč napadalca pri napadu na fortifikacijsko utrjene obrambne položaje.*

2.3 UPORABLJENE METODE

Pri izdelavi svoje diplomske naloge bom uporabil naslednje metode družboslovnega raziskovanja:

- Že pri samem *zbiranju virov* sem naletel na veliko težavo pri iskanju literature o pozicijskem načinu vojskovanja, saj se je ta pojem pri nas zelo poredko uporabljal, v tuji literaturi pa ga sploh ni mogoče zaslediti. Edina povezava je z rovoškim načinom vojskovanja, ki pa je napačna.
- S pomočjo *deskriptivne metode* sem opredelil temeljne pojme, ki so nujni za razumevanje moje naloge. To metodo sem uporabil tudi za natančno opredelitev pozicijskega vojskovanja in njegovih glavnih značilnosti.
- *Analizo in interpretacijo sekundarnih virov* (članki, knjige) sem uporabil pri opredelitvi temeljnih pojmov v povezavi z pozicijskim vojskovanjem in pri analiziranju I. in II. svetovne vojne.
- *S primerjalno-zgodovinsko metodo* sem, na podlagi različnih dejavnikov, primerjal pozicijsko vojskovanje v I. in II. svetovni vojni.

2.4. TEMELJNI POJMI

Oklepne enote – (ang. armoured forces) vsebujejo težke in lahke oklepne sile. Težke oklepne enote so namenjene predvsem izvajanju napadnih bojnih delovanj. Zaradi njihove mobilnosti, ognjene moči, solidne zaščite pred nasprotnikovim ognjem in sposobnosti zagotavljanja taktičnega presenečenja so najbolj primerne za prebijanje nasprotnikovega zaledja in zajetja onemogočenih oziroma poraženih nasprotnikovih sil. OE lahko učinkovito odbijajo nasprotnikove napade ter izvajajo protinapade v okviru obrambnih bojnih delovanj. Tanki lahko uničijo nasprotnikova oklepna bojna vozila, pehotna enote, protioklepne enote, pod določenimi pogoji so lahko učinkovito vključeni v boj proti nasprotnikovemu letalstvu in desantnim silam (LFTD ATP-35 (B) 1999: 2–12).

Strategija je teorija in praksa pripravljanja in izvajanja oboroženega boja v celoti, na celotnem ozemlju lastne ali nasprotnikove države in v vseh različicah in fazah vojne. Strategija dobi cilje od vrhovnega političnega vodstva, uresničuje pa jih s pomočjo prostorskega in časovnega kombiniranja vojaških operacij. Strategija na splošno označuje načrt za usklejeno borbena uporabo vedno omejenih virov, z namenom uresničiti zadnji cilj.

Ime izhaja iz grške besede »strategia«, kar pomeni »vodenje vojske«. Vojaška strategija pa načrtuje posamezne vojaške operacije in v njih razporeja boje.

Preboj (eng. penetration, breakthrough, fr. rupture, nem. durchbruch) pomeni obliko manevra v napadu in obrambi, s pomočjo katerega se s frontalnim udarom prebija nasprotnikovo borbeno postavitve, razdvaja njegove sile in s tem ustvarja pogoje za ostale oblike manevra (obhod, obkolitev, umik iz borbe) ali za udare v sovražnikove boke ter omogoča nadaljni razvoj manevra v globino. Preboj je relativno težak in urejen in je velikokrat oblika borbenega delovanja, ki se največkrat izvaja v situacijah, ko se nasprotnik brani na široki fronti in ima že izstrošene rezerve, ter pri izjemno ugodnem razmerju sil in ognjenih sredstev v korist napadalca. Izvedba preboja je vedno podrejena nekemu širšemu cilju (VE,1974: 339).

3. TEORETIČNI PRISTOP K POZICIJSKEMU VOJSKOVANJU

3.1 POZICIJSKO VOJSKOVANJE

»Pozicijska vojna (ang. positional warfare, fr. Guerre de position, nem. Stellungskriege) je način vojnega delovanja, ki je značilen za frontalne, počasne, dolgotrajne in težke borbe, ki niso zmožne privedi do končne odločitve, in se jih uporablja pri zavzemanju in ohranjanju položajev na neprekinjeni, stabilni fronti, strateških razmer, utrjeno pretežno z objekti poljskega tipa. Nasprotni pomen pozicijske vojne ima pojem manevrske vojne, katere odlika je hitro delovanje, raznovrstne oblike manevra ter omogočanje končne rešitve. Od trdnjavskega vojskovanja se razlikuje po tem, da vsebuje tako zavzemanje kot tudi obrambo trdnjave – krožni utrjeni rajoni, kot primer stalne fortifikacije«. (VE, 1974: 353)

»Pozicijsko vojna se pojavlja v začetku 20. stoletja, ko se zaradi ravnotežja moči masovnih armad, povečane ognjene moči in vse večje upoštevanje fortifikacije ustvarja neprekinjena stabilna fronta, zaradi katere obe vojskovajoči se strani uporabljata pozicijsko vojskovanje. S tem ohranjata pridobljene pozicije in pridobivata čas za dosego takšne nadmoči, ki jima bo omogočila, da preideta v manevrsko vojskovanje in dokončno zlomijo nasprotnika«. (VE, 1974: 353) Se pravi, da je prioriteta pozicijskega vojskovanja zadostna defenziva, ki bo uspešno ustavila vsakršen napad in omogočila izvedbo ofenzive.

Temeljna lastnost pozicijskega vojskovanja je obramba oz. branjenje svojih položajev za vsako ceno. Tako različni avtorji oz. različna literatura pozicijsko vojskovanje enačijo s pozicijsko obrambo oz. razumejo pozicijsko obrambo kot osnovo za pozicijsko vojskovanje. V strokovni literaturi se pojem »pozicijska ali odločujoča obramba označuje kot popolno uporabo sil in bojnih sredstev v določenem območju oz. zajema popolno izkoriščanje celotnega zemljišča in njenega inženerskega sistema, ognja in manevra, s ciljem, da se sovražnikov napad zlomi in se mu zada odločujoči poraz«. (Hadžidajmovič, 1955: 147) »Gre za čvrsto držanje pomebnega obrambnega položaja, na katerem naj bi prišlo do končne rešitve boja, in v katerem gre za kombiniranje tako obrambnega kot napadalnega delovanja na plitkem območju.« (Hadžidajmovič, 1955: 147) Glavna naloga enot, ki so taktično pripravljene posebej za to območje, je obramba in ohranjanje položaja ter kontrola nad tem

območjem (med dvema linijama). Rezerve pa se uporabljajo v glavnem za popolnjevanje obrambnih linij, za nadaljnjo blokado napadov ali za ponovno vzpostavitev položaja s protinapadom (Dupuy, 1986: 174).

Eden redkih teoretikov, ki se je bolj natančno ukvarjal s pojmom pozicijskega vojskovanja, je bil A. Svečin. Pojem pozicijskega vojskovanja je poiskoval razložiti s pomočjo operacije in njenega delovanja. Po njegovih besedah naj bi vsaka operacija vsebovala obvezno povezovanje obrambnega in napadalnega delovanja. Pri tem razlikuje napadalne in obrambne operacije, in sicer odvisno od tega, ali strategija postavlja operaciji negativen ali pozitiven cilj. Pri tem niz pozitivnih ciljev karakterizira ofenzivno, niz negativnih ciljev pa predstavlja defenzivno strategijo. Pri pozitivnih ciljnih gre po njegovem mnenju za osvajanje oziroma zavzemanje sovražnikovega ozemlja ter osvobajanje izgubljenega lastnega ozemlja. Negativni cilj pa zajema obrambo ozemlja oz. boj za popolno ali delno ohranjanje obstoječega ozemlja. Kadar nasprotujoči si strani postavljata pri operaciji pozitivne cilje, prihaja velikokrat do podobnih operacij. Pri tem nastane gibljivo vojskovanje – manevrsko vojskovanje. Če slučajno obe strani v prvi plan postavita negativne cilje, vojaška delovanja dobijo pozicijski karakter, kajti obe strani sta v prvi plan postavili svoje enote v obrambo – defenzivo. Pozicijski front se lahko ustvarja tudi v primeru, ko ena od vojskujočih strani izvaja pomorski desant, pri tem pa je njena mobilnost omejena (Svečin, 1956: 304). Pri tem misli na oviranje sil, zlasti glavnih, in njihovo oskrbovanje.

Vse dokler obe strani stremita k ustvarjanju negativnih ciljev oz. se odločita za defenzivo, vlada na položajih zatišje. S tem se zmanjšujejo izgube v številu pripadnikov in strošek materialnih sredstev na fronti, kar se najpogosteje kaže pri načrtih ešalonske mobilizacije. Tako lahko predvidevamo, da bo vojna z veliko verjetnostjo dobila lastnosti pozicijskega vojskovanja, če bo stopnja pripravljenost na obeh straneh nizka, posebej če ni ustreznih materialnih rezerv (Svečin, 1956: 304). Iz tega lahko sklepamo, da je pomemben dejavnik pri pozicijski vojni tudi mobilizacija. V primeru, da obe nasprotujoči državi nimata učinkovitih sredstev in organizacije za hitro mobilizacijo, se bosta vedno najprej osredotočili le na obrambo. Šele ko je zagotovljeno zadostno število oboroženih sil, pa lahko pričneta razmišljati o ofenzivnih nalogah.

V pozicijske vojne so v večini primerov vpletene zgolj velike koalicije, medtem ko se majhne države zaradi svoje majhnosti, premajhnega števila oboroženih sil in majhnega ozemlja zelo redko odločajo za vstop v takšno vojno. Ponavadi so pri velikih koalicijah v prvem planu negativni cilji, ker vsaka država znotraj koalicije prepušča udare oziroma napade na sovražnikove linije ostalim zaveznicam, ponavadi šibkejšim državam, tako da močnejša država ohrani moči za poslednje dejanje. Tako ima pri vodenju pogajanj najmočnejša sila največje možnosti za uveljavljanje svojih interesov. Tako vojne, v katerih sodelujejo koalicijske enote, za razliko od vojn med dvema državama, vsebujejo lastnosti pozicijskega vojskovanja (Svečin, 1956: 304).³

Majhne države niso oziroma so zelo redko sposobne za pozicijsko vojskovanje. Fronte, ki bi jih morale držati, se zmanjšujejo glede na celotna ozemlja, ki s svojimi sredstvi zagotavljajo odpor. In, če bi bila pri enakih oblikah med dvema državama fronta ene osemkrat krajša, bi s tem sam teritorij bil 64-krat manjši. Potrebno je imeti več kot tisoč kvadratnih kilometrov zaledja, ki lahko brez skrbi deluje, da bi lahko zadostovalo za sredstva in potrebe enega kilometra dolžine pozicijske fronte (Svečin, 1956: 305).⁴

V pozicijski vojni velikokrat prihaja do situacije, kjer nobena od nasprotujočih sil zaradi kvantitativnega ravnotežja ne more prevzeti glavne pobude. Prihaja najprej do stabilizacije fronte, v kateri nobena od strani ni sposobna in zmožna ustvariti zadostnih pogojev za odločujoči udarec. Takšna situacija prisili vse vpletene strani, da pričnejo z iskanjem novih rešitev za nadaljnjo vodenje vojne v celoti, na strateškem, operativnem in taktičnem nivoju (VE, 1974: 354).

Naslednja pomembna značilnost pozicijskega vojskovanja je, da je sam prehod v pozicijsko vojskovanje veliko lažji kot pa umik iz njega. V pozicijski boj lahko padeš tudi proti svoji volji (Svečin; 1956: 308).

³ Države stopajo v koalicijo zaradi večanja vojaške moči in pa večanja različnih sredstev (v gospodarstvu): industrijskih resorsov, industrijskih surovin, hrane in goriva ter ljudskega potenciala, kar je lahko na koncu odločilen dejavnik za končno zmago (Tuhačevski (2), 1985: 13).

⁴ Celotni izračun je po njegovem mnenju relativnega značaja, kajti pri tem je potrebno računati še na ekonomske značilnosti oz. dejavnike ozemlja.

Po Svečinu (1956: 305) je za pozicijsko vojno značilno, da vsaka stran teži k temu, da svojo fronto čim bolj približa sovražnikovi fronti. V osnovi gre za precenjevanje ozemlja, saj je ozemlje med prednjimi linijami nasprotnikov kratko oz. obe nasprotujoči strani stremita k temu, da je čim krajše. Posledica takšnega precenjevanja ozemlja je pretirana izguba enot, ki so potrebne za osvojitve le nekaj sto metrov ozemlja. Na takšen način se poskušata obe strani približati fronti in s tem sebi omogočiti ugodno izhodišče za odločujočo ofenzivo.

Čeprav ima v strateškem smislu pozicijsko vojskovanje negativne cilje, se v taktičnem smislu karakterizira kot predhodni položaj za napad (Svečin, 1956: 305). Različni avtorji navajajo, da je obramba močnejša od napada, in da je uspeh napadalca možen le v primeru ko doseže premoč, pri čemer naj bi bil uspeh napadalca zagotovljen le v razmerju 1:3 v korist napadalca. Naloga obrambe naj bi bila oslabiti napadalca in mu nato zadati odločujoči poraz.⁵

Odločitev za pozicijske forme vojskovanja je odvisna od pomebnosti nekaterih odsekov in geografskih območij. Gre za varovanje pomebnih industrijskih območij, komunikacij, ki omogočajo logistično oskrbovanje prednjih linij (Svečin, 1956: 305). Svečin daje pomembno vlogo logističnemu oskrbovanju in pa varovanju industrijskih con, ki so pomembne za oskrbovanje in ohranjanje linij.⁶

Pomeben dejavnik, ki omogoča nastanek pozicijskega vojskovanja oz. daje pozicijski karakter, je tudi vreme, ki lahko ovira sam potek operacije ali jo celo ustavi (VE, 1974: 355). V takih primerih se nasprotne strani raje odločijo za defenzivo oz. dajo prednost uresničevanju negativnih ciljev.

Za lažje razumevanje in predstavo pojma pozicijskega vojskovanja je potrebno razložiti tudi pojem manevrskega vojskovanja, ki ima za razliko od pozicijskega v prvem planu

⁵ Pri Molotkeju je šlo za koncept strateškega napada in taktične obrambe. Takšna metoda je lahko uspešna le v primeru, če ima branilec boljše orožje ali če je taktično bolj dovršen. Pri tem poskuša s svojo obrambo demoralizirati in oslabiti napadalca ter mu na koncu zadati uničujoči napad (Alexander, 2002: 46). Clausewitz pa navaja, da je obramba položaja močnejša oblika boja, čeprav kasneje opozarja, da so napadalne operacije najpomembnejše za doseg končne zmage v vojni (Dupuy, 1984: 215).

⁶ V prvi svetovni vojni je bil eden od glavnih ciljev nemškega napada oddaljitev glavne bojne fronte od Porurja in Posarja, ki sta bila glavni industrijski območji (železova industrija). Neke vrste takšne obrambe lahko zasledimo že v preteklosti, in sicer v Sedemletni vojni, kjer je Frederik Veliki uporabil sistem jarkov za varovanje vojaških taborov in njihovih skladišč (IMADE, 1992: 2788–2789).

uresničevanje pozitivnih ciljev. V širšem smislu gre za ofenzivne cilje, ki so tako ekonomske kot politične narave, na taktičnem nivoju pa za osvajanje ozemlja. Gre za popolnoma nasproten pojem pozicijskemu vojskovanju in ga karakterizirajo hitrost, raznovrstne oblike manevrov in možnost končne odločitve (Vojna Enciklopedija; 1976: 353). Po Svečinu (1956: 307) lahko ta način vojskovanja dosežemo na naslednje tri načine:

- s prebojem,⁷
- z obhodom, ki se ga lahko doseže preko nevtralne države ali z vključitvijo posamezne države v koalicijo,⁸
- z umikom (s tem se ustvariti splošen preobrat).

Pri pozicijskem vojskovanju je za razliko od manevrskega možen samo en manever, in sicer preboj. Obrambne črte v pozicijski vojni imajo svoja krila v celoti zavarovana, zato je možen le frontalen, direkten napad na obrambno črto. V teoriji napad z obhodnim manevrom mimo utrjenih položajev ni možen. Zaradi precenjene vrednosti lastnega ozemlja pa se nevpletene strani ne odločajo za umik. S tega vidika je edina oblika napredovanja možna le s prebojem utrjenih položajev.

Pozicijska vojna je zelo širok pojem in ne obsega zgolj pozicijskega načina vojskovanja. Iz same opredelitve pojma lahko razberemo, da je njena glavna značilnost uresničevanje negativnih ciljev. Vendar pa za uresničitev negativnih ciljev niso dovolj le naravne prepreke, vreme, geostrateški položaj države in njene zmožnosti, ampak se je potrebno opreti še na druga sredstva, ki bodo dodatno pripomogla k uresnitvi ciljev. Že iz zgodovine je razvidno, da so države najbolj ranljive iz smeri, kjer ne obstaja nobena naravna prepreka, ki bi preprečevala vdor sovražnika. Zato je bilo potrebno na tem območju postaviti umetno prepreko, ki bo zadržala vsakršen sovražen vdor. Najučinkovitejši sredstvi oz. največkrat uporabljeni sredstvi sta bili rov in fortifikacija. Skozi celotno zgodovino sta ti dve prepreki

⁷ Obrambno črto, obdano z žico, jarki in ojačana s poljskimi utrdami, katero krila varujejo naravne prepreke (morje, Alpe) in nevtralne države je možno napasti le z direktnim prebojem (Dupuy, 1984: 218).

⁸ Možen obhod pozicijske fronte je lahko tudi mimo odprtega (nezavarovanega) krila (Svečin, 1956: 306). V praksi se je to izkazalo pri Schiffovem načrtu, katerega namen je bil obhod francoskih obrambnih črt na francosko-nemški meji, jih obkoliti in jim zadati usoden udarec. Šlo je za uresničevanje pozitivnih ciljev. Poglavitni namen Schlieffenovega načrta je bil zadati Francozom usoden udarec in se s tem izogniti dolgi, krvavi in izčrpljujoči vojni (Dupuy, 1984: 217).

državam omogočali obrambo pred nenadnim napadom. Njuna vloga se je vseskozi povečevala in doživela svoj vrhunec v obdobju med I. svetovno vojno, v kateri sta rov in poljska fortifikacija postali glavni sredstvi za uresničevanje negativnih ciljev.

3.1.1 Rovovsko vojskovanje

»Rovovsko vojskovanje je specifična forma kopenskega vojskovanja, ki vsebuje tako vojskovanje iz rogov kot tudi vojskovanje proti njim. Sistem rogov vsebuje različne rove/jarke povezane med seboj, dopolnjen s podzemljskimi zavetji in pa odprtimi in/ali prekritimi območji. Rovi so lahko tudi del trajne ali začasne fortifikacije, poljske fortifikacije ali pomebne pozicije.« (IMADE, 1993: 2786)⁹

Pri rovovskem vojskovanju je posebnost to, da obe strani uporabljata rove oz. strelske jarke. Za obrambo je rovovsko vojskovanje predvsem podpora obrambni strategiji, ki temelji na zaustavitvi agresije ali ofenzive ter prisiljevanju nasprotnika, da skoncentrira glavne formacije/ enote pred samim rovovskim sistemom, kjer naj bi jim zadale izgube z ognjem iz strelskih jarkov, predvsem z artilerijo. Za obrambo je značilna omejena mobilnost enot, premoč napadalca v številu enot, izčrpanost. Primarna naloga je obramba, ki temelji na jarkih in utrdbah (IMADE, 1993: 2787). Obrambno črto so ponavadi sestvljale dve do tri linije položajev, pri čemer je imela prva linija dve obrambni liniji. Druga linija je bila postavljena od tri do deset kilometrov, tretja pa celo še dlje (Švajncer, 1998: 342). Za bojnimi črtami pa je bila postavljena težka artilerija, ki je obstreljevala sovražnikove linije in območja nikogaršnje zemlje.

Napadalec, soočen z rovovsko obrambo, je primoran izvesti specifična dejanja. Ena od možnosti je spremeniti smer in obhoditi rovovovski sistem ali pa direktno napasti oz. prodreti obrambno črto. Za napad je pomebna reorganizacija enot tako, da bodo te lahko delovale napadalno in ob tem imele stalno ognjeno podporo, s pomočjo katere bodo iskale slabosti v obrambi, z vsemi ognjenimi sredstvi nevtralizirale njene obrambne enote ter izvedle direkten napad. Takšna dejanja obsegajo časovno prisilno uničevanje in pomembno zmanjšujejo

⁹ Po Švajncerju (1998: 342) je bilo rovovsko vojskovanje (ang. Trenchers Warfare) sestavni del pozicijskega vojskovanja oz. je bilo njeno izhodišče pozicijska vojna. Rovovsko vojskovanje oziroma taktika strelskih jarkov se je najboljše izpopolnila v prvi svetovni vojni.

napadalni moment. Z vidika napadalca se rovoško vojskovanje ne uporablja za hitro doseganje strateških ciljev in se ga ta, če je le potrebno, izogne (IMADE, 1993: 2787).

Rovovsko vojskovanje se lahko izvršuje na strateškem, operacijskem in taktičnem nivoju. Strateško pomebnost dobi, če koalicijsko vojskovanje, ozemlje ali prizorišče vojne izhajajo v glavnem iz rovoškega obrambnega sistema. V takšnem primeru se rovoško vojskovanje izbere za doseg specifičnega strateškega cilja ali za pridobivanje časa za pripravo na novo strateško pobudo (IMADE, 1993: 2787). Strateška pobuda se smatra kot priprava na ofenzivo ali pa protinapad.

Kadar so operacije vodene prvotno vzdolž utrd in jarkov, rovoško vojskovanje pomebno vpliva oz. se upošteva pri operacijskem konceptu. To pomeni prerazporeditev formacij, predstavitev strateških naporov na drugo območje in/ali pripravo na manevrsko vojskovanje ene ali obeh strani (IMADE, 1992: 2787).

Na taktičnem nivoju uporaba rovov pomeni podporo vsaki obliki vojskovanja – tako statični kot mobilni – ter ofenzivnim ali defenzivnim nalogam. Rovi se v taktičnem smislu uporabljajo za varovanje enot in opreme pred direktnim in posrednim ognjem ter kot ovire in prepreke. S taktičnega vidika rovoški boji izhajajo iz osnov rovoškega vojskovanja (IMADE; 1993: 2787).

3.1.2 Fortifikacija

Fortifikacija je znanost, ki se ukvarja z urejanjem ozemlja, s čimer bi se lahko napravil zaželeni pogoji za vodenje bojev in operacij (VE, 1967: 17). »Pojem fortifikacija ali slovensko utrjevanje ima tri pomene:

- vojaška znanost kot ojačanje/okrepitev prostora, pozicije ali območja, da bi s tem povečali moč obrambe pred napadalcem;
- vojaško obrambno delovanje;
- utrjevanje«.(Dictionary of military terms, 1986: 97)

Do prve svetovne vojne je pojem fortifikacija obsegal utrjevanje, oviranje, maskiranje in gradnjo poti, med svetovno vojno pa pojem obsega samo utrjevanje (VE, 1972: 17).

Osnovna delitev pojma fortifikacije je delitev na statično ali trajno fortifikacijo in poljsko fortifikacijo. V prvem primeru obsega objekte večje odpornosti, ki ščitijo pred večjimi napadnimi delovanji in se gradijo največkrat v mirnem obdobju. Stalne fortifikacije vsebujejo specialna orožja in se ponavadi oborožujejo kadar koli je to mogoče. V drugem primeru pa gre za objekte, ki so manj odporni in varujejo pred manjšimi napadi. Gradijo se v glavnem pred samim bojem ali znotraj njega. Skozi stoletja je bila fortifikacija pomebna, pogosto uporabljena metoda vojskovanja (VE, 1967: 17). V pozicijskem vojskovanju se je uporabljala v obliki poljskega tipa (VE, 1974: 353), ki se od trdnjavskega tipa vojskovanja razlikuje po tem, da se slednji navezuje samo na osvajanje in obrambo trdnjav – urjena krožna območja v obliki stalne fortifikacije (VE: 1974: 353).¹⁰

V modernem obdobju, posebej po industrijski revoluciji, je večja ognjena moč različnih orožij privedla v vojskovanju do radikalnih sprememb, ki so zahtevale, da so se armade, enote vsepogosteje odločale za utrjevanje (Dictionary of military terms; 1986: 97). »Pojem fortifikacija zasledimo tudi znotraj pojma linij – fortifikacijska linija, ki pa je vrsta trajnih, globokih in trdnih obrambnih položajev.« (Dictionary of military terms; 1986: 98) Tipična primera takšnih linij so bile Maginotova linija in Siegfriedova linija v zahodni Evropi, Marrethova linija v Tuniziji, Mannerheimova linija na Finskem (Enciklopedija II. svetovne vojne, 1982: 288).

Za razumevanje fortifikacije in fortifikacijske linije je potrebno razložiti še pojem linija. Po Jankoviču (2004: 67) naj bi pojem linija, v slovenskem izrazoslovju označevali s črto, vendar pa se lahko zaradi uveljavljene besedne zveze lahko uporablja tudi pojem linija.

3.1.3 Manevrski način vojskovanja

¹⁰ S tem pojmom se ne morem povsem strinjati, kajti tudi v pozicijskem vojskovanju so se uporabljali objekti stalne fortifikacije. Takšen primer je bila npr. trdnjava v Verdunu. V obeh tipih fortifikacije se objekti lahko uporabljajo tako v sklopu strateškega, operativnega in taktičnega delovanja.

Pojem manevrsko vojskovanje je najlažje razložiti v povezavi s pozicijskim vojskovanjem, saj ima manevrsko vojskovanje povsem nasproten pomen. Edina skupna lastnost obeh načinov vojskovanja je uporaba manevra preboja, ki pa je pri manevrskem ena od treh oblik delovanja, medtem ko je pri pozicijskem to edini način napada.

Za razumevanje pojma manevrskega vojskovanja je najprej potrebno razložiti, kaj sploh pojem manever pomeni. Manever (ang. maneuver, fr. Manoeuvre, nem. Manoever) pomeni organiziran in usklajen premik sil in sredstev pri pripravi in pri izvedbi borb na kopnem, morju in v zraku, s katerim bi se z najbolj zaželenim grupiranjem in delovanjem na pravem mestu in v pravem času uresničil zastavljeni cilj (VE, 1973: 257). V tuji literaturi, predvsem v ameriški, pa manever označujejo kot eno od dveh temeljnih komponent vojskovanja, pri čemer je ena ognjena moč. Večkrat pa se uporablja kot premik glede na nasprotnikovo pozicijo. V tem primeru pomeni premik enot glede na položaj nasprotnika, kjer poskuša doseči in ohraniti pozicijsko prednost. Prednost lahko doseže tudi v primeru, da dopušča sovražniku, da ta sam pride v neugodno pozicijo, in sicer brez premika svojih enot. V tem primeru manever ne pomeni premika, ampak pozicijsko prednost. V nekaterih primerih pa se manever dobesedno enači z premikom enot (IMADE: 1993: 1611).

Manevrsko vojskovanje je način vodenja vojnega delovanja, ki se odlikuje s svojo hitrostjo, z raznovrstnostjo različnih oblik manevrov in z možnostjo odločilne rešitve (VE, 1965: 353). Za razliko od pozicijskega vojskovanja, kjer je glavna oblika manevra: preboj, so pri manevrskem vključene vse tri osnovne oblike manevra preboj, obhod in obkolitev (VE, 1973: 258). Ena od pomembnih, če ne najpomembnejših značilnosti manevra oz. manevrskega vojskovanja pa je premik – mobilnost, ki pod določenimi dejavniki (čas, prostor, vreme), omogoča oboroženim silam (enote in oprema) hitrejše,¹¹ fleksibilnejše in bolj učinkovito delovanje.

Pri manevrskem vojskovanju gre v primeru napada za izbiro najprimernejše oblike manevra, ki omogoča presenečenje in premoč v glavni smeri napada ter s tem omogoči dosego zastavljenega cilja s čim manjšimi izgubami. V obrambi pa gre za izmikanje

¹¹ Poleg presenečenja in vojaške premoči ima glavno, če ne odločilno vlogo pri manevrskem vojskovanju tudi hitrost, kar je razvidno iz prepričanja, da je "hitrost sama po sebi orožje" (IMADE, 1993: 1613).

nasprotnikovemu glavnemu udaru ter ustvarjanje učinkovitega odpora močnejšemu nasprotniku (VE, 1973: 258). Za razliko od manevrske pa ima pozicijska obramba povsem drugačno vlogo. Pri pozicijski obrambi obrambnim enotam ni dovoljen umik, ampak morajo svoje položaje obraniti za vsako ceno, ne glede na nepomenbnost ozemlja in velike izgube lastnih enot.

V tuji literaturi pa pomeni manevrsko vojskovanje več kot pa samo iskanje pozicijske premoči. »Pomeni vrsto vojskovanja tako na taktičnem kot na operativnem nivoju. Pri manevrskem vojskovanju ne gre za klasično postopno uničenje nasprotnika z ognjeno močjo, ampak je glavni cilj udariti nasprotnikove enotne, funkcijske sile naenkrat in v celoti ter jih privedi na rob propada.« (IMADE, 1993: 1613) Uničenje nasprotnika ni mišljeno kot fizično uničenje, ampak je usmerjeno v nefizično razbitje sovražnika kot celote – razbiti sovražnika kot formacijo, ga zмести, privedi do splošnega propada, in sicer tako, da izgubi svojo osnovno funkcijo in nalogo. »Taktična veščina je podrejena operativni, njen osnovni cilj je izogibanje boju in iskanje operativnih ciljev oz. iskanje možnosti za dosego operativnih ciljev«. (IMADE, 1993: 1613) V pozicijskem vojskovanju pa je povsem drugače, saj sta tako strategija kot operatika podrejeni taktiki.

Pri manevrskem vojskovanju ne obstaja nekih splošnih, točno določenih pravil in definicij, kako naj se izvajajo določene taktične naloge in operacije. Izvaja se glede na posamezno situacijo.¹²

3.2.4 Dejavniki pozicijskega vojskovanja

¹² Čeprav ne obstaja nekih določenih pravil, pa lahko iz pretekle nemške prakse določimo nekaj glavnih značilnosti manevrskega vojskovanja na taktičnem nivoju:

- 1 Taktična naloga (Mission tactics): pomebno je decentralizacija poveljstva, vendar morajo biti enote kot celota usmerjene v zadani cilj.
- 2 Usmeritev v dosego cilja (Focus of effort): vse mora biti podrejeno cilju, za dosego ima na razpolago vso podporo – ognjeno in podporo za zagotavljanje delovanja enot.
- 3 Iskanje šibke točke: svojo udarno moč usmeriti na šibke točke nasprotnikove obrambe (throwing strenght against weakness, not against strenght). Manevrsko vojskovanje ne pomeni linijskega napredovanja, ampak je njegova posebnost nelinearnost. Potrebno je poiskati sovražnikovo šibko točko, jo napasti, obenem pa se izogniti najmočnejšemu delu.
- 4 Cilj (the objective): v manevrskem vojskovanju je cilj definiran kot sovražnik (širši pomen) in ne kot ozemlje.
- 5 Rezerve (the reserves): velik pomen pri manevrskem vojskovanju imajo rezerve, in dostikrat predstavljajo silo - enoto, ki ima odločilno vlogo pri boju. Močne rezerve so pomebne tako na taktičnem kot tudi na operativnem nivoju (IMADE, 1993: 1613).

Tako lahko iz analize nekaterih avtorjev določimo nekatere dejavnike, ki posredno ali neposredno vplivajo na potek vojn oz. na način izvajanja vojskovanja. Pozicijsko vojskovanje je zelo kompleksen pojem, ki ga ni mogoče razložiti samo iz enega vidika. Upoštevati je potrebno, »da se večšina vojskovanja, v tem primeru pozicijsko vojskovanje, določa glede na obseg oboroženega boja in obliko ubojnih dejstev« (Lubi; 2002: 5) Glede na obseg in obliko oboroženega boja, priprav in uporabe enot, pa se lahko pozicijski način vojskovanja izvršuje tako na taktičnem kot na operativnem in strateškem nivoju.

Značilnosti oz. dejavniki, ki vplivajo na pozicijsko vojskovanje s strateškega vidika:

- geografski položaj (naravne prepreke, strateško pomembna območja, zavarovana krila),
- velike koalicije (velike večnacionalne armade z različnimi poveljstvi),
- enakovrednost vojaške moči,
- velika zaledja in njihov potencial,
- nizka stopnja pripravljenosti (mobilizacija),
- defenziva (po Posenu cenejša kot ofenziva),
- utrjeni objekti v obliki trajne in poljske fortifikacije (fortifikacijske črte),
- vreme,
- preboj – edini možni manever.

Značilnosti pozicijskega vojskovanja z operativnega in taktičnega vidika:

- geografski položaj (naravne prepreke, zavarovana krila),
- logistična oskrba,
- defenziva, ofenziva (hitri prehodi iz defenzivnega v ofenzivni položaj in obratno),
- utrjeni objekti poljskega tipa (rovi/strelski jarki, poljske fortifikacije),
- vreme,
- preboj kot edini manever,
- enakovrednost vojaške moči.

4. RAZVOJ POZICIJSKEGA VOJSKOVANJA DO I. SVETOVNE VOJNE

Pozicijska vojna oz. način pozicijskega vojskovanja je bil dolgotrajen proces, ki se je razvijal počasi in postopoma. Vsaka vojna, od Krimske pa do I. svetovne vojne, je prinesla posamezne taktično-tehnične inovacije, ki so lahko posredno ali pa neposredno vplivale na potek in vodenje spopadov, samo organizacijo in uporabo oboroženih sil. Najpomembnejši dejavnik v obdobju razvoja pozicijske vojne je bila industrijska revolucija in odkritje parnega stroja, ki sta privedla do hitrega gospodarskega razvoja posameznih držav, njihove ekonomije in povečanja proizvodnje. Podobno hitro pa se je razvijala tudi vojaška industrija. Z večanjem gospodarske moči se je istočasno večala tudi vojaška moč posamezne države.

Prva pozicijska vojna je bila Krimska vojna v letih 1853–1856, med Rusijo in koalicijo treh držav Francijo, Anglijo in Turčijo. Glavno bojišče v Krimski vojni je potekalo na območju Krimskega polotoka.¹³ V spopadih naj bi po različnih podatkih sodelovalo po 200.000 vojakov na vsaki strani. Boji so potekali skoraj dve leti, od 1854 pa do 1856, nobena stran pa ni v tem obdobju dosegla kakšnega bistvenega uspeha. Zaradi frontalnih napadov sta obe strani utrpeli velike izgube. Ofenzive so potekale zelo počasi in v dolgih časovnih razmikih, predvsem zaradi prepočasnega popolnjevanja enot na fronti (zavezniki so morali svoje enote popolnjevati z ladijskim transportom) in pa slabega vremena, ki je onemogočal hitre napade. Končala se je s podpisom mirovne pogodbe (VE, 1962: 24).

Svoj operativno-taktični karakter pa je pozicijsko vojskovanje dobilo šele v drugi polovici 19. stoletja. Prvi primer takšnega vojskovanja je moč zaslediti v ameriški državljanski vojni v letih 1861 do 1865 (VE, 1974: 353). Glavno vojskovališče je potekalo v ameriški zvezni državi Virginiji na razdalji med glavnima mestoma Washingtonom in Richmondom,¹⁴ kjer je v letih med 1862 in 1863 prišlo do rovovskega načina vojskovanja (VE, 1974: 124–126, 353).

¹³ Spopadi v krimski vojni so potekali na polotoku Krim, na območju med reko Cernal, morjem in blokadno linijo v smeri med mestoma Sevastopolj in Baklavo. Na ozkem, skoraj neprehodnem območju sta obe vpleteni strani utrdili svoje položaje s poljsko fortifikacijo in jih dopolnili s poljsko in trdnjavsko artilerijo.

¹⁴ Spopadi so potekali na območju med gorovjem Appalachi na zahodu in morjem na vzhodu, natančneje med dvema rekama Rapidan in Rapphannock.

V začetku vojne sta obe strani uporabljali taktike z linearno postavitvijo enot, kjer sta si enoti stoje iz bližine izmenjavali strele toliko časa, dokler se ni ena od strani odločila za napad z bajoneti. Zaradi vsevečjih izgub, ki so jih povzročale puške, ki so se polnile od zadaj, in pa velike uporabe topov ter granat sta bili obe strani prisiljeni uporabljati rove, barikade in poljsko fortifikacijo. Njihovo bojno delovanje je v glavnem temeljilo na pozicijski obrambi, s katero so poiskovali ustaviti vsakršen napad, nato pa mu s protinapadom zadati odločujoč poraz (Dupuy, 1984: 196–197). Strelski jarki, rovi so postali pravilo in so omogočali ognjeno moč tako pri obrambi kot tudi pri napadu.¹⁵ Čeprav sta obe strani začeli uporabljati podobno taktiko, pa sta se glede na strategijo povsem razlikovali. Strategija konfederacijskih sil je temeljila na Napoleonovi strategiji popolnega uničenja,¹⁶ medtem ko je strategija severnih sil temeljila na strategiji izčrpavanja nasprotnika.¹⁷

Veliko zgodovinarjev ameriško državljansko vojno označuje kot zadnjo od starih in prvo od modernih vojn (Dupuy, 1984: 196). Prvič v zgodovini je vojna vsebovala lastnosti totalne vojne. Vojna in njena veščina sta vsebovali značilnosti Napoleonovega taktičnega in strateškega načina vojskovanja, linijskega vojskovanja, rovovskega vojskovanja in nenazadnje pozicijskega vojskovanja. Na taktičnem nivoju so se pokazale tri nove značilnosti vojne:

- nepomebnost frontalnega napada,
- zahteva po poljskem utrjevanju in
- uporaba železnice za prevoz enot v velikem obsegu (Fuller, 1992: 104; VE, 1967: 126).

Zadnja pozicijska vojna pred I. svetovno vojno je bila rusko-japonska vojna. Vojna je imela povsem pozicijski način vojskovanja, ki je bil posledica: (1) počasnega in postopnega

¹⁵ Prvi, ki je osvojil takšen načina bojevanja, je bil konfederacijski general Thomas J. Jackson, ki je bil odličen taktik. Sovražnika je zvalil na območje, kjer so bile njegove enote dobro utrjene, in ga prisilil, da ga je napadel. Edina možnost uspeha zveznih sil v tem primeru je predstavljal frontalni preboj, kajti krila so varovale naravne prepreke (gozd, gore, hribi). Obrambne črte je utrjeval s strelskimi jarki in objekti poljske fortifikacije ter jih dopolnil z artilerijo (rovovsko artilerijo) ter s tem povzročil velike izgube sovražniku. Na koncu pa je poslal svoje enote v ofenzivo (Alexander, 2002: 63–67).

¹⁶ S takšno strategijo Jug, zaradi podcenjevanja novega orožja in pa dajanja prevelikega pomena frontalnemu preboju v glavnino, ni imel možnosti zakončno zmago (Newark, 2001: 32-33).

¹⁷ Agrarni Jug ni bil ne pripravljen ne zmožen za daljšo vojno proti industrijskemu Severu. S pomorsko blokado pa je severnim enotam uspelo prekiniti vse oskrbovalne poti.

prihajanja enot in sredstev na bojišče; (2) slabše logistične podpore; (3) slabih in dolgih komunikacij; (4) uporabe pušk polnjenih od zadaj; (5) avtomatskega orožja;¹⁸ in (6) uporaba širokih poljskih fortifikacij vzdolž reke Sha Ho¹⁹ (VE, 1965: 353). Do nastanka fronte na tem območju je po mnenju Jonesa (1987: 428) prišlo predvsem zaradi edine železniške povezave na tem območju,²⁰ ki je omogočala logistično podporo enotam na fronti. Pomebno vlogo v tej vojni so dobili inženirske enote, ki so dodatno utrdile obrambne linije.²¹ Frontalni napad na tako ojačani obrambi je bil zelo težak in z velikimi izgubami, kajti poljska artilerija ni bila dovolj učinkovita proti utrjenim obrambnim položajem, ker je primanjkovalo težke poljske artilerije. Japonsko-ruska vojna je prinesla nekatere pomembne novosti v razvoju vojne veščine. Masovnost angažiranih enot (v vojni je neposredno sodelovalo po okoli 1.200.000 ljudi na obeh straneh), povečane potrebe po materialni oskrbi in specifičnost bojišča so pokazali pomebnost zaledja, železniškega in pomorskega transporta. Zaradi trajnosti in širine front ter načina vodenja velikih enot bitke preraščajo v operacije. Nova orožja (mitraljezi, hitrostrelne puške in hitrostrelni topovi) uporabljeni v vojni, so znatno vplivali na taktiko bojevanja (VE, 1966: 406). Konjenica, ki je predstavjala mobilnost enot, je prvič izgubila na svojem pomenu. Najpomebnejše taktične lekcije vojne so bile:

- neuspeh frontalnega napada;
- poveča obrambna moč sestavljena iz rovov, poljske forifikacije, bodeče žice;
- povečana učinkovitost mitraljezov;
- ognjena moč in natančnost hitrostrelne artilerije;
- centralizirano upravljanje ognja in
- inženirska podpora bojnemu delovanju, ki ima čedalje večjo vlogo (Fuller, 1992: 142; VE, 1966: 406).

¹⁸ Avtomatsko orožje se je uporabljalo pri obrambi položajev in je še dodatno povečalo moč obrambe.

¹⁹ Na bojišču ob reki Sha Ho je na frontu 70–100 km prišlo do spopada dveh enakovrednih sil.

²⁰ Železniška proga je potekala v smeri Port Arthur–Mukden–Vladivostok.

²¹ Samo na položaju ruske 2. armade, širokem 38 km, je bilo zgrajenih 95 poljskih utrdb, utrjenih je bilo 60 naselij in postavljenih 150 000 km² žičnih prepek, v zaledju položajev je bilo zgrajenih 99 mostov (v skupni dolžini 2 600 m) in 400 km kolonskih poti.

5. POZICIJSKO VOJSKOVANJE V I. SVETOVNI VOJNI

5.1 DOKTRINE PRED PRVO SVETOVNO VOJNO

Na doktrino evropskih velesil in na njihove vojaške načrte so vplivale predvsem izboljšave pri strelnem orožju, predvsem pojav mitraljeza, puške, polnjene od zadaj, in novih topov. Mitraljez je povečal predvsem ognjeno moč, in sicer je omogočil neprestano streljanje na določeni dolžini do 600 nabojev na minuto. Zaradi prevelike teže je bil namenjen obrambnim nalogam in je nudil obrambi določeno prednost pred napadalcem. Puške polnjene od zadaj so povečale ognjeno moč in so tako kot mitraljezi, pod pogojem, da so bile obrambne enote na utrjenih položajih, omogočale določeno prednost. Samo top je deloval v korist napadalcu²² in obrambi. Vendar pa se je z uporabo novejših topov povečala moč napadalca, saj so ti topovi vsebovali trzajni mehanizem, ki je deloval na principu kompresije plinov, in hidravlični blažilnik. To dvojje je omogočilo hitrejše streljanje, večjo natančnost in povečalo ognjeno moč.²³ Čeprav so vojaški analitiki in strategji razumeli povečano moč oziroma superiornost taktične obrambe, pa so še vedno zagovarjali koncept strateškega napada, ki naj bi jo sestavljali kvantiteta (večje število vojakov napadalcev) in kvaliteta (boljša moralna in psihična pripravljenost) enot in boljše ter učinkovitejše strelno orožje (večja natančnost, povečan domet in večja ognjena moč – predvsem težka artilerija) pri dokončni zmagi (Jones, 1987: 419-421). Strateški napad, ki naj bi omogočil dokončno zamgo, je bil odvisen tudi od drugih dejavnikov. Izboljšane železniške povezave, pojav tovornjakov in koles, ki so nudili hitrejši premik, so omogočili hitro mobilizacijo masovnih armad in njihov hiter prevoz na območje fronte. Vse to je povečalo možnost končnega napada (Jones, 1987: 422). Napad se je lahko vršil v večih smereh, kar je omogočila boljša komunikacija (telegraf in telefon) in pa vse večji pomen manjših enot (na ravni bataljona). Vsi ti dejavniki so vplivali na posamezne vojaške načrte vpletenih strani, ki so bili v večini ofenzivne narave.

²² Poljski topovi so bili lažji od svojih predhodnikov, ki so bili uporabljeni v prusko-francoski vojni.

²³ Ognjana moč in natančnost topov se je povečala z odkritjem granate (polnjeno s kroglicam in z vstavljenim udarnim vžigalnikom), ki je še povečal izgube neutrjenim enotam – predvsem napadalnim enotam.

Francoska vojaška doktrina je v glavnem temeljila na taktični ofenzivi. Samo z ofenzivo v obliki manevra je bilo možno doseči zaželeni cilj. Takšen cilj je bilo možno doseči samo s pehoto, kjer naj bi poljska artilerija nudila zadostno podporo. Podcenjevali so vlogo obrambe in pa vlogo težke artilerije tako za obrambne kot tudi za napadalne naloge²⁴ (Zelenika, 1962: 44). Francosko vojaško vodstvo in stroka je zanemarjala pomen novih taktičnih postopkov, taktičnega delovanja in vodenja enot, sodelovanja pehote s težko artilerijo, raztresenost bojnih enot vzdolž fronte ter njihove zadostne varnosti pred delovanjem sovražnikovega ognja. (Zelenika, 1962: 44). Moč francoske vojske je v glavnem izhajala iz patriotizma, ki se je gradil na moralni in psihološki nadmoči njenih vojakov. Za odločilen udarec oziroma odločilno ofenzivo je ob pomanjkanju tehničnih sredstev in taktičnih postopkov, glavno breme nosila pehota, za katero je bilo pomembna psihološka in moralna moč vojakov, kajti le v tem primeru bi lahko dosegli zaželeni cilj (Freedman, 1994: 270–271).

Nemčija je v vojno tako kot Francija stopila z ofenzivno vojno doktrino. Vojni načrt Nemčije je nastajal postopoma in se je, glede na spremenjene situacije v mednarodnem okolju spreminjal. Vendar pa je njegova osnovna naloga ostala nespremenjena. Glavni tvorec nemškega vojnega načrta je bil Von Schlieffen, ki je sicer izhajal iz načrta svojega predhodnika, vendar pa je moral ob novonastali politični situaciji, del načrta spremeniti. Čeprav se je Von Schlieffenov načrt skozi leta spreminjal, pa je njegova osnovna naloga ostala nespremenjena, in sicer odločilen strateški napad na zahodu ter taktična obramba na vzhodu.²⁵ Glavna značilnost načrta je bila z močnim desnim krilo preko Belgije zaobiti francoske sile in jim preko boka zadati uničujoči udarec (Zelenika, 1962: 125).

Z vidika vojaških načrtov in doktrin vpletenih sil lahko povzamemo nekaj skupnih ugotovitev. Prva je, da so vse strani, posebno Nemčija in Francija računale na krajšo vojno, ki bo odločena v nekaj bitkah. Vsaka stran je verjela, da bo z eno odločilno ofenzivo zlomila nasprotnika. Obramba je temeljila le na taktičnem zadrževanju nasprotnika v določeni smeri, zaustavitvi njegovega frontalnega prodora in kot izhodišče za pripravo na odločujoči napad, s

²⁴ Tako je imela francoska vojska v primerjavi z nemško na razpolago v začetnih fazah vojne manj kosov težke artilerije (čeprav so v letu 1913 povečali proizvodnjo težke artilerije), ki pa so jo uspešno zapolnili z obalno-obrambno artilerijo (Jones, 1987: 449).

katerim bi dokončno zlomili nasprotnika. Nobena od strani pa ni računala na možnost pozicijskega vojskovanja.²⁶

5.2 I. SVETOVNA VOJNA

5.2.1 Začetna faza – manevrski način vojskovanja (1914)

Vse od začetka vojne pa do konca novembra 1914 je potekalo na vseh frontah, posebej pa na zahodni fronti, manevrsko vojskovanje. Vsi vojaški načrti so bili narejeni za manevrski način vojskovanja. Vsaka od strani je poiskovala z odločilno ofenzivo pripeljati vojno v svojo korist. Široke fronte, med katerimi so obstajali veliki medprostorji, in odprti boki posameznih enot so omogočali vsem oboroženim silam, da so lahko prosto izvajale manevre, kar je posledično privedlo do manevrskega načina vojskovanja. Vsaka stran je poiskovala z obkolitvenim ali z obhodnim manevrom udariti ob bok ali v hrbet sovražnika in s tem obkoliti njegove glavne sile.²⁷ Vse države, predvsem Nemčija, so poskušale s hitrimi ofenzivnimi napadi in manevri z enosmernim ali dvosmernim obhodom obkoliti sovražne enote in jim zadati odločilen poraz oz. so poiskovale doseči zmago v eni generalni bitki (Ninković, 1984: 44).

V vseh operacijah so bile večinoma angažirane velikanske milijonske armade, ki so pokrivalo celoten operativni prostor (VE, 1967: 251).²⁸ Glavne smeri strateških ofenziv so potekale po glavnih železniških komunikacijah. Železnica je nudila glavni transport enot na bojišča. Za začetno fazo je značilno, da so ofenzive potekale relativno hitro, kar je bila posledica premika večjih vojaških enot preko železniških komunikacij iz zaledja v neposredno bojišče.²⁹ Poleg transporta so železnice omogočale tudi hitro in učinkovito logistično oskrbo. Z večanjem globine fronte pa se je njihova učinkovitost zmanjševala, s tem pa tudi hitrost napredovanja,

²⁶ Najbolj se je izogibala takšnemu načinu vojskovanja Nemčija, ker bi v primeru stabilizacije Nemčija zaradi pomanjkanja svojih resursov verjetno izgubila vojno.

²⁷ Pri manevru sta najpomembnejši sestavini mobilnost in hitrost, ki bistveno prispevata k zmanjšanju izgub, in sicer zato, ker se sile manj časa nahajajo v coni nasprotnikovega ognja in mu hkrati otežujejo izvidovanje (Žabkar, 2003: 362).

²⁸ Prostor, ki so ga pokrivalo, je na zahodu obsegal 450 km, na vzhodu pa celo do 800 km (Ninković, 1984: 31; VE, 1967: 346).

kar je bilo posledica preslabe taktične mobilnosti enot. Od končnih železniških postaj so glavno taktično mobilnost omogočali vozovi in vprežna živina, ki pa niso bili kos obremenitvam, pred katerim so se znašli. Celoten vojaški material se je začel kopičiti na koncu železniških povezav, medtem ko ciljnih enot in posameznikov na bojiščih ni dosegel (Prebilič, 2004: 135).

Pokazala pa se je tudi velika moč obrambe, ki jo vojaške predvojne doktrine velikih sil niso upoštevale in so jo v večini zanemarjale. Manjše organizirane enote so s svojo taktično obrambo napadalcem prizadejale velike izgube, ki so bile v večini primerov ključne pri nadaljnjem prodiranju. Enote vseh strani so se ob spoznanju obrambne taktične premoči nad napadom, začele umikati na utrjene položaje, ki so skupaj z naravnimi preprekami omogočila zanesljivo taktično obrambo. »Pri vsakem premiku se je obramba pokazala za močnejšo od napadalca, kombinacija metek, lopata in žica je razbila vsako možnost uspešne ofenzive«. (Fuller, 1992: 160) Že utrjene obrambne položaje so pričeli dodatno utrjevati s poljsko in stalno fortifikacijo. Tako so vse bitke, od bitk pri reki Marni in reki Oase, pričele dobivati pozicijski karakter (VE, 1967: 349). Po neuspešnih ofenzivah so se vojaška vrhovna poveljstva odločila, da pričnejo svoje položaje utjevati. S tem dejanjem bi se preprečil vsakršen možen napad in svojim enotam bi omogočili dovolj časa za popolnitev svojih sil, s katerimi bi izvedle odločilni protinapad. S posamznimi manjšimi manevri so poskušale obiti obrambne črte, vendar pa so bili vsi poiskusi ustavljeni.³⁰ Končen rezultat je bila stabilizacija fronte na vseh bojiščih.³¹

Glavni razlog za stabilizacijo fronte na zahodu in na vzhodu je bila povečana moč obrambe oz. premoč obrambe nad napadom, ki je bila posledica razvoja ognjenega orožja.³² Prišlo je do taktične premoči obrambe nad napadom, ki je z utrjenimi položaji in z žičnimi preprekami tvotila neprehodno območje. Tako so lahko šibkejše enote na širši fronti, s pomočjo ognja in

²⁹ Železnica je omogočala prevoz tudi do 150.000 nemških vojakov dnevno na zahodno fronto.

³⁰ Tako je prišlo do operacij, imenovanih "dirka proti morju". Vendar pa so bile sile obeh strani prevelike, morje pa preblizu, da bi lahko zaobšle nasprotnikovo krilo (Holmes, 1999: 46).

³¹ Nastala je neprekinjena frontna črta v dolžini 500 km od švicarske meje pa do Severnega morja, kjer ni bilo nobenih odprtih kril. Edini možni manever, ki je ostal na razpolago, je bil frontalni preboj (Dupuy, 1984: 217–218).

³² Učinkovitost orožja se je povečala zaradi izboljšave orožja, municije, tehnike streljanja in vključevanja takšnega orožja v sestavo operativnih enot (Zelenika, 1962: 536–537).

preprek zadrževale napadalca ter svojim glavnim enotam omogočale, da so izvajale važnejše naloge na drugih odsekih (Zelenika, 1962: 537).

Stabilizacija fronte, predvsem na zahodu in kasneje tudi na ostalih frontah, je potekala postopoma. Za vse strani je bilo v začetku vojne značilno, da poskušajo z odločilnim napadom ali udarom uničiti nasprotnika. Vsaka stran je poskušela z ofenzivnimi akcijami na širokih frontah, kjer so obstajali veliki medprostori, in pri odkritih bokih posameznih enot z obhodom udariti sovražnika v bok ali hrbet oz. obkoliti glavne sile. Vendar pa nobena od strani pri svojih strateških napadih ni dosegla ključnega uspeha, kar je bilo posledica počasnega tempa enot in neučinkovitega koriščenja močnejših enot v določenih smereh. Počasen tempo napadalca je onemogočal hiter prodor v operativno globino branilčevega razporeda. Zaradi počasnega in metodičnega napada je branilec lahko pravočasno pregrupiral svoje enote in upešno zaprl ogrožene smeri ter nevtraliziral premoč napadalca (Ninkovič, 1984: 55). Utrjena obramba je po besedah Archerja Jonesa je »dosegla absolutno premoč nad napadom«. Glavno taktično načelo – plitek bojni razpored napadalca, predvsem pehote, postavljene v linijo kot gost »strelski stroj« se je pokazalo kot zastarelo, neadekvatno in ni bilo doraslo takšni obrambi (Ninkovič, 1984: 44–45). Vse močnejši strelski ogenj, ki so ga tvorila bolj izpopolnjena orožja (mitraljezi, topovi itd), je onemogočal premike enot, s tem pa jih je prisilil k mirovanju na že osvojenih pozicijah (Obramba, 2001: 55).

Tako lahko računem, da sta bila glavna dejavnika za nastanek stabilne fronte in posledično do nove oblike vojskovanja (pozicijske) vse močnejša taktična obramba v razmerju z napadom in počasna mobilnost (premiki) enot. Posredni dejavniki, zaradi katerih je prišlo do stabilizacije fronte, pa so bili (1) izčrpanost sil, (2) slaba logistična oskrba, (3) pomanjkanje učinkovitih transportnih sredstev, (4) geografske značilnosti terena, (5) oksidacija municije in (6) slabša komunikacijska sredstva.

»Prva naloga na tako imenovani stabilni fronti je bila obdržati zavzete položaje za vsako ceno in jih zgraditi in organizirati na takšen način, da postane fronta neosvoljiva«. (Zelenika, 1962: 539) Svoje neosvoljive pozicije so pričeli utrjevati s pomočjo strelskih jarkov, poljsko in stalno fortifikacijo, žično ograjo, mitraljezi in s postavitvijo težke artilerije. Glavne bojne črte so bile zelo jasno opredeljene s strelskimi jarki. Vojske so imele praviloma tri linije položajev. Druga linija je bila več kilometrov za prvo, nekje celo več deset kilometrov, tretja

še dlje. Povprečno je bila globina utrjenih obrambnih linij od 15 do 20 km (VE, 1967: 688). Proti koncu se je globina obrambe še povečevala. Morebitni prodor prve linije ni pomenil drugega, kot da je moral napadalec zbrati enake ali še močnejše sile in sredstva za prodor do druge linije. To pa ni bilo dovolj, saj je moral za obstreljevanje druge linije ustrezno približati tudi topništvo, za kar je potreboval veliko časa (Švajncer, 1998: 342). Pri tem je imela prva linija vsaj dve do tri obrambne črte, na medsebojni oddaljenosti 150–200 m (Ninković, 1984: 45).³³

5.2.2 Srednja faza – pozicijsko vojskovanje (od konca 1914 do začetka 1918)

V celotnem obdobju pozicijskega vojskovanja je bil osnovni cilj za vse strani preboj pozicijske obrambe, kajti v nastali situaciji je bil to najučinkovitejši način za uresničitev zastavljenih ciljev. Na vseh bojiščih se je v tem obdobju iskalo rešitve za preboj fronte kot predpogoj za nadaljne ofenzivne operacije. V skladu s tem so nastali trije načini preboja oz. trije tipi napadalnih operacijv, v katerih je bil glavni cilj preboj: (1) preboj na enem odseku,³⁴ (2) preboj na relativno širokem frontu³⁵ in (3) istočasni preboj na večih odsekih na širšem frontu.³⁶

Za preboj pozicijske fronte sta v obdobju od konca 1914 do 1917 obe strani poskušali z različnimi rešitvami. Prvi način za doseg cilja so iskali v povečanju števila topov oz.

³³ Rusi so imeli sprva samo eno linijo, kasneje pa so tudi oni uvedli sistem treh linij.

³⁴ Preboj na enem ozkem odseku (širokem 10–30 km) je imel tako pozitivne kot negativne lastnosti. S koncentracijo velikih sil na manjšem odseku je napadalec sicer dosegel premoč, vendar pa zaradi dolgih artilerijskih predpriprav ni dosegel presenečenja, ker je branilec uspel odkriti namen napadalca ter z manevrom svojih rezerv pravočasno ojačal obrambne črte v smeri preboja in zapolnil vrzeli, ki so nastale (Ninković, 1984: 45–46). Takšni načini prebojev so bili značilni zlasti na zahodni fronti (zavezniške ofenzive pri Champagniji in Aotra 1915, na reki Sommi 1916, pri Cambreju 1917, ter nemške ofenzive pri Verdunu 1916), zaradi krajše in bolj utrjene fronte.

³⁵ Preboj na široki fronti (70–90 km) je bil v osnovi podoben prvemu, vendar je imel določene prednosti, saj je branilec težje zapiral vse smeri na tej širini, v primeru da je imel napadalec dovolj sil in rezerv (Ninković, 1984: 46). Primer so operacije v zadnji fazi vojne (nemška ofenziva na reki Aiseni in v Picadiliji).

³⁶ Tretji, istočasni preboj na večih odsekih, se je pokazal za najučinkovitejšega, pod pogojem, da je napadalec v izbranih smereh dosegel premoč. Prednost takšnega preboja je presenečenje, saj branilec ni mogel pravočasno in na celotni fronti zapreti vseh odsekov z razpoložljivimi rezervami. Uspeh je bil zagotovljen že pri enem preboju, ne glede na ostale odseke, pod pogojem, da je v tej smeri odseka koristil sveže enote (Ninković, 1984: 45–46). Istočasni preboji na večih odsekih pa so bili značilni na vzhodno bojišče zaradi širokih (500 km) in globokih frontov, kjer so edino Rusi lahko razpolagali z dovolj številčnimi silami.

povečanju njihove gostote na napadalnih odsekih. Za večino ofenziv je bilo značilno dolgotrajno artilerijsko obstreljevanje³⁷. Po končanem obstreljevanju napadalcev je sledil napad pehote, ki so poiskušale zavzeti obrambne črte. Takšni načini prodora v večini primerov niso bili uspešni (uspešni so bili samo na taktični ravni), saj so imele napadalne enote velike izgube, poleg tega pa niso bile zmožne prodreti v globino, kar jim je onemogočala slabša *mobilitet enot* (počasni premik pehote) in *slabša ter neučinkovita logistična oskrba*. Po drugi strani pa so obrambne enote, zaradi takšnih artilerijskih priprav, zlahka predvidele smer napada in so svoje vrzeli popolnile z rezervami, ki so jih hranile izven dosega napadalčeve artilerije. Napadalčeve preboje so dodatno oteževale povečane globine obrambe (s 150 m na 1 km) in dodatno utrjene prve obrambne linije (s 150m na 1 km). Obramba je tako dominarala v primerjavi z napadom.

5.2.2.1 Strateške rešitve za preboj globoke obrambe – »Za ponovno rojstvo mobilnosti«

Obe strani sta ob stabilizaciji fronte iskali različne rešitve za preboj obrambnih črt oz. za njihov padec. Poskušali sta tako na taktičnem nivoju kot strateškem. Na strateškem nivoju sta poiskušali z iskanjem novih zaveznikov, z izčrpanjem nasprotnika ter z različnimi nevojaškimi oblikami vojskovanja.

Vsaka stran je poskušala pridobiti na svojo stran države zaveznice. S tem bi z vojaškega vidika, pridobile dodatno število novih svežih sil, povečala bi se dolžina fronte, kar bi odprlo možnost za obhod utrjenih položajev³⁸ in razbremenitev ostalih frontov. Z ekonomskega vidika so nove zaveznice nudile manjkajoče surovine. Pri iskanju zaveznikov so bile uspešnejše države antantnega zavezništva (Beckett; 2001: 120). Do konca vojne so na svojo stran pridobile velik del držav Južne Amerike, Grčijo, Romunijo, Portugalsko, Kitajsko, Japonsko, etc. ter najpomembnejši Italijo in ZDA. Nemško vrhovno poveljstvo se je od naštetih antantnih zaveznikov najbolj balo vstopa ZDA v vojno, zato je ob njihovem vstopu pričela z neomejeno podmorniško vojno. Z vstopom ZDA so Antantne sile sprva dobile 175.000 vojakov, kasneje pa se je njihovo število povečalo na 4.000.000 (VE, 1967: 391–392). Vendar pa so ZDA v sklopu KoV nudile pomoč le v ljudstvo, ko so bile za materialna sredstva

³⁷ V začetku so artilerijske pripravke trajale več dni, kasneje pa so se je zaradi poskusa dosega presenečenja zmanjšale na nekaj ur.

(artiljerijo) in logistično oskrbo ter transport odvisne od svojih koalicijskih partneric (Beckett, 2001: 124). Poleg novih svežih sil je vstop ZDA prinesel koaliciji popolno premoč na morju. Čeprav je Velika Britanija dominirala na morju, pa je vstop ZDA prinesel popolno premoč v vojni z nemškimi podmornicami, ki se je pokazala pri varovanju zavezniških konvojev, namenjenih v VB in Francijo (Beckett, 2001: 182).³⁹ V primerjavi z antanto so bile centralne sile manj uspešne. V njihovo koalicijo sta vstopili le Turčija in Bolgarija. To je bilo odločilnega pomena v sami končni fazi vojne, saj so lahko antantna sile nadomeščale svoje izgube z novimi svežimi enotami, ko je bilo največje pomanjkanje centralnih sil prav v številu vojakov.

Vstop Bolgarije, Romunije, Italije, Turčije in Grčije v vojno je pomenil povečanje dolžine fronte (vzhodne fronte). Njihov glavni namen je bil vezava nasprotnikovih glavnih sil in s tem razbremenitev njihovih zaveznikov na drugih frontah.⁴⁰ Vstop sosednjih držav je ponujal možnost obhoda mimo pozicijsko utrjenih obrambnih položajev in omogočal napad na njihove nezavarovane boke ali celo napad od zadaj. V vseh območjih je prišlo v končni fazi do stabilizacije fronte in prehoda na pozicijsko vojno, čeprav so začetki spopada na nekaterih območjih, zlasti v Bolgariji in Romuniji, vsebovali značilnosti manevrske vojne (VE, 1967: 386–387; Vojna istorija, 1980: 106–107). Zaradi stabilizacije fronte na vseh bojiščih so zavezniki poskušali preko novoustvarjene fronte zaobiti pozicijske obrambe, zlasti na zahodu. Takšen primer je bila solunska fronta (glej prilogo B), ki so jo zavezniki prebili leta 1918. Preboj solunske fronte je imel po besedah Liddell Harta (1952: 254) odločilnega pomena pri nadaljnjem poteku vojne ter nenazadnje pri kapitulaciji Nemčije.⁴¹

Drugi poskus strateškega “preboja” notranjih črt je bila uporaba izčrpljujoče strategije. Z izčrpavanjem nasprotnika so poskušale nasprotnika prisiliti h kapitulaciji. Prvi takšen način

³⁸ To se navezuje na sosednje države. Takšen primer sta bili Romunija in Bolgarija.

³⁹ Po objavi totalne podmorniške vojne v letu 1917 so bile mesečne izgube do 586 000 BRT, z vstopom ZDA v vojno pa so postopoma padale. V decembru istega leta za polovico – na 283.000 BRT (VE, 1967: 397–398).

⁴⁰ Z vstopom Italije v vojno je morala AO zavarovati italijansko fronto s pol milijona vojakov, ki jih je v glavnem premestila z vzhodne fronte in s tem razbremenila Rusijo.

⁴¹ Preboj srbske vojske na tem odseku je imel operativno-strateški pomen, saj je bila: (1) prebita utrjena obramba; (2) preko prebitega – odprtega odseka je sledilo nadaljnje prodiranje zaveznikov, (3) nemško-bolgarske enote so bile prisiljene k umiku; (4) umakniti se je morala AO v Albaniji; (5) demoralizirana in izčrpana bolgarska vojska; (6) sledila je kapitulacija Bolgarije; (7) ogrožena je bila AO.

izčrpavanja nasprotnika je bila pomorska blokada, ki sta jo izvajali obe strani. Liddell Hart (1952: 267) takšen način izčrpavanja klasificira kot približevanje visoki posredni strategiji. Antanta je s pomočjo svoje superiorne vojne mornarice, ki je bila skupaj s Francijo dvakrat močnejša od nemške flote, izvajala pomorsko blokada (Zelenika, 1965: 65), pa čeprav je ta do začetke vojne povečala proizvodnjo bojnih ladij in se ji je nevarno približala. Na Atlantiku je glavno breme pri izvajanju pomorske blokade prevzela britanska flota, medtem ko je v Sredozelju to nalogo vršila Francija. Namen flote je bil varovati trgovske konvoje, blokirati izhod nemški floti in vršiti ekonomsko blokada (Zelenika, 1962: 65, 93, 135). S pomorsko blokado so antantne sile vršile ekonomski pritisk, ki se je odvijal počasi in učinkovito. Zaradi učinkovitega ekonomskega pritiska je bila Nemčija primorana objaviti neomejeno podmorniško vojno (Liddell Hart, 1952: 266–267).

Za razliko od antante pa so centralne sile izvajale blokado s pomočjo podmornic. Namen podmornic je bil uničevati trgovske konvoje in prisiliti VB k izstopu iz vojne. Zlasti v letu 1917 so bile njihove akcije učinkovite in so zaradi pomanjkanja hrane skoraj spravile VB na kolena (Dupuy, 1984: 207). Pred popolnim zlomom se je VB rešila z vstopom ZDA v vojno. Pri izvajanju pomorske blokade so bile uspešnejše antantne sile, ki so centralne sile v letu 1918 privedle do zloma zaradi lakote. Deloma so jih rešile zaloge v Ukrajini in Romuniji, ki pa vseeno niso bile dovolj za oskrbovanje celotnega nemškega prebivalstva (Fuller, 1992: 168). Vstop ZDA v vojno in učinkovit ekonomski pritisk je centralne sile prisilil k spomladanski ofenzivo 1918, ki je v končni fazi pomenila “felo de se” – samomor (Liddell Hart, 1952: 267).

Obstajal je še drugi način izčrpavanja, in sicer na samem bojišču. Takšen primer je bila bitka materijalov, kjer sta se nasprotujoče strani ne glede na učinek obstreljevali do konca svojih zalog (VE, 1967: 370). Fuller (1992: 165) takšen način preboja označuje kot strategija obrabe, v smislu izčrpavanja nasprotnika. Drugi način izčrpavanja je bilo forsiranje sil, ne glede na njihove zmožnosti, zlasti v nemških operacijah na začetku in koncu vojne v manevrskem obdobju.

Pozicijska vojna je bila za obe zavezništvi izčrpljujoča, zato sta intenzivno iskali rešitve tudi na nevojaškem področju. Posluževali sta se različnih nevojaških oblik za dosego končnega cilja. Ohranjanje nacionalne morale je bilo odločilen dejavnik za preživetje držav. Glavna

naloga državnih vodstev je bila prekaljeno manipuliranje z javnim mnenjem. Poskušali so ohranjati nacionalni patriotizem oz. ga še povečati z različnimi vrednotami, simboli, političnimi in kulturnimi oblikami. Glavni namen je bilo ohranjati željo javnosti za nadaljevanje vojne in za njeno končno zmago. Glavno sredstvo za doseg končnega cilja je bila propaganda. Z njo so poskušali vplivati na svojo javnost kot tudi na javnost preko meja. Propaganda pa ni vključevala samo medijev, ampak tudi druge vladne in nevladne organizacije, skupine in institucije, med njimi tudi cerkev (Beckett, 2001: 279-280). Po Fullerju (1992: 179) je bil glavni namen propagande: (1) upravljati javno mnenje doma, (2) pridobiti na svojo stran javno mnenje navtrajnih držav in (3) vplivati na sovražnikovo javno mnenje.

Za zmago je bilo pomembno ohranjanje morale v civilnem in vojaškem sektorju, posebej pri vojaki na "modernih" bojiščih, ki so bili pod težkimi pritiski. Z različnimi sredstvi so poskušali spraviti države na kolena oz. jih prisiliti, da izstopijo iz vojne. Izpostavljene so bile zlasti socialno-industrijsko nestabilne države, multinacionalne države in države z relativno velikimi ter številčnimi manjšinami. Najbolj so bile na udaru Italija, nestabilna Rusija in multinacionalno Otomansko cesarstvo ter AO monarhija (Becett, 2001: 364). Dolga in izčrpljujoča vojna je prizadela tako vojaški kot civilni sektor. Zaradi tega je prišlo v vseh državah do množičnih stavk in uporov ter nenazadnje do revolucij. Najbolj je bila prizadeta Rusija. Zaradi vojaških neuspehov, pomanjkanja hrane in velike inflacije je prišlo do padca cesarstva, revolucije in izstopa iz vojne. Nemčija je od samega začetka vojne poleg vojaških operacij izvajala tudi nevojaške in poskušala zrušiti politično in socialno stabilnost države. Z različnimi nevojaškimi sredstvi je napadala notranje fronte, in sicer s pomočjo promocije in podpore manjšinskim gibanjem za samostojnost ter z uvažanjem ruskih revolucijskih političnih emigrantov v državo, z namenom povzročiti upore v vojski in tovarnah. Nemško poveljstvo je odločilo, da je potrebno čim prej končati vojno na vzhodu. Nova revolucionarna vlada se je, z izjemo boljševikov, odločila za nadaljevanje vojne. Ne glede na politične posledice so v celoti organizirali Leninov transport v Rusijo in poiskovali z njim doseči svoj zaželeni cilj (Fuller, 1992: 184). Levičarji in boljševiki na čelu z Leninom v oktobrski revoluciji prevzamejo oblast in v strahu pred nemškim prodorom v Petrogradu 3. marca 1918 podpišejo mirovno pogodbo. Rusija je tako izstopila iz vojne, nemško poveljstvo pa je lahko

brez skrbi premestilo 3.000.000 vojakov na zahodno fronto.⁴² Žabkar (2003: 184–185) takšen način doseganja zelenega cilja opredeljuje kot vojaško strategijo, ki se ukvarja z asimetričnimi metodami.

Avstro-Ogrska in Otomansko cesarstvo sta bili večnacionalni cesarstvi, kateri države sta imeli veliko število manjšin. Cilj antante je bil promovirati suverenost narodov. V Otomanskem cesarstvu so veliko manjšino predstavljali Arabci. Britanci so preko obveščevalnih agentov prepričevali plemenske vodje naj se uprejo Turkom. V zahvalo pa naj bi ti dobili določeno oz. popolno avtonomnost (Beckett, 2001: 80). Arabci so podprli zvezo z antanto in sodelovali v večih spopadih. Z diverzijami in gverilskim načinom vojskovanja so uničevali glavne komunikacije, preprečevali logistično oskrbo, etc. Avstro-ogrsko monarhija, sestavljena iz večih narodov, je bila prav tako na udaru. Zavezniki so obljubljali večjim manjšinam suverenost, pravico do države, pod pogojem, da se te uprejo njihovi oblasti. Najprimernejši kandidati sta bili češka in poljska manjšina, katerima je bila obljubljena teritorialna združitev narodov v državo (Beckett, 2001: 129). Daleč najučinkovitejša po mnenju Ludendorffa pa je bila zahodna “propaganda” socilne revolucije – Wilsonovih štirinajst točk, v katerih je bila vsem narodom obljubljena pravica do lastne države (Fuller, 1992: 181). Zaradi teh obljub je prišlo oktobra 1918 do revolucij, vojaških uporov in do razpadanja vojaških enot.

5.2.2.2 Taktične rešitve za strateški preboj pozicijske obrambe

Končno zmago je lahko v obdobju I. svetovne vojne prinesla samo strateška ofenziva. Da pa bi dosegli takšno ofenzivo, je bilo potrebno doseči taktičen preboj. Skozi celotno obdobje pozicijske vojne so poskušali na različne načine in z različnimi sredstvi doseči taktičen preboj, in sicer: (1) v samem načinu preboja,⁴³ (2) z večanjem gostote artilerije na odseku preboja, (3) z uporabo bojnih strupov, (4) z uporabo tankov, (5) aviacije in (6) z novim taktičnim konceptom. Glavni pogoj za dosego zastavljenega cilja je bilo **presenečenje**.

Prvi način taktičnega preboja utrjene pozicijske obrambe so iskali v povečanju gostote artilerijskih izstrelkov na odseku preboja. V obdobju pozicijske vojne se je gostota

⁴² Na vzhodni fronti je ostalo le še 1.000.000, ki so nadzirali mejo z Rusijo.

povečevala. Od začetka pa vse do vrhunca pozicijske vojne se je v napadu gostota artilerije pri obstreljevanju na 1 km povečala skoraj za sedemkrat.⁴⁴ Sorazmerno s tem se je povečevala tudi gostota artilerije v obrambi na 1 km. Do konca vojne je bilo za zlom obrambe potrebno 40–50 artilerijskih orožij. S povečevanjem globine utrjene obrambe se je povečevala tudi globina obstreljevanja, ki je za uspešen preboj znašala 12–15 km. Povečevale so se tudi artilerijske predpriprave, s katerimi so obstreljevali utrjene obrambne položaje. Predpriprave so na vrhuncu pozicijske vojne trajale več dni ali celo tednov (VE, 1958: 242–243). Vendar pa je imelo takšno obstreljevanje tudi slabe lastnosti. Močno obstreljevanje je na utrjena in neprehodnih območjih povzročalo dodatne prepreke, ki so skupaj s slabšimi vremenskimi pogoji za pehoto, ki je bila glavna udarna enota, ustvarjali dodatne težave (Fuller, 1992: 167). Zaradi dolgih artilerijskih predpriprav so lahko obrambne enote predvidevale, kje se bo vršil glavni napad in so lahko na to krizno območje poslale svoje rezervne enote. Za uspešen prodor je bilo potrebno poiskati rešitev, ki bi omogočila dosego cilja. Uspešen napad je bil mogoč le s presenečenjem. Presenečenje so dosegli z zmanjšanjem artilerijskih priprav na nekaj ur. Pri napadu pri Rigi so Nemci obstreljevali 5 ur, zavezniki pri poletni ofenzivi pa le eno uro. Tako obramba ni mogla pravočasno razporediti svojih rezervnih sil na napadeno območje. Uspešen preboj obrambne črte z artilerijskim obstreljevanjem je bil možen le ob uporabi granat, polnjenih z bojnimi plini (Nemci pri Rigi in Kobaridu) in pa ob podpori tankov, ki so udarili na slabo utrjene položaje (zavezniki na zahodni fronti v poletni ofenzivi). Vendar pa z večanjem uporabe artilerije ni prišlo do strateškega preboja pozicijske obrambe (VE: 1958: 243–244).

Taktično presenečenje kot glavno sredstvo preboja globoke obrambe je bilo možno po Fullerju (1992: 172) doseči z uporabo bojnih strupov. Nemci so v obdobju rovovskega načina

⁴⁴ TABELA 1: Gostota artilerije od 1915 do 1917

Čigava artilerija v kateri bitki	Gostota artilerije na 1 km fronta				Čas artilerijske predpriprava
	Lahki topovi	težki topovi	Minometi	skupaj	
Nemška pri Garlowitz 1915	21	6	2	29	24 ur
Francoska v Champagniji 1915	31	24	/	56	3 dni
Nemška pri Verdunu 1916	27	30	9	66	9 ur
Francoska pri Sommi 1916	30	37	24	91	7 dni
Francoska pri Aiseni 1917	50	49	41	140	9 dni
Nemška pri Rigi 1917	52	36	78	166	5 ur 2/3 granat iz bojnih plinov
Francoska pri Malmezou 1917	62	99	27	188	6 dni

Vir: prirejeno po (VE, 1958: 243);

vojskovanja poskušali s pomočjo bojnih strupov prebiti globoko obrambo in ponovno preiti na manevrski način vojskovanja. Kasneje so jim sledili tudi Francozi in Britanci. Bojne strupe so uporabljali pri artilerijskem obstreljevanju, in sicer so bile granate polnjene s strupi ter s plinskimi strupi. Sprva so jih pri prebijanju obrambnih črt uporabljali samostojno, in sicer z artilerijskim obstreljevanjem, kateremu je sledil napad pehote. Kasneje so bili uporabljeni v sklopu kombiniranega napada, z artilerijskim obstreljevanjem (polnjenim z bojnimi strupi), kateremu je sledil tankovski napad in napad pehote ter konjenice pri nadaljnjem zasledovanju. Takšen napad so s pomočjo iperita izvedle antantne sile pri Cambreiju novembra 1917. S pomočjo bojnih strupov se je skrajšal čas obstreljevanja (VE, 1958: 716–717). Primer učinkovitega napada je bila 12. soška bitka, kjer so s pomočjo granat polnjenih s bojnimi strupi (s benzolom), presenetili Italijane in prebili utrjeno obrambno črto.⁴⁵ V prvi svetovni vojni je bilo uporabljeno okoli 120.000 ton bojnih strupov, ki so povzročili približno 1.100.000 smrtnih žrtev, kar znaša 5 % od skupnega števila mrtvih in ranjenih. Največ smrtnih žrtev je bilo na vzhodni fronti na strani Rusov (do 10 %), kjer so Nemci v večjih količinah uporabljali bojne strupe (VE, 1958: 717). Nemčija je bila pred in med vojno vodilna v kemični industriji, in zato je proizvedla veliko količino različnih strupov. S pomočjo bojnih strupov bi lahko izvedla odločujoč preboj globoke obrambe (Jones, 1987: 465). Vendar pa je bilo s pomočjo strupov doseženo samo taktično presenečenje. Eden od glavnih razlogov Fuller (1992: 172) vidi v nemškem napadu aprila 1915 pri Ypru, kjer so jih Nemci prvič uporabili, vendar zgolj v manjših količinah, ker naj bi ta napad pomenil le manjši eksperiment. S tem so izgubili možnost operativnega ali celo strateškega presenečenja. Bojni strupi tako kot samostojno sredstvo niso imeli posebnega oz. odločujočega učinka (Beckett, 2001: 176).

Tretji način poskusa preboja globoke pozicijske obrambe je bila uporaba OE. OE so se pokazale kot učinkovita podpora pehoti pri prebijanju taktične globine nasprotnikove obrambe, pod pogojem, da so bile uporabljene množično in na ugodnem zemljišču. Z rušenjem in premagovanjem protipehotnih in protitankovskih ovir ter z uničevanjem nasprotnikovih mitraljeških gnezd in artilerijskih orožij, so tanki utirali pot pehoti in ji omogočali, da ob

⁴⁵ V 12. soški bitki, imenovani tudi Čudež pri Kobaridu, so 24. oktobra 1917 nemško-avstrijske enote v meglenem vremenu izvedle uspešen napad v obliki klina in udarile med italijanske armade. Napad je bil izveden v popolni tajnosti (Liddell Hart, 1952: 252). Pri taktičnem preboju je bil dosežen element presenečenja, saj se je preboj izvajal v smeri najmanjšega taktičnega odpora, poleg tega pa so z zmanjšali čas artilerijskega obstreljevanja.

relativno majhnih izgubah zasede taktično globino nasprotnikove obrame. Kjer koli so v bojih sodelovali tanki, je bil dosežen pomemben taktični uspeh (VE, 1965: 430). Tanki so se izkazali za močno bojno sredstvo, ki je bilo sposobno izvajati najrazličnejše bojne naloge. Pri tem je potrebno izpostaviti tudi njihov izjemen moralno-psihološki učinek. Po Fullerju (1992: 176) je pomenil tank bolj psihološko kot pa materialno orožje. Za uspešno delovanje OE na bojišču je bila potrebna tudi močna artilerijska podpora, ki pa so ji dajali Francozi in Britanci različen pomen. Francozi so bili pristaši dolge artilerijske predpriprave, v skladu s tem pa je bil dejavnik presenečenja podrejen dejavniku ognjene moči. Britanci pa so OE uporabljali zgolj kot dejavnik presenečanja in so bile artilerijske predpriprave zato kratke in močne (Pirc O.J., 1962: 29–31). Nemške strani so pri uporabi OE zaostajale za Francozi in Britanci. Prvič so tanke uporabili leta 1917, torej z enoletno zamudo. Podobno kot Britanci pa so OE uporabili za podporo pehote (Chamberlain in Ellis, 1986: 42). Uspešen preboj taktične globine zavezniških tankov je najbolje opisal gen. Ludendorff, ki je označil zavezniški preboj 8. avgusta 1918 kot odločilen dejavnik za konec vojne (Fuller, 1992: 176–177). Čeprav so se tanki uporabljali samo v taktičnih okvirih, se je ob podpori letalstva nakazovala možnost njihove uporabe za izkoriščanje taktičnega uspeha in doseganje uspeha na operativni ravni. Zaznana je bila tudi možnost, da se z množično uporabo OE ob sodelovanju ostalih rodov vojske pozicijski način vojskovanja spremeni v manevrskega (VE, 1965: 430). Z uporabo oklepnih enot je bil razrešen problem hitrega preboja taktične globine nasprotnikove utrjene obrambe. Zaradi a) nezadostnega števila tankov v sestavi OS, b) tehnološko tehnične nedovršenosti in nezanesljivosti oklepna tehnika ter ob c) pomanjkanju vizije o uporabi OE, da te še niso bile sposobne izvajati nalog operativnega ali strateškega pomena (Cebek, 2004: 65).

V bitki pri Sommi so Britanci pri preboju glavne obrambne črte brez večjega uspeha uporabili dve tankovski četi, dosegli taktično presenečenje in pomemben lokalni uspeh s povprečno globino prodora do treh kilometrov, izgubili pa strateški element presenečenja.

Tank je bil učinkovito sredstvo za preboj globoke obrambe, vendar le kot podpora pehoti, ki je bila osnovni rod skozi celotno vojno. Uspešen je bil pri taktičnih nalogah, pri preboju globoke obrambe. Njegove tehnične in taktično-operativne pomanjkljivosti, kot so razmeroma majhen radij delovanja, počasnost, pokvarljivost, nerazumevanje njegovega tehnično-taktičnega doprinosa pri napadu, so bile vzroki, zakaj tank ni prešel preko taktičnih okvirov

oz. zakaj tankovske enote še zmeraj niso bile zmožne za eksploatacijo in razširitev uspeha. Vendar je tank po mnenju Jonesa (1987: 487) in ostalih avtorjev v taktičnem smislu prehitel pehoto kot osnovni in glavni rod za preboj taktične globoke obrambe. Nekateri pa celo trdijo, da se je njegova superiornost pokazala v operativnih nalogah. Vsi avtorji pa se strinjajo, da bodo tankovske enote v naslednji vojni postale glavni rod znotraj KoV, ki bo ob boljših operativno-tehničnih zmogljivostih povečal moč napadaca in omogočil mobilnost in večjo hitrost, ki sta osnovna elementa manevrskega vojskovanja.

Razvoj in uporaba vojnega letalstva v I. svetovni vojni ter rast proizvodnje in sredstev v letalski industriji so bili v tesni povezanosti s problemi in karakterjem vojne. Nejvečji pomen je imelo vojno letalstvo na zahodni fronti, kjer so bile vključene idustrijsko najmočnejše države Nemčija, VB in Francija.⁴⁶

V začetnih operacijah, ki so temeljile na odločilni rešitvi, je konjenica izgubila svoj osnovni pomen globokega prodora v globino obrambe in pridobivanja podatkov. Nalogo opazovalca je tako dobilo letalstvo, ki je vršilo taktične in operativne opazovalne naloge. Po Jonesu (1987: 487) so letala izvajala tudi strateške naloge (opazovanje), ki jih je pred nastankom globoke obrambe vršila lahka konjenica. V tem obdobju so obstajali samo bombniki in izvidniki, do letalskih spopadov pa ni prišlo, saj letala niso bila ustrezno oborožena. Šele z vgraditvijo mitraljeza konec 1914 in uporabo ročnih granat so se letala začela uporabljati za borbena delovanja (Ninković, 1984: 49). Nastala je nova vrsta letala lovca, katerega glavna naloga je bila v začetku sestrelitev bombnikov in izvidnikov ter nenazadnje boj z sovražnikovimi lovci. V pozicijski vojni se je postavljal problem operativno-taktičnega preboja globoke utrjene obrambe. Letalstvo je pri prebijanju takšne obrambe imela predvsem naloge izvidovanja za KoV, napadov na sovražnikove enote in objekte na fronti in preprečevanja delovanja sovražnikovega letalstva. Z aerofotoizvidovanjem je KoV⁴⁷ dobivala natančne in uporabne informacije o sovražnikovih globoko utrjenih položajih, kar s kopenskim izvidovanjem ni bilo možno. Vloga artilerije v preboju stabilizirane fronte in omejenost artilerijskega izvidovanja so izzvale potrebo po letalstvu za artilerijsko izvidovanje in popravo artilerijskega ognja. Zračni napadi na zemeljske cilje so bili v začetku obdobja v

⁴⁶ Nemčija je pred vojno na leto proizvedla 1348 letal, VB in Francija pa 791, Rusija pa 350 (VE, 1958: 405).

⁴⁷ KoV – kopenska vojska

manjšem obsegu, prvenstveno na cilje v bližini sovražnikovega zaledja. Kasneje pa so letala že sodelovala v samostojnih akcijah v globjem zaledju. Do leta 1918 sta se povečali kvaliteta in kvantiteta letal. Letala so imela večji radij delovanja, večjo in kvalitetnejšo oborožitev, boljše aerodinamične zmogljivosti. Povečalo se je tudi njihovo število v posameznih bitkah in tudi sicer. Pri preboju sovražnikove globoke obrambe je sodelovalo vse večje število letal, ki so delovali tako na celotni fronti kot na odseku preboja. Na odseku preboja so zlasti v letih 1917 in 1918 uporabljali jurišna letala, ki so imela posebno nalogo, in sicer podporo KoV pri napadu na utrjene fortifikacijske črte. Po vstopu ZDA v vojno in izstopu Rusije, sta obe strani iskale rešitev v čim prejšnem odločujočem napadu. Prvi so ofenzivo sprožili Nemci, vendar je bila v koncu julija ustavljena. Zavezniki, katerih vojni potencial je skozi vojno obdobje naraščal absolutno in relativno, so v avgustu prešli v ofenzivo in prisilili Nemčijo k umiku. Premoč zaveznikov v številu vojakov, tankov in v letalih, je bil glavni razlog za ustavitev nemške ofenzive, taktični preboj nemških obrambnih črt in njihov umik (VE, 1958: 406–408).

Letalstvo kot nov rod je imelo v I. svetovni vojni pomembno vlogo pri taktičnem preboju obrambnih črt predvsem pri izvidovanju, korekturi artilerijskega ognja, napadih iz zraka na utrjena območja in pri bombandiranju zaledja, zlasti železniške komunikacije, ki je bila glavni izvajalec logistične podpore. Letala so bila uspešno in učinkovito sredstvo pri izvajanju taktično-operativnih nalog. Pri samostojnih nalogah niso imela pomembne vloge, pri napadalnih operacijah v sklopu podpore KoV pa so bila nepogrešljivi člen. Njihova pomembna vloga se je pokazala zlasti leta 1918 in proti koncu vojne v obeh ofenzivnih kampanijah.

TABELA 2: Število in vrste letal prve črte 1918

Zavezništva	Vrste letal v prvih bojnih linijah				Skupno na prvih linijah + v zaledju
	izvidniška	Lovci	Bobniki	Skupaj	
Centralne sile	1741	3273	211	3272	n.p. ⁴⁸
Antantne sile	2848	1320	1183	7304	15 714
Razmerje sil cent. : antant. sile	1 : 1,6	1 : 2,5	1 : 5,6	1 : 2,2	⁴⁹

Vir: prirejeno po (VE, 1958: 409);

⁴⁸ Ni podatka. Obstaja pa podatek glede proizvodnje letal skozi celotno vojno; Nemčija je proizvedla 47.637 letal, antantne sile pa skupaj 205.712 (VE, 1958: 408).

Peti in gotovo najučinkovitejši poskus preboja pozicijske obrambe je bila uporaba nemške napadalne infiltracijske taktike. Že v obdobju pozicijske vojne je nemško vodstvo, na čelu z generalom Ludendorffom, spoznalo, da je možna taktična rešitev preboja globoke pozicijske obrambe. Nov taktični koncept so prekopirali po Laffarguejevem konceptu taktične infiltracije, ga predelali in vključili v svojo napadalno doktrino.⁵⁰ Nemško poveljstvo je spoznalo, da je za uspešen preboj globoke in utrjene obrambe, potrebno doseči naslednje ukrepe:

- presenečenje,
- prodor na najšibkejšem delu,
- izrabljanje preboja za nadaljevanje prodora,
- maksimalna ognjena podpora,
- ohranjanje nadaljnega napada (Dupuy, 1984: 225–226).

Najpomembnejši element takšnega taktičnega preboja je bil element presenečenja, ki ga je bilo možno doseči s skrajšanjem artilerijske predpriprave, uporabo bojnih plinov, z napadom oklepnih enot, uporabo dimnih zaves, s premiki v slabem vremenu ali celo ponoči in z zavajanjem branilca. Po elementu presenečenja je sledi silovit udar na najšibkejši del obrambe. Preboj vršijo manjše jurišne enote velikosti čete, bataljona. Po preboju udarne enote nadaljujejo prodor v zaledje obrambe, v isti smeri pa jim sledijo naslednji ešaloni večjih enot do velikosti armade. Pri celotnem napadu mora biti vseskozi maksimalna ognjena podpora v smeri prodora, ki jo omogočajo vse vrste artilerije, minometi in težki mitraljezi. Vsaka jurišna četa mora biti opremljena z lahkim mitraljezom, vsak vojak znotraj čete pa mora biti opremljen z ročnimi granatami, čelado in polavtomatsko puško. Poleg artilerije mora ognjeno podporo nuditi letalstvo. Pri preboju je letalska premoč ključnega pomena, saj nudi iz zraka neposredno ognjeno podporo s pomočjo jurišnikov in bombnikov. Letalstvo preprečuje letalske napade sovražnika na lastne enote, preprečuje in ovira prihod rezerv in nenazadnje omogoča zračno opazovanje (poprava artilerijskega streljanja). Za dosego takšnega taktičnega napada pa je pomembno ohraniti moment, v katerega so vključeni vsi rodovi KoV. Ohraniti pa ga je mogoče le z zadostnimi rezervami in učinkovito logistiko (Dupuy, 1984: 225–227; Jones, 1987: 472–473).

⁵⁰ Laffargue je v svojem konceptu zagovarjal decentralizacijo poveljevanja na fronti ter udar artilerije in pehote (na ravni bataljona) na najšibkejši del globoke obrambe (Jones, 1987: 472).

5.3.3 Tretja faza – prehod na manevrski način vojskovanja (1918)

Leta 1917 so antantne sile pričele z ofenzivami na zahodni fronti, ki so se končale z zimo 1918. Na strani antante je stalo 178 divizij proti 129 nemškim divizijam (Liddell Hart, 1952: 268). Pomebnost teh ofenziv je, da so bili v velikem številu uporabljeni tanki za preboje nemške globoke obrambe in nove nemške obrambne doktrine.⁵¹ Čeprav so bile antantne sile številčno in materialno močnejše, niso uspele izkoristiti svoje prednosti ter doseči večjega preboja. Po mnenju Guderiana (1992: 89) bi v primeru večjega števila tankovskih enot z boljšimi mobilnimi zmožnostmi lahko prišlo celo do strateškega preboja. Napadalci so frontalno napadali prepočasi in metodično, pri tem pa so zanemarjali možnost manevra (VE, 1967: 400). Tako so zaradi omenjenih pomanjkljivosti napadalca, nemške jurišne rezerve pravočasno zapolnile vrzeli v obrambi oz. uspešno ustavile nadaljna prodiranja.

Z vstopom ZDA v vojno na strani antante in z izstopom Rusije so se razmere na frontah drastično spremenile. Na eni strani so antantne sile dobile industrijsko močnega zaveznika, nemške enote pa so po izstopu Rusije premestile skoraj vse svoje divizije z vzhodne fronte na zahodno. V tem trenutku so imele številčno premoč centralne sile, vsaj na zahodni fronte, vendar pa se je iz meseca v mesec njihova moč zmanjševala, kajti iz ZDA so vsak mesec prihajale nove sveže divizije. Tako Liddell Hart (1952: 266–267), Dupuy (1984: 207) kot Guderian (1992: 91) se strinjajo, da je bila Nemčija zaradi neuspešne podmorniške kampanije oz. uspešno izvedene pomorske blokade prisiljena odločilno ofenzivo (Dupuy, 1984: 228).⁵²

Nemci so na področju zahodne fronte izvedli pet velikih ofenziv na treh različnih odsekih fronte v obliki klina (glej prilogo D). Prva ofenziva je potekala od 21. 3. do 8. 4. 1918 na področju Arrasa in reke Oise. Po peturni artilerijski predpripravi z največjo uporabo granat polnjenih s bojnimi strupi doslej se je pričela prva nemška ofenziva. Zaradi premoči na

⁵¹ Nemške enote so se na podlagi nove doktrine umaknile na Hinderburgovo črto, ki je bila utrjena in krajša od predhodne fronte. Z enakim številu enot so nadzorovali krajšo fronto in povečali globino obrambe.

⁵² Nemci so se med zimo v skladu z novo ofenzivno doktrino pričeli taktično in strateško pripravljati. Vse divizije so morale skozi nov program usposabljanja. Poseben poudarek pri usposabljanju so dajali artilerijskim enotam, kjer so poskušali doseči čim hitrejšo in natančnejšo streljanje ter boljšo premičnost artilerijskih enot (Dupuy, 1984: 228).

sektorju preboja, presenečenja in slabosti koordinacije britansko-francoske vojske so nemške jurišne enote v začetku ofenzive s pomočjo nove nemške napadalne doktrine osvojile velik del zemljišča in dosegle pomembne taktične uspehe.⁵³ Ofenziva se je razširila na širšo fronto v divergetnih smereh in postopoma izgubljala na moči udara. 27. marca je nastala velika luknja med zavezniki, vendar so zavezniki s premestitvijo 44 divizij ustavili prodor. Vzroke za neuspeh je treba prvenstveno iskati v tem, da so centralne sile poskušali doseči strateški cilj s premajhnim številom enot in sredstev. Pri napadu jim je pomanjkovalo število hitrih premičnih enot, posebej tankov, in rezerv (VE, 1967: 402).

Druga nemška ofenziva v Flandriji je potekala od 9. do 30. aprila. Z elementom presenečenja, ki so ga dosegli s svojo novo metodo napada, so prebili obrambo in prodrli v globino 20 km, pri tem pa izgubili velik del svojih enot. Zavezniške sile so s pomočjo novih svežih sil ustavile nemški napad.⁵⁴ Neuspela ofenziva je učinkovala negativno na moralo nemških vojakov. Popolnjevanje enot je predstavljalo največji problem. Moč enot se je zmanjšala za 25 %.

Tretja in četrta ofenziva je potekala Flandriji, pri čemer je bilo težišče napada premeščeno na francoski del fronte. Nemci so ob številni premoči prebili oslabiljeno francosko obrambo. Nepričakovani hitri nemški uspeh je prepričal nemško vrhovno poveljstvo, da diverzijo pretvorijo v odločujočo ofenzivo. Nemška enote so prodrle na široki fronti 80 km in v globino 60 km. Zaustavila jih je uporna in ojačana francoska obramba, ki je s pomočjo tankov izvedla protiudar na desno krilo nemških enot in jih prisilila k ustavitvi ofenzive. Peta nemška ofenziva je bila ustavljena že drugi dan, in sicer na drugi liniji obrambe. Po ustavitvi nemškega prodora je sledila zavezniška protiofenziva, ki je s pomočjo tankovskih enot udarila v boke nemških armad in jih prisilila k umiku. Nemška vojska je od tega trenutka naprej bila prisiljena v obrambo na široki fronti (VE, 1967: 403–404).

⁵³ Glavni nosilec taktičnega preboja je bila pehota, ki so jo sestavljale na novo nastale in usposobljene jurišne enote. Artilerija pa naj bi izvajala naloge bojne podpore, pri čemer bi težka udarjala na zaledne položaje, položaje težke artilerije in na rezervne enote, lahka pa bi delovala v smeri preboja. Osnovna taktična enota jurišnih enot je bil jurišni vod, ki je bil opremljen z lahкими mitraljezi, granatami, čeladami in polavtomatskimi puškami. Posebnost jurišnih enot je bila v tem, da so bile organizirane v bataljone in so bile bolj samostojne oz. je bilo samo poveljevanje decentralizirano. Pri preboju globoke taktične obrambe ima letalstvo pomembno vlogo, seveda ob številni premoči. Delovalo naj bi kot bojna podpora pehoti, glavna naloga pa naj bi bilo opazovanje sovražnikovih premikov in linij (Jones, 1987: 473–474).

Verjetno je, da bi bili nemški strateški cilji doseženi, če bi bili njihovi transportni premiki in logistične zmožnosti primerljivi s tistimi, ki so jih razvili na taktični ravni (Dupuy, 1984: 228). Pomanjkanje hrane in streliva, posebej artilerijskega, in izčrpanost enot so botrovali počasnemu napredovanju napadalnih enot. Nemško vodstvo je zanemarjalo uporabo tankovskih enot pri prebijanju in nadaljnjem napredovanju. Preboj brez uporabe tankov je, kot pravi Liddell Hart (1952: 270), pomenil večji napor jurišnih enot, zlasti rezervnih enot, posledica pa je bila izguba na moči udara.

Po peti nemški ofenzivi na reki Marni je bila nemška vojska izčrpana. Sledili so stalni lokalni napadi zavezniških enot, zlasti tankovskih, na odkrite nemške boke. Nemška vojska je bila prisiljena k umiku oz. obrambi. Od tega momenta naprej so sledile le še zavezniške ofenzive. Zavezniki so po zgledu nemške infiltracijske taktike pri svojih ofenzivah združili novo pehotno taktiko z letalstvom in artilerijo, ki sta nudila bojno podporo, ter z oklepnimi enotami (Dupuy, 1984: 229). Do konca vojne so sledili stalni taktični preboji nemške globoke obrambe (primer takšne je bila Hinderburgova utrdvena črta), ki so jo v glavnem izvajale tankovske enote. S pomočjo hitrostrelnih topov in tankovskih enot so zmanjšali artilerijske predpriprave, v nekaterih operacijah so vršili preboje tudi brez art. predpriprave. Napadalne enote so postajale vse bolj mobilne. Za hitrejšo premeščanje artilerije so uporabljali motorne vleke oz. motorne prevoze (VE, 1967: 688).

Nemška obramba je bila proti številčno močnejšemu sovražniku nemočna. Zavezniki so prebijali njihove utrjene položaje. Premoč v zraku in uporaba tankovskih enot sta omogočali preboj globoke obrambe in nadaljnje prodiranje v njeno globino. Nemoč nemške obrambe Guderian (1992: 108) išče v dveh razlogih. Prvi razlog je bila neučinkovita protitankovska artilerija, drugi pa psihološka in fizična izčrpanost nemški obrambnih enot. Vse do konca vojne so taktični preboji antantnih sil zaradi taktično-tehničnih pomanjkljivosti tanka in letal ter počasnega metodičnega napada, pri katerem sta bila glavna nosilca pehota in artilerija, ostali le na taktično-operativni ravni. Počasni prodori so nemškim enotam zagotavljali dovolj časa za organiziran umik in za ponovno utrjevanje obrambnih položajev.

⁵⁴ Poleg tega pa so iz ZDA prihajale nove sveže enote. Mesečno je prišlo v Francijo 48.000 ljudi, v aprilu pa celo 100.000 (VE, 1967: 402–403).

6. II. SVETOVNA VOJNA

6.1 DOKTRINE PRED DRUGO SVETOVNO VOJNO

Na potek in razvoj vojne, na obliko in *način vodenja oboroženega boja* ter nenazadnje na pripravo vojnega načrta imajo po Ninkoviču (1984: 76) velik vpliv naslednji trije dejavniki: (1) oboroževanje in vojaška tehnika; (2) velikost in organizacijska struktura; in (3) vojna doktrina in strategija. Vsi trije dejavniki so med seboj v tesni povezavi, tako da vsaka sprememba v posameznem dejavniku vpliva na drugega. V tem poglavju bom poizkušal predstaviti posamezne vojne doktrine in strategije ter njihov vpliv pri pripravi, razvoju in načinu vodenja oboroženega boja v posameznih državah.

Vojna doktrina, vojaška doktrina in strategija so tri medseboj povezane, odvisne in pomebne kategorije, ki so podprte s številnimi dejavniki: družbenim sistemom, ideologijo, razvojem proizvodnih sil, geografskim in demografskim faktorjem, geostrateškim položajem, močjo in strukturo oboroženih sil etc. Vojna doktrina in strategija tako vplivata na karakter in način vodenja oboroženega boja, pri čemer imata velik vpliv teorija in praksa oz. izkušnje (Ninkovič, 1984: 90–91). V medvojnem času so na razvoj vojaške doktrine vplivali različni teoretiki, vojaški strokovnjaki, znanstveniki, vizionarji. Pri tem sta nastala dva nasprotujoča si pola: prvi, ki je zagovarjal defenzivno obliko, in drugi, ki je zagovarjal ofenzivno. Čeprav sta se pola razlikovala, pa sta se strinjala v tem, da je ofenziva odločilno sredstvo vojnega delovanja ter da se lahko le z ofenzivo dosežejo zastavljeni vojni cilji, ne glede na politične odločitve in karakter vojskovanja.

6.1.1 Defenzivna vojna doktrina – Francija in njene zaveznice

Francija se je v obdobju med obema vojnama odločila za defenzivno vojno doktrino. Glavni razlog za defenzivno vojno doktrino je iskala v precenjevanju moči pehote, artilerijskega ognja in fortifikacije na eni strani, ter v podcenjevanju zmožnosti vojnega letalstva in oklepnih enot na drugi. Sprejeta je bila defenzivna vojna strategija z oporo na Maginotovo črto, pri čemer naj bi imela glavno vlogo KoV (VE, 1967: 257). Francosko politično in vojaško vodstvo se je v glavnem opiralo na izkušnje iz prve svetovne vojne, saj so

pričakovali, da bo naslednja vojna podobno kot prva vsebovala pozicijski karakter. Tako je francoska vojna doktrina predstavljala nekakšno izpopolnjeno različico I. svetovne vojne, kjer sta bila glavna nosilca obrambe in napada pehota in težka artilerija. Oklepne enote in letalstvo naj bi imelo zgolj napadalne naloge, ampak šele po preboju taktične globine obrambe, in sicer pri izkoriščanju doseženega preboja (Cebek, 2004: 73).

Za defenzivno obliko se je po Posenu (1992: 97–125) odločila iz večih razlogov: (1) Nemčiji je hotela onemogočiti prodor v Francijo; (2) pričakovala je ponovno izčrpljujočo vojno, ki bi imela pozicijski karakter; (3) v napadu so videli možnost pridobivanja novih, starih zaveznic; (4) gradnja obrambnih črt je bila veliko cenejša; (5) Nemčija je bila demografsko in industrijsko močnejša. Glavni nosilec francoske defenzivne strategije je bila Maginotova črta, katere naloga je bila ustaviti prvi nemški udarec, pridobiti na času pri iskanju zaveznic, preusmeriti nemški napad na Belgijo⁵⁵ in varovati industrijsko območje na severovzhodu Francije.

Ninkovič (1984: 91) označuje francosko strategijo kot pasivno obrambno strategijo, kjer so bile celotne oborožene sile, taktika in strategija, strateški razvoj in metode vodenja vojne ter posamezne operacije podrejene temu načelu. Takšnemu modelu so sledile tudi nekatere manjše in srednjeevropske države: Češkoslovaška, Poljska, Kraljevina Jugoslavija, Belgija, zlasti države, kjer je imela Francija velik politični vpliv. S prihodom Hitlerja na oblast pa je postala Nemčija dejansko največja grožnja Franciji. Ko je pričela ta kršiti versajsko mirovno pogodbo, je Francija pričela povečevati izdatke za obrambo (Posen, 1992: 118)⁵⁶. Po nevtralnosti Belgije so leta 1936 začeli povečevati izdatke pri oboroževanju, posebno za tanke in letala. Vendar pa je bilo po besedah Deightona (1981: 248–250) to premalo za učinkovito obrambo pred nemškim napadom, kajti nemškemu načinu napada se je bilo možno zoperstaviti le z enakim orožjem.

Velika Britanija se je pod vplivom Fullerja in Liddell Harta ter sklepom, da v bodoči vojni ne bo sodelovala pri velikih operacijah na evropskem kontinentu, se je odločila za manjšo, dobro

⁵⁵ S tem bi zavarovala industrijsko območje na severu Francije, na območju Alzacije in Lorene.

⁵⁶ Med leti 1933 in 1935 je Francija porabila le 47 % obrambnega budgeta od skupnih kreditov za oboroževanja. Leta 1937 se je izdatek povečal na 16 milijonov frankov, 1938 pa na 28 milijonov, v začetku 1939 pa so dobili še dodatnih 11 milijonov (Deighton, 1981: 248).

izurjeno in mobilno vojsko (Ninkovič, 1984: 91). Velika Britanija je stopila v drugo svetovno vojno z defenzivno in inovatorsko vojno doktrino. Njena osnovna strategija je bila strategija zastraševanje s svojo mornarico, s katero bi izvajala pomorsko blokado. Tako kot Francija se je tudi VB zanašala na prenašanje odgovornosti. Glavno vlogo pri spopadih na kontinentu naj bi prevzele francoske oborožene sile, VB pa bi s pomočjo mornarice izvajala ekonomsko blokado in s tem poiskovala Nemčijo spraviti na kolena.

Na defenzivno vojno doktrino se je VB odločila iz večih razlogov. Prvi razlog je bila velika kolonialna posest, ki jo je lahko nadzorovala in varovala z močno vojno mornarico⁵⁷. Poleg tega, je imela veliko potencialnih sovražnikov, največjo Japonsko, Italijo in Nemčijo (Posen, 1992: 131–147). V taktičnem vojni doktrini se je VB opirala na majhno, mehanizirano, profesionalno vojsko. Pri napadu na obrambne fortifikacijske ovire bi imela glavno vlogo še vedno pehota, ob podpori tankov in artilerije. Tanke naj bi se uporabljalo v večji gostoti, napad pa bi potekal v večih navalih. V prvem navalu naj bi tanki samostojno prodirali v globino obrambe, v ostalih pa bi neposredno sledili pehoti. Z OE in motoriziranimi enotami bi poizkušala obhoditi obrambne črte (VE, 1967: 689). Čeprav je imela doktrina VB zgolj defenzivno vlogo, pa je imelo VL oz. RAF⁵⁸ znotraj doktrine tako defenzivno kot ofenzivno nalogo, in sicer obrambo zračnega prostora VB, kateremu je sledil protiudar, podoben ofenzivi – uničujoči udar (Posen, 1992: 155).⁵⁹ VB je kljub določenim inovacijam v svojih oboroženih silah (tanki in letala, zlasti strateški bobniki) pričakovala, da bo naslednja vojna nadaljevanje prve tako na strateškem kot na taktičnem nivoju, zato je bila njihova vojna doktrina prilagojena takšnemu načinu vojskovanja.

ZDA so dočakale drugo svetovno vojno z ne dovolj jasno definirano vojno doktrino, na katero je v veliki meri vplivala politika izolacionizma in čakanja (Ninkovič, 1984: 91). Glavno vlogo je imela VM⁶⁰, podporno pa KoV in VL, zlasti zaradi njene oddaljenosti od možnih

⁵⁷ KoV je imela zgolj nalogo nadziranja oz. hitre intervencije na krznih območjih.

⁵⁸ VL RAF – vojno letalstvo Royal Air Force

⁵⁹ Obramba je bila deljena VL, na prvem mestu obramba metropole, na drugem podpora zaveznikom na kontinentu (VE, 1967: 258). Čeprav je imelo VL obrambne naloge, pa je lahko izvrševala ofenzivne naloge v obliki protiudara ali celo s strateškim bombardiranjem, vendar pa njihova vloga vse do izbruha vojne ni bila povsem določena (Posen, 1992: 165).

⁶⁰ VM – vojna mornarica

bojišč, evropskega in pacifiškega. Osnovna naloga VM je bila prevlada na morju, s težiščem na Pacifiku, in zaščita posadk na Pacifiku. Osnovna naloga VL je bila zaščita ZDA od zračnih napadov z ofenzivnim delovanjem proti sovražnikovim letalskim bazam in letališčem, ki naj bi jih izvajali strateški bombniki. Vloga in struktura KoV je bila podobna britanski (VE, 1967: 258). Tako kot britanske so tudi ameriške enote KoV težile k premičnosti enot, tako da bi bile te sposobne izvajati manevrski način vojskovanja (VE, 1966: 722–723).

6.1.2 Ofenzivna doktrina – Nemčija

Nemčija je v drugo svetovno vojno vstopila z ofenzivno vojno doktrino bliskovite vojne, ki je bila strateško opredeljena tako, da z nenadnim in bliskovitim napadom udarja po vsaki državi posebej, obenem pa zagotavlja nevtralnost in pasivnost držav, ki bi bile lahko naslednje potencialne žrtve. V skladu z doktrino je bila izgrajena strategija, vojna večšina in oborožene sile (organizacija in funkcija). Posebnost takšne doktrine je bilo strateško presenečenje in izvajanje totalne vojne (Ninković, 1984: 91).

Velik vpliv na izgradnjo vojne doktrine in strategije je imel Hitlerjev prihod na oblast. Za dosego svojih političnoidejnih ciljev je potreboval močno ekonomsko-vojaško Nemčijo. Po Fullerju (1992: 229) je imela Hitlerjeva strategija štiri cilje: (1) razveljavitev versajske mirovne pogodbe, (2) združitve vseh Nemcev v enotno državo, (3) ekonomsko prevlado v Evropi, (4) ustvariti življenski prostor (Lebensraum) v vzhodni Evropi, in sicer jo zasesti in kolonizirati. Osnova za dosego teh ciljev je bila po Posenu (1992: 168) težnja po doseganju ponovne vojaške moči. Hitlerjevi strateški politični, ekonomski in vojaški cilji so bili glavna gonilna sila za razvoj vojne doktrine, ki se je v končni fazi imenovala bliskovita vojna.

6.1.2 Bliskovita vojna (Blitzkrieg)

Večina avtorjev pojem Blietzkrieg povezujejo z nemško ofenzivo na Poljsko. Čeprav je bilo že veliko napisanega o samem pojmu, pa generalna definicija ne obstaja.⁶¹ V vojni enciklopediji (1973: 657–658) lahko zasledimo nekakšno osnovno definicijo bliskovite vojne, ki pomeni način izvajanja vojnih delovanj, v katerih ena stran, ponavadi napadalec, s hitrim in nenadnim prodorom in udarom poskuša v čim krajšem času razbiti nasprotnika, mu nanesti čim večje izgube ter ga prisiliti k kapitulaciji. Osnovne sile pri bliskoviti vojni so po pravilu oklepne, mehanizirane in motorizirane enote, VL in zračno-desantne enote.

Nastanek termina bliskovite vojne se po Deightonu (1981: 156) pripisuje Hitlerju, reviji Time in Liddell Hartu. Pri tem je potrebno povedati, da je beseda Blietzkrieg prišla v uporabo šele po invaziji na Poljsko, kjer so v septembru 1939 nemške armade s hitrimi manevri uspele ustvariti obroč okoli zahodne Poljske (Deighton, 1981: 151).

Taktično-operativni koncept bliskovite vojne sestavlja več dejavnikov in je nastajal postopoma. Na nastanek bliskovite vojne so vplivali: (1) tradicionalni pruski koncept; (2) nastanek in razvoj tanka; (3) nova taktika nemške pehote; (4) teoretika Liddell Hart in J.F.C Fuller; (5) Hans Guderian – tvorec bliskovite vojne in (6) Hitler in njegova strategija.

Tradicionalni pruski koncept načina vojskovanja je temeljil na generalni in odločujoči ofenzivi, ki je izhajala iz mobilnosti in ognjene moči (IMADE, 1993: 378).⁶² Celoten razvoj nemške vojske od leta 1919 do 1939 je izhajal iz te predpostavke. Pruski vojaški poveljniki so menili, da je njihov vojaški sistem edinstven, ki zahteva in daje možnost mobilnemu vojskovanju. Celotne priprave in urjenje so bili namenjeni mobilnemu vojskovanju, kjer so imeli pomembno vlogo morala, prilagodljivost, intuicija poveljnikov, odgovornost, decentralizacija poveljevanja etc (IMADE, 1993: 378). Velik vpliv je imel tudi von Seeckt, ki je povrnil nemški vojski ofenzivni duh. Njegova glavna teza je bila napad na sovražnika preden se ta popolno mobilizira. Glavni element pri napadu pa naj bi bilo presenečenje (Posen, 1992: 173).

⁶¹ V IMADE-ju (1993: 380) je razloženo, da naj bi pojem Blietzkrieg pomenil hitro zmago nemškega sistema mobilnega vojskovanja nad nekaterimi nasprotniki oz. rezultat ali ex post facto opis rezultatov.

⁶² Takšen koncept lahko zasledimo od Fridrika Velikega, Von Moltkeja leta 1970, Schlieffenovega načrta in izpeljave v začetku prve svetovne vojne, sicer predelane, ter Ludendorfove spomladanske ofenzive 1918.

Oklepne, mehanizirane in motorizirane enote so glavni nosilci bliskovite vojne oz. bliskovitega napada na kopnem. Tank oz. oklepne enote so se v prvi vojni pokazali kot učinkovito sredstvo za taktični preboj utrjenih obrambnih položajev in za nadaljnje prodiranje v globino. Najpomembnejši element tanka je za Guderiana (1992: 205) poleg njegove mobilnosti in ognjene moči gotovo element presenečenja, pri čemer je uspešen, učinkovit in hiter napad oklepnih enot možen le ob sodelovanju z ostalimi rodovi in službami (zlasti logistike), ki omogočajo bojnim enotam uspešen preboj in nadaljnje hitro prodiranje v globino.

Velik vpliv na nastanek bliskovite vojne je po Deightonu (1981: 166) imela tudi infiltracijska taktika nemške pehote v prvi svetovni vojni. Naloga udarnih pehotnih divizij je bila infiltriranje v sovražnikovo obrambo ali celo potiskanje celotne črte naprej. Vsako utrjeno oporišče je bilo potrebno zaobiti in prepustiti enotam drugega vala. Glavni cilj napada so bile sovražnikove artilerijske pozicije. Kot sam pravi naj bi napadi udarnih pehotnih divizij na obrambne položaje, ki jih je ognjeno podpirala artilerija in letalstvo, pomenilo začetek tistega, kar bo kasneje dobilo naziv *Blietzkrieg*.

Vojni teoretiki, kot sta Fuller in Liddell Hart, so imeli pomembno vlogo pri razvoju koncepta bliskovite vojne. Pomemben dejavnik pri nastajanju pomena in namebnosti bliskovite vojne je bila Fullerjeva zamisel o novi taktiki, katere osnova je bila nemška pehotna infiltracijska taktika, pri čemer naj bi bil hiter tank ob ognjeni podpori letalstva najbolj primerno orožje za takšne napade. Glavni cilj napada naj bi bili poveljniški štabi za glavno fronto. Za uspešen napad in njegovo nadaljnjo eksploatacijo bi morali tanki doseči hitrost od 30 do 50 km/h in doseči do 160 km brez dodatnega goriva (Deighton, 1981: 169). Tudi Liddell Hart je nasprotoval taktiki trdnjavskega ovna in je zagovarjal taktiko, ki bo omogočala element presenečenja. Tako kot pri Fullerju je bila osnova njegovi taktiki nemška taktika, kjer naj bile nosilci napada tankovske in mehanizirane enote. Njegova najpomembnejša teza v obdobju med vojnami je bila, da morajo postati sodobne armade mobilne, kar pa bi dosegle le, če bi se mehanizirale. Vendar pa sta v nasprotju z Guderianom oba, Fuller in Liddell Hart, zagovarjala enote, sestavljene izključno le iz tankov.⁶³ Guderian je nasprotoval tezi, da se tankovske enote

⁶³ Guderian je zagovarjal mehanizirane enote. Primer takšne enote je panzerska divizija, ki so jo sestavljali strelski polk, tankovski polk, divizion artilerije, bataljon inženircev in služba za veze (Deighton, 1981: 224). S

vežejo s pehoto. Zagovarjal je samostojno delovanje OE. Zanj najpomembnejša elementa sta bila hitrost in mobilnost (Deighton, 1981: 223). Najpomembnejša inoviteta, ki pa jo je Guderian vnesel v metodo Blietzkriega, da je v elemente manevra (hitrosti, mobilnosti) in ognjene moči vključil radiotelefonijo. Radiotelefon je mehaniziranim in motoriziranim enotam omogočal samostojno delovanje, prilagajanje določenim situacijam in najpomembnejše, usklajeno delovanje vseh rodov, brez katerega po Deightonovih besedah (1981: 227) Blietzkrieg ne bil možen. Njegova glavna prizadevanja so bila, da bi se njegove taktične ideje Blietzkriega razširile na strateške. Za njihovo uresničitev pa je rabil Hitlerjevo privolitev.

S prihodom Hitlerja na oblast se je spremenila politika države, spremenila pa se je tudi strategija. Njegova politika je bila izredno ofenzivna in ekspanzivna. Da pa bi lahko uresničil svoje ideje, je potreboval vojno doktrino, ki bi mu to omogočila. Njegovi politični, ekonomski in vojaški cilji so bili glavna gonilna sila pri razvoju vojne doktrine, ki se je v končni fazi imenovala bliskovita vojna. Deighton (1981: 182–183) kot dokaz za glavno vlogo Hitlerja pri sprejemanju Guderianovih idej in nenazadnje Blietzkriega navaja njegov znameniti stavek, ki ga je izrekel ob obisku na eni izmed Guderianovih tankovskih vaj: “To je tisto, kar potrebujem.” Po tem dogodku so je pričela celotna vojaška organizacija razvijati v tej smeri. Kot navaja Fuller (1992: 244–245) navaja je Hitler v svojem delu *Mein Kampf* sprevidel, da bi bili za Nemčijo usodni tako vojna na dveh frontah kot tudi pozicijska vojna.

6.1.2.1 Taktika bliskovite vojne

Pri taktiki bliskovite vojne so glavni nosilci napada in preboja globoke obrambe tanki ob ognjeni podporo letalstva. Poleg tega pa pri preboju sodelujejo tudi vsi rodovi KoV, ki podporo nudijo posredno. Le pri napadu na močno utrjene položaje glavno breme prevzame pehota, tanki pa prevzamejo vlogo bojne podpore.⁶⁴ Napad OE, ob močni letalski podpori, običajno poteka v treh ešalonih. Prvi, najmočnejši, hitro prodira in uničuje nasprotnikovo orožje, napada rezervne enote, štabe in poveljniška mesta. Drugi uničuje nasprotnikovo artilerijo in PTT, tretji pa neposredno podpira napad osnovne pehote. V vsakem ešalonu tanki

takšno sestavo je enota pridobila na samostojnem delovanju, saj so jo sestavljale bojne enote, enote za ognjeno podporo in enote za zagotavljanje delovanja.

⁶⁴ Pri takšnih napadih se OE zaradi svoje hitrosti uporabijo za nadaljnje prodiranje (eksploitacija napada) skozi prebite položaje.

napadajo v treh valih. Obramba ima pri takšnih napadih le začasno vlogo (VE, 1967: 689). Zaradi hitrega prodora in napredovanja OE je glavno vlogo pri nudenju ognjene podpore od artilerije prevzelo letalstvo, kajti artilerija bi zaradi svoje počasnosti in neokretnosti le upočanjevala nadaljnje prodore OE v globino obrambe. Takšna podpora pa je možna le ob popolni prevladi v zraku (Deighton, 1981: 229). Letalstvo je bilo v Blietzkriegu ključnega pomena. Dupuy (1984: 245) letalstvo in njeno vlogo označi kot taktično zračno podporo, ki je imelo pri takšnih napadi tri ključne naloge: (1) ohranjanje prevlade v zraku z uničenjem sovražnika v zraku in z nevtraliziranjem sovražnikovih letalskih baz; (2) zaustavitev in uničenje rezerv in osrbnih linij in že prej omenjeno (3) neposredno ognjeno podporo.

Glavna smer napada v Blietzkriegu je potekala v smeri najmanjšega odpora. Če je prodor slučajno naletel na težjo oviro, jo je poiskoval zaobiti. Najpomembnejši element poleg presenečenja je bila hitrost, zato se prodiranje ni smelo ustaviti, kajti za uspeh operacije je bilo najpomembnejše, da se ohrani napad. Fronta v Blietzkriegu je bila ozka (do 10 km), vendar še vedno dovolj široka, da so po njej nastopale vzporedno tri napadalne kolone, ki so se takoj ali kasneje združile (svoje krake) v obliki klina okoli najodpornejših sovražnikovih točk – mesta ali velike sovražnikove enote. V Blietzkriegu so pri napadih sodelovali vsi rodovi in službe KoV. Vsaka je imela točno določeno nalogo. Pomembno je bilo, da so delovale hitro in učinkovito. Za uspešen prodor so morale enote doseči hitrost vsaj 5 km/h. Med vsemi rodovi in službami pa je bila najpomembnejša logistika, kajti prav ta je bila tista, ki je v prvi svetovni vojni onemogočila hitro napredovanje tako v začetnih fazah vojne kot tudi v spomladanskih nemških ofenzivah v letu 1918. Kritično vlogo pri Blietzkriegu naj bi imel tudi teren. Napadalne enote, zlasti OE, naj bi napredovale zgolj po ravnem terenu, po in ob komunikacijah, izogibale pa naj bi se mestom oz. urbanim spopadom (Deighton, 1981: 226–234).

6.2.2 Razvoj novih rodov in zvrsti

6.2.2.1 Oklepne enote

Oklep kot zaščitno sredstvo se je v zgodovini razvijal vzporedno z ostalim orožjem in vojaško opremo. Ko se je večala udarna moč orožja, se je premosorazmerno večala tudi debelina oklepa. V času hladnega orožja se je oklep uporabljal za individualno zaščito in zaščito bojnih vozov ter oblegovalnih naprav. Največja slabost zaščitnih sredstev je bila vedno slaba premičnost enot oz. posameznika. Znano je, da so bile tako imenovane težke konjenice, sloni, bojni vozovi zaradi svoje teže zelo neokretni ali počasni, še posebej na slabšem terenu, in v principu niso bili mišljeni za hitre manevre. Njihova glavna naloga so bili udari na glavne sile oz. na območja, kjer so bile skoncentrirane glavne sile ali pa na razna utrjena območja.

Že pred razvojem sodobnih bojnih vozil obstaja razmerje med tremi ključnimi dejavniki, ki ne glede na zgodovinsko obdobje vplivajo na bojno učinkovitost OS. Razmere na bojišču so pri razvoju bojnih vozil zahtevale naslednje tri dejavnike:

- mobilnost oz. premičnost enot,
- ognjeno moč in
- zaščito.

Začetki o novega poglavja o oklepu segajo v 18. stoletju z iznajdbo parnega stroja. S tem odkritjem so lahko konstruktorji pričeli z delom težjih bojnih vozil.⁶⁵ Vendar pa je šele odkritje bencinskega motorja z notranjim izgorevanjem pomenil mejnik v razvoju sodobnih bojnih vozil z obetajočimi lastnostmi. Konstruktorji so pričeli z razvojem oklepnih avtomobilov. Do začetka prve svetovne vojne so imeli le tanko plast oklepa in pritrjene vrtljive kupole z mitraljezom. V začetnem manevrskem obdobju so imela oklepna vozila le naloge izvidovanja in zaščite umika, zaradi česar v tem obdobju vojne še ne moremo govoriti o uporabi oklepnih enot (Pirc O.J., 1962: 11). S stabilizacijo fronte in prehodom na pozicijsko vojskovanje pa se je povečala potreba po novem bojnem sredstvu, ki bi omogočalo tako taktični kot strateški preboj utrjene globoke obrambe. Izkušnje iz prve svetovne vojne so pokazale, da je tank učinkovito sredstvo pri taktičnem prebijanju globoke utrjene obrambe, vendar pa zaradi tehničnih pomanjkljivosti (okvare, počasnost, majhen akcijski doseg) ni mogel izvajati operativnih nalog. Glede na izkušnje iz prve svetovne vojne sta v strokovnih in vojaških krogih nastale dva pola. Na eni strani so bili Liddell Hart, Fuller in Guderian, ki so

⁶⁵ Oklepni vlaki in vagoni, borbena vozila na parni stroj so bili glavna sredstva za premik enot in vojaške tehnike. Takšni so bili parni traktorji s ploščami na kolesih, ki so jih uporabljali za vleko težkih topov na bojišče v Krimski vojni 1853–1856 (Deighton, 1982: 159).

dajali velik pomen OE, in na drugi zlasti višji francoski in britanski častniki (ki so izhajali iz rodov konjenice in pehote), ki so bili odraz defenzivne mentalitete frontalnih prebojev. Njihov glavni argument je bila vse močnejša in učinkovitejša PZO⁶⁶.

Obdobje med obema vojnama je pomenilo v razvoju OE iskanje najprimernejše konstrukcije tankov, ki bi v taktično-tehničnih zahtevah odgovarjali tedanjim zahtevam in pogojem vojskovanja. V takratnih vojaških strokovnih krogih je prevladovala misel, da je potrebno razpolagati s tremi vrstami tankov:

- lahki tanki do 10 t, namenjeni za izvidovanje in koordiniranje udarov,
- srednji tanki od 10 t do 30 t,
- težki tanki, namenjeni za podporo pehote ali pač za samostojna delovanja, odvisno od doktrine države (Cebek, 2004: 23).

Z razvojem tankov, predvsem z izboljševanjem taktično-tehničnih zahtev, se je začela spreminjati vloga in pomen OE kot roda KoV. Kljub temu v določenih državah niso bili naklonjeni nadaljnjemu razvoju OE. Takšen primer so bile manjše države in od vesil Francija, ki so še vedno pričakovale, da bo naslednja vojna zopet pozicijska. Na razvoj tankov so vplivali naslednji dejavniki:

- geostrateški položaj države,
- znanstveno-tehnična raven,
- ekonomska in gospodarska sposobnost države,
- uveljavljeni pristopi k vojskovanju.

Države, ki so bile sposobne razviti strateško misel o uporabi OE, so bile Nemčija, s precejšnjimi težavami VB in SZ, zlasti zaradi medvojnega sodelovanja z Nemčijo (Chant, 1994: 53). K razvoju tankov oz. OE so vsekakor prispevale tudi izkušnje iz prve svetovne vojne, tehnični napredek in prepričanje nekaterih držav, da se bo naslednja vojna vodila v povsem drugačnih pogojih, kar je vodilo k temu, da so države začele postopoma uveljavljati in vključevati OE v oborožene sile (Pirc O.J., 1962: 30).

⁶⁶ PZO –proti zračna obramba

V obdobju med obema vojnama je bila glavna naloga konstruktorjev izboljšava tehničnih slabosti, ki so se pokazale v prvi vojni in kasneje v španski državljanski vojni. Največja pozornost je bila usmerjena v izboljšavo premičnosti, oklepno zaščito, ognjeno moč in opazovalno-namerilni sistem, z razvojem radijskih postaj pa se je izboljšala tudi koordinacija bojnega delovanja med bojnimi vozili (Cebek, 2004: 24). V prilogi E je nekaj tehničnih podatkov tankov od prve svetovna vojne pa vse do začetka druge. Razvidno je, da so Nemci največji pomen dajali hitrosti, manjši pa ognjeni moči. Francozi so v obdobju defenzivne politike vse do sredine 30 let dajali večji pomen ognjeni moči. Po prihodu Hitlerja na oblast in njegovi ofenzivno-ekspanzivistični politiki pa so začeli proizvajati tanke hitreje tanke z manjšo ognjeno močjo. Po besedah Deightona (1981: 246–247) so imeli Francozi do začetka vojne in v vojni za Francijo najboljše tanke v Evropi. Vendar pa so kljub ugodnejšemu razmerju v številu tankov 1,2 : 1 (potrebno je upoštevati zavezniško število tankov), kvalitetno boljšim, doživeli poraz, ki je bil posledica njihove neustrezne uporabe (Liddell Hart, 1952: 296).

Nemčija in VB sta težili k razvoju in proizvodnji srednjih tankov, medtem ko sta SZ in Francija večji poudarek namenili razvoju težkim tankom z močnim oklepom in močnejšim orožjem (VE, 1975: 728). Osnova nemški vojni doktrini je bila bliskovita vojna, ki jo je bilo moč dobiti le s hitropremičnimi enotami, ki so poleg elementa presenečenja bile sposobne izvesti tudi hitri prodor v globino obrambe. Zato je bila potrebna hitrost in zanesljivost, ki pa jo je bilo moč doseči le s tedanjimi srednjimi tanki. Francija se je, zlasti zaradi izkušenj iz prve svetovne vojne, odločila povsem nasprotno, in sicer za razvoj težkih tankov, kjer je glavno breme v napadu in v obrambi nosila pehota. Primarna naloga tankov oz. OE pa je bila neposredna podpora pehoti, zato je bil večji poudarek na večji ognjeni moči, s tem pa se je posledično zmanjševala hitrost.

Pri napadalnih operacijah je bilo potrebno ohraniti element presenečenja, kar pa je bilo moč doseči s hitropremičnimi enotami, znotraj katerih so bili glavni nosilci OE. Poleg OE je bila hitrost premikanja napadalca in ohranjanje napada odvisna od dobre oskrbe, od vzdrževanja oboroženih sistemov in nenehnega popolnjevanja z rezervami. Po preboju utrjenih položajev nasprotnika pa je zaradi slabe premičnosti klasične artilerijske podpore pehoti in OE vlogo podpore prevzelo taktično letalstvo in tako ohranilo moment operacije oz. ga še dodatno pospešilo.

6.2.2.2 Letalstvo

Po prvi svetovni vojni so različni teoretiki in vojaški strokovnjaki pričeli razmišljati o letalstvu in njegovi uporabi v bodočih spopadih. Najpomembnejši med njimi je bil Giulio Douhet. Njegova glavna formula je bila pridobitev nadzora v zraku, bombardiranje sovražnikovih ključnih strateških središč in ohranjanje defenzivne vloge na tleh, hkrati pa ofenzivno delovanje v zraku (Meilinger, 1997: 1). Douhetova teorija je temeljila na psihološkem učinku letalstva oz. na moralnem zlomu nasprotnika. Njegov glavni cilj so bili strateško pomembni objekti in prebivalstvo, kjer naj bi letalstvo s svojimi hitrimi napadi, ki bi si sledili eden za drugim, prisili nasprotnika k moralnemu zlomu in s tem h kapitulaciji (Meilinger, 1997: 15). Povedati pa je potrebno, da je Douhet pričakoval, da bo naslednja vojna pozicijska, zato je tako velik pomen dajal strateškemu bombardiranju oz. moralnemu zlomu nasprotnika, kar pa bi pomenil padec front. Douhet je videl moč letalstva v strateški in ne taktični rabi in je kritiziral uporabo letalstva za podporo KoV.

Drug teoretik uporabe letalstva je bil Hugh Trenchard, ki je podobno kot Douhet videl uporabo letalstva v strateške namene. Glavna vloga letalstva naj bi bila po njegovem mnenju za ofenzivne namene. Vendar pa je deloma videl uporabo letalstva tudi v taktične namene, in sicer pri ustvarjanju prodora (Meilinger, 1997: 51). Drug britanski teoretik je bil John Slessor, ki pa je za razliko od svojih predhodnikov predvideval, da bo naslednja vojna z pojavom tanka in letala postala menevrška. Zagovarjal je prevlado v zraku, bombardiranje strateških ciljev in preprečevanje oskrbovanja enot na fronti (Meilinger, 1997: 63). Največji nasprotnik Douhetove teorije pa je bil Amedeo Mecozzi, ki je zagovarjal le taktično uporabo letalstva, ki naj bi najučinkoviteje delovala pri neposredni podpori KoV in pri napadanju nasprotnikovih osrbovalnih poti (Corum, 1997: 160). Teoretik, ki je zagovarjal tako taktično kot strateško uporabo letalstva pa je bil William Mitchel. Taktično letalstvo naj bi neposredno podpiralo KoV, medtem ko bi strateško neodvisno delovalo globoko v sovražnikovem ozemlju in imelo ključno vlogo pri poteku vojne. Podobno kot Douhet je trdil, da je tehnologija kriva za pozicijsko vojskovanje, hkrati pa bi ravno nova tehnologija (strateški bombnik) prispevala k padcu pozicijske vojne (Clodfelter, 1997: 94). Pomembna teoretika sta bila tudi Mihail Tuhačevski in Mihail Frunze, ki sta zagovarjala uporabo letalstva za ofenzivne naloge, kjer

naj bi bila njegova primarna naloga prevlada v zraku, kasneje pa naj bi delovalo kot podpora KoV.

Najpomembnejša teoretika, ki sta zagovarjala taktično uporabo letalstva, sta bila Fuller in Swinton. Osredotočila sta se na vlogo letalstva na samem bojišču. Po njunem prepričanju naj bi letalstvo sodelovalo zlasti pri ofenzivah (pri prebijanju taktične obrambe). Glavna naloga letalstva pri ofenzivnih akcijah naj bi bila zaustavitev oskrbovalnih poti, uničenje komunikacij in poveljniških centrov. Šele ko bi bila glavna naloga realizirana, pa naj bi se vse sile usmerile v neposredno podporo OE. Letalstvo naj bi pri izvajanju podpore imelo naslednje naloge: (1) delovalo naj bi kot zaščita tankov pri njihovem prodiranju, (2) usmerjanje tankov proti glavnim ciljem, (3) zaščita tankov pred PTA⁶⁷, (4) pomoč tankom pri napadu na poveljniške štabe, (5) oskrbovanje z municijo, gorivom, (6) posredovanje informacij med tanki in štabi; (7) poveljnikom naj bi nudilo izvidovanje. Njuna posodobljena taktična teorija je bila kasneje osnova pri taktičnem napadu v Blietzkriegu (Fuller, 1992: 243–244). Naloga letalstva naj bi bila neposredna podpora OE pri prebijanju fronte in njeni eksploataciji. Pri tem pa bi imeli bombniki nalogo uničevanja oskrbovalnih poti in centrov.

Teoretiki so si bili glede uporabe letalstva neenotni. Nekateri so zagovarjali uporabo letalstva zgolj v strateške namene kot psihološko sredstvo (bombardiranje strateških ciljev – industrije, civilnega sektorja), drugi pa so videli njihovo pomembno vlogo pri taktičnem razbijanju nasprotnikove obrambe in pri neposredni podpori KoV. Vsi pa so se strinjali v tem, da bo imelo letalstvo (strateško in taktično) ključno vlogo pri poteku naslednje vojne in njenem končnem rezultatu.

Med obema vojna, od ofenzivnih operacij v prvi svetovni vojni pa do začetka druge, je na področju letalstva prišlo do velikega napredka (glej prilogo F). Na razvoj letalstva so poleg teoretičnih raziskav o vojni, uporabi letalstva in njegovih nalogah vse bolj vplivali izboljšana tehnika (večja hitrost, višina in akcijski radij), izpopolnjeno orožje (mitralješko-topovsko in bombe) ter oprama (navigacija, oprema za nočno letenje, radio, etc). Zaradi naštetih dejavnikov je v tridesetih letih 20. stoletja prišlo v vojnem letalstvu do povečanja števila letal v oboroženih silah in posledično do sprememb v taktiki in strategiji letalstva (VE, 1967:

⁶⁷ PTA – protitankovska artilerija

710). Na podlagi taktično-tehničnih lastnosti letal in teorij so države sprejele doktrine, v katerih je bila opredeljena vloga letalstva pri strateških in taktičnih nalogah. Vse države, razen Nemčije in deloma ZSSR-a, so dajale večji pomen razvoju strateškega letalstva – strateških bombnikov, in njihovem samostojnem ofenzivnem delovanju. Taktično letalstvo je imelo zgolj defenzivne naloge, ofenzivne naloge je obsegalo le bombardiranje letališč (VE, 1967: 270–271, 410).

Najbolj natančno izdelano doktrino o taktični vlogi letalstva je imela Nemčija, ki je pod poveljstvom Guderiana dobila nalogo neposredne podpore KoV. Po zgledu vizij Fullerja in Swintona ter doktrine Blietzkriega je bila osnovna naloga nemškega letalstva neposredna taktična ognjena podpora oklepnim in motoriziranim enotam (Dupuy, 1984: 245).

6.2 II. SVETOVNA VOJNA

6.2.1 Maginotova obrambna črta

Francija se je po drugi svetovni vojni odločila za defenzivno vojno doktrino. Njena vojna doktrina je izhajala iz vojnih izkušenj iz prve svetovne vojne, kjer je obramba dominirala nad ofenzivo. V pričakovanju nove pozicijske vojne se je politično vodstvo pod vplivom starejših oficirjev in francoskih civilistov odločilo za izgradnjo utrjene obrambne črte vzdolž nemško-francoske meje – Maginotovo črto.

Na osnovi študijskih del, ki so se pričela leta 1920 in so trajala vse do 1927, se je francosko politično in vojaško vodstvo odločilo za izgradnjo sistema utrjene fronte, ki bi s pomočjo geografskih preprek tvorila neprekinjeno utrjeno fronto, ki bi napadalca onemogočala možnost obhodnega manevra. Edini možni manever pri napadu bi bil preboj skozi utrjeno fronto (VE, 1974: 356).

Pred samim začetkom druge svetovne vojne so Maginotovo črto sestavljali štirje glavni utrjeni rejon (Belfort, Ren, Louter in Metz) in trije slabše utrjeni položaji (Montmeedy, Maubeuge, Valenciennes). Prvi utrjeni rejon Belfort, katerega osnova je bila stara utrdba, je obsegal 170 km in se je nahajal na francosko-švicarski meji. Njegova osnovna naloga je bila zaščita pred možnim napadom iz smeri severozahodnega dela Švice (ravninski del). Drugi

utrjeni rejon je potekal vzdolž reke Ren in je ščitil severovzhodni del Francije. Utrjeni del je bil dopolnjen s preničnimi železnimi mitralješkimi in topovskimi kupolami. Tretji utrjeni rejon Lauter s skupino objektov Hochwald dolžine 90 km pa je ščitil traso med reko Saar in hribovjem Vogezi. Najpomembnejši in najmočnejši obrambni rejon pa je predstavljal utrjeni predel okoli Metza. Ščitil je pomemben rudniški bazen in komunikacijsko križišče (Pariz-Metz-Nancy-Strasbourg), zato je bila vzdolž celotnega utrjenega predela nameščena zgolj težka artilerijska. Prostor, med utrjenimi črtami in zaprečnimi položaji je bil branjen le z različnimi poljskimi preprekami. Skupna dolžina Maginotove črte je znašala okoli 400 km. Sektorji med krajema Sedan in Maubeuge (120 km) ter Valenciennes in Dankerquea (okoli 100 km) so ostali neutrjeni. Ta predel so v vojni branile stalne posadke, katerih število je znašalo 255.000 ljudi, z operativnimi enotami pa je število naraslo na 500.000 (VE, 1974: 356–357).

Glavna utrjena obramba črta oz. obrambna črta Francije na zahodu - Maginotova črta je potekala vzdolž nemško-francoske in luksemburško-francoske meje, od Švicarske meje pa vse do mesta Longvy. Prehod skozi Belgijo pa je bil varovan zgolj s slabšimi poljskimi preprekami. Deighton navaja (1981: 141), da je bil ta sektor slabše utrjen iz dveh razlogov: (1) kar bi zaradi nizkega rečnega terena gradnja utrd ob zahtevala specialno tehniko in metode gradnje ter stalno črpanje vode; (2) ker se je na tem območju nahajala industrijska cona, zaradi katere se črta Maginot ni mogla graditi, ker bi na nekaterih delih prešla belgijsko mejo. Možna bi bila gradnja le skozi samo cono ali pa južno od nje. Posen (1992: 106) pa kot glavni razlog za neutrijevanje pri belgijski meji navaja dajanje možnosti Nemčiji za obhodni manever preko nevtralne Belgije, kar bi povzročilo vključitev VB v vojno. Poleg tega pa je Francija vseskozi računala na bilateralno sodelovanje z Belgijo pri obrambi proti Nemčiji in na možnost odločujoče ofenzive preko Belgije.

Zaradi naštetih razlogov je bilo severovzhodno območje ob francosko-nemški meji neutrjeno, kar je posledično odpiralo možnost za sovražnikov prodor. Nebranjen sektor je bilo potrebno zavarovati pred možnim obhodnim manevrom. Tik pred napadom na Belgijo so zavezniki za nastali problem poiskali rešitev v Planu D. Angleško-francoski načrt je določal razporeditev zavezniških sil ob obrambni črti ob toku rek Meuse in Doyle (kjer naj bi ta sektor branile od S proti J 7. armada, BEF, 1. armada). Sektor ob vznožju Ardenov naj bi nadzorovala 9. armada, ki pa so jo zaradi majhne verjetnosti napada (zlasti z oklepnimi enotami) sestavljale le

pehotne divizije. Največja verjetnost nemškega prodora naj bi po prepričanju zaveznikov potekala na skrajnem desnem krilu, zato so bile na tem delu postavljene najmočnejše enote. Glavna nosilca obrambe naj bi bili 7. in 1. armada, ki sta imeli v svoji sestavi mehanizirane in motorizirane enote. Poleg tega pa zavezavniki pri svoji obrambi niso razpolagali s strateškimi rezervami. V zaledju fronte so imeli le tri oklepne divizije, ki pa niso bile razporejene kot sestavni del fronte in so bile še v fazi popolnjevanja (Deighton, 1981: 145–146).

6.2.1.1 Nemški vojni načrt – Meinsteinov načrt

Septembra leta 1939 sta ob napadu Nemčije na Poljsko Francija in Velika Britanija napovedale vojno. V strahu pred napadom zaveznikov na Nemčijo zaradi Hitlerjeve ekpenzionistične politike in nenazadnje nemškega revanšizma za poraz v prvi svetovni vojni, se je nemško vrhovno poveljstvo odločilo za hitro izgradnjo vojaškega načrta za napad na tedaj najmočnejšo vojsko silo na evropskem kontinentu – Francijo.

Nemško vrhovno poveljstvo je pri načrtovanju vojnega plana izhajalo iz Schlieffenovega načrta iz leta 1914, po katerem naj bi glavna smer napada potekala po desnem krilu preko Nizozemske in Belgije (skupina armad B), druga pomožna smer (skupina armad A) pa naj bi potekala skozi Luxemburg do La Manche. Zaradi dolgega obhodnega manevra desnega krila naj bi bile pri tem načrtu (Nemški vojni načrt 1939) prvotno razporejene motorizirane enote, na pomožni smeri pa enote, ki so se opirale le na konjsko vprego. Glavne predpostavke nemškega načrta so bile: (1) da se z obhodnim manevrom izogne Maginotovi črti; (2) prodor do Pariza in (3) zasedba zračne in pomorske baze za napade na VB. Zavezavniki so slutili, da bodo Nemci sprejeli takšen načrt, zato so svoje motorizirane enote razporedili enako kot napadalec, in sicer na zunanjem robu razporeda (Deighton, 1981: 157).

V strahu, da bodo zavezavniki spoznali namero nemškega napada, se je nemško poveljstvo odločilo za ponovno izgradnjo načrta. Ta načrt bi moral vključevati naslednje bistvene stvari: (1) obhodni manever mimo Maginotove črte; (2) prebitje obrambno črto na območju Sedanu in nadaljevanje prodora do reke Somme ter naprej proti zahodu; (3) izogibanje frontalnemu spopadu v Belgiji (Flandriji), kjer bi podobno kot v prvi svetovni vojni prišlo do vkopavanja obeh vojsk, kar bi privedlo do pozicijskega načina vojskovanja (Deighton, 1981: 257–259).

Nemci so pričakovali, da bodo zavezniki razporedili svoje enote glede na načrt iz leta 1939, zato so potrebovali nov, bolj drzen načrt, ki bi vključeval prej naštete pogoje in zagotavljal Nemčiji popolno zmago. Prejšnji načrt je Deighton (1981: 259) poimenoval načrt delne zmage.

Meinsein se je odločil, da bo izpopolnil prejšnji načrt. V strahu pred ponovno pozicijsko vojno, ki bi pripeljala do izčrpljujoče vojne, se je odločil, da glavno breme napada prevzame skupina armad A. Menil je, da bi v primeru uspešnega prodora oklepnih enot preko Ardenskega gozda in preko reke Meuse doseglo ravninsko območje, ki bi bilo najugodnejše za delovanje tankovskih enot. S tem bi se odprla prosta pot za uspešno masovno globoko prodiranje oklepnih enot vse do Pariza in La Manche.⁶⁸ Za takšen podvig naj bi bil po njegovem mnenju sposoben le en general Heinz Guderian. Ko je Guderian dobil v roke nov načrt, je glede na svoje izkušnje iz prve svetovne vojne zaključil, da so njegove oklepne in motorizirane enote sposobne izvesti takšen premik (Deighton, 1981: 259–261). Po dolgotrajnih prerekanjih (in ob posredovanju samega Hitlerja) se je nemško poveljstvo odločilo, da sprejme Meinsteinov načrt. Glavno breme napada je tako prevzela skupina armad A, kateri je bilo dodeljeno dodatnih šest oklepnih divizij in ena motorizirana. Napad naj bi vršila v smeri preko Ardenov v nebranjeno območje zavezniškega zaledja, od tod pa nadaljevala vse do morja. Njena glavna naloga je bila z obhodnim manevrom zaobiti glavnino zavezniških sil, prodreti v njihovo zaledje, prekiniti oskrbovalne poti, jih udariti z boka oz. jo obkoliti in jim skupaj z skupino armad B zadati odločilen udarec.

Po njegovem načrtu bi skupina armad B dobila nalogo vezati glavne sile nase oz. prepričati zaveznike o glavni smeri napada.⁶⁹ S tem pa bi bila skupini armad A omogočena prosta pot v zavezniško zaledje.

6.2.2 Operacija Fall Gelb

⁶⁸ Od reke Meuse je v večini ravninsko območje: tako se francoske sile ne bi več mogle opirati na nobeno večjo naravno prepreko.

⁶⁹ Pri prvotnem načrtu naj bi glavno smer prodoro izvajala skupina armad B načrta, katere glavna naloga je bila zavzetje Belgije in Nizozemske.

Operacija na zahodu je potekala v dveh fazah, prva od 10. maja do 4. junija, druga pa od 5. junija do 25. junija. Glede napada na Francijo se je nemško vrhovno poveljstvo odločilo, da bo glavna smer napada potekala v smeri Ardenov, glavni preboj zavezniške fronte pa bi izvedli na območju Sedana, z masovnim udarom oklepnih enot.⁷⁰ Edina ovira za začetek ofenzive je predstavljalo le še vreme. Čim so vremenske prognoze pokazale za maj daljši čas lepega vremena, je Hitler izdal povelje, da se 10. maja prične napad za preboj fronte (VE, 1967: 430–431).

Nemške oborožene sile so vzdolž nizozemske, belgijske in luxemburške meje zbrale glavnino svojih divizij, skupaj 137 divizij, od katerih je bilo 10 oklepnih, 7 motoriziranih, 1 konjeniška, padalska in zračnodesantna. Pri svojem napadu so bile sile razporejene v tri skupine armad A, B in C. Skupini armad A in B je bila dodeljena ofenzivna naloga, medtem ko sta bili skupini armad C dodeljeni obrambna naloga in naloga vezave zavezniških sil vzdolž Maginotove črte. Za podporo KoV pri napadu sta bili dodeljeni dve zračni floti, skupaj 3.530 letal. Vsaki napadalni skupini armad A in B je bila dodeljena po ena zračna flota. Francoske oborožene sile so bile razporeje vzdolž V in JV fronte. Vzdolž SV fronte je bila razporejena večina zavezniških sil, ki so skupaj s BEF tvorile tri skupine armad po 124 divizij. Francosko poveljstvo je razpolagalo s 1.501 letali. Osnovna karakteristika francosko-britanskega strateškega razvoja je bila, da so bile sile kordonsko⁷¹ razporejene, močnejše vzdolž Maginotove črte, slabše proti Belgiji. Strateška rezerva zavezniških sil je bila slaba (24 pd, 3 okl. d in 1 mot. d), oklepne in motorizirane enote so bile razpršene vzdolž celotne fronte, tako da niso bile pripravljene za hitro, masovno in skoncentrirano intervencijo, ki bi omogočila efektiven protiudar na določenem težišču. Zavezniki so nemški napad pričakovali po zastarelem vodenju vojne, ki je bil značilen za pozicijsko vojno (VE, 1967: 431).

Zgodaj zjutraj 10. maja je nemško letalstvo pričelo napadi na letališča na Nizozemskem, v Belgiji in v severni in zahodni Franciji,⁷² dosegla premoč v zraku in s tem paralizirala

⁷⁰ Na podlagi uspešnih invazij na Poljsko in Norveško, kjer so nemške oborožene sile premagale kvantitativno in kvalitativno šibkejše vojaške sile, se je nemško vrhovno poveljstvo odločilo, da izvede podoben napad. In čeprav so se borile s šibkejšimi silami, so obe ofenzivi izkoristili za nabiranje izkušenj pri novem načinu vojskovanja, in sicer masovno uporabo oklepnih enot pri taktičnem preboju obrambe v glavnih smereh in tesno sodelovanje KoV in letalstva.

⁷¹ Kardonsko pomeni, da so bile razpršene vzdolž fronte.

⁷² Napadli naj bi okoli 100 letališč v Belgiji, na Nizozemskem in v Franciji.

zavezniško letalstvo (VE, 1967: 431). Zračni napad nemškega letalstva je bil učinkovit, zlasti pri napadih na francoska letališča, saj je bilo uničenih 55 njihovih letališč (Jones, 1987: 523). Po končanem bombardiranju se je večina letalstva preusmerila k podpori napadalnih enot KoV. Skupini armad A in B sta s oklepnimi silami v prvem ešalonu pričeli z napadom na fronti, široki 300 km (VE, 1967: 432). Za enote skupine armad B so največjo oviro pri prodoru predstavljale reke, zato je bilo bistvenega pomena za uspeh operacije zasesti in varovati pomembne mostove na Nizozemskem in v Belgiji ter vzpostaviti mostišče za nadaljnji prodor oklepno-motoriziranih sil.⁷³ Za zasedbo mostov so bile odgovorne nemške zračno-desantne in padalske enote, katerim je uspelo zasesti pomembne mostove in jih ohraniti nepoškodovane, in sicer vse glavne mostove v smeri Rotterdama. Vzpostavljeno je bilo mostišče za neprekinjen prodor oklepnih enot.⁷⁴ V tej smeri prodora se je nemškim silam zoperstavilo 10 slabo oboroženih pehotnih divizij in dve brigadi. Ob stalnem masovnem naletu oklepnih enot, ki jih je neprestano podpiralo letalstvo, so bile nizozemske sile razbite, ostale enote pa prisiljene k umiku. V treh dneh so ena nemška oklepna in dve motorizirani diviziji dosegle Rotterdam. Po težkem letalskem bombardiranju je padel še Rotterdam in vzpostavljeno je bilo mostišče skozi »Nizozemsko trdnjavo«. 15. maja je po zavzetju strateško pomembnega mesta Rotterdam Nizozemska kapitulirala. Tako so se lahko oklepna in motorizirani diviziji usmerile naprej na jug, proti Antverpnu (Deighton, 1981: 272–279).

Nemške KoV enote so istočasno prešle nizozemsko, belgijsko in luxemburško mejo. Pri napadu na Belgijo sta sodelovali iz skupine armad B nemška 6. armada (2 okl. d in mot. d)⁷⁵, ki je prodirala na ozkem pasu med nizozemsko in belgijsko mejo, in katere cilj je bilo mesto Maastricht, ter iz skupine armad A nemška 4. armada (2 okl. d), ki je prodirala v smeri proti mestu Dinant. Nemški 12. (5 okl. d) in 16. armada pa sta istočasno prodirali preko Belgije oz. Ardenov, kjer sta bila njihova prva cilja francoski mesti Sedan in Montmedy (VE, 1967: 432–433; Deighton, 1981: 282). Iz smeri prodorov armad je tako razvidno, da so morale vse napadalne nemške enote preiti reko Meuse, kar je bilo kasneje odločilnega pomena za uspeh

⁷³ Nemške enote so morale pri napadu zasesti mostove preko reke Maas, Gennepski most, dva mostva pri Moerdiku in most v Rotterdamu.

⁷⁴ V tej smeri je napredovala 9. pantzerska divizija. Njen prodor je bil ključnega pomena za uspeh operacije na nemškem desnem krilu.

⁷⁵ okl. d in mot. d – oklepne in motorizirane divizije

celotne kampanije. Za uspešen prodor nemške 6. armade je bilo potrebno, podobno kot na Nizozemskem, zasesti mostove preko Meuse in rečne kanale na območju Maastrichta. Edino oviro na njihovi poti je predstavljala trdnjava Eben Emael, ki je imela nalogo varovanja mostišča na območju Maastrichta.⁷⁶ Po Deightonovem (1981: 287) mnenju je bila trdnjava nepomebna in bi jo lahko Nemci brez kakršnih koli posledic zaobšli. Njena zasedba je bila pomebna le tem, da je še naprej prepričevala zaveznike, da je to glavna smer napada. Deighton (1981: 287) nadaljuje, da je bila trdnjava Eben Emael preživeta, saj je bila zgrajena za statično-pozicijsko vojskovanje. Nemške zračno-desantne enote so zlahka zasedle in onesposobile trdnjavo ter omogočile ostalim padalskim enotam zasedbo mosta v Maastrichtu. Te so z zasedbo mosta vzpostavile pomebno mostišče za nadaljnji nemški prodor proti Bruslju.

Francosko-britanske armade so v prepričanju, da skozi Nizozemsko in Belgijo poteka glavna smer nemškega napada, izvedle manever Dyle – vstopile so v Belgijo do reke Dyle, kjer so skupaj s belgijskimi silami vzpostavile dylsko obrambno črto. Belgijske sile, ki so držale trikotni Albertov kanal do Antwerpna, Liege, Namur, so bile zaradi masovnih naletov oklepnih enot in ranljivosti z levega boka (po padcu Nizozemske) prisiljene k umiku na nove položaje, kjer so imele nalogo zavarovati Antwerpen in Bruselj na dylski črti (VE, 1967: 432, 433). V tem času je prišla na pomoč še francoska 1. armada, ki je imela v svojih vrstah oklepne enote. Nemška 6. armada je bila zaradi tega manevra prisiljena ustaviti napad na reki Dyle. Zavezniške sile so v pričakovanju, da so se razmere stabilizirale, pričele z utrjevanjem svojih obrambnih položajev – od Antwerpna, vzdolž Dyle črte do Namurja (Jones, 1987: 525). Istočasno so na zavezniške sile v Belgiji začele močno pritiskati armade skupine B s severa in nemška 3. oklepna divizija z zahoda. Po neuspelem protinapadu močnejših francoskih enot na črti Dyle, ki so jih nemške oklepne enote spretno zmanevrirale in jim udarile v bok, so bile te prisiljene zapustiti dylsko obrambno črto. Nemške oklepne enote so nadaljevale napad in v skladu s svojo taktično doktrino zaobšle močno utrjeno mesto Bruselj in se pridružile oklepnim enotam, ki so prodirale južno na reki Mause (Mellenthin, 1962: 41).

Ne glede na uspehe, ki so jih je nemške enote doživele na Nizozemskem in v Belgiji, pa je končni uspeh celotne operacije Fall Gelb ležal na ramenih večje in bolj opremljene sile – na

⁷⁶ Trdnjava Eben Emael je predstavljala najsodobnejši fortifikacijski objekt tistega časa. Celotna belgijska

oklepnih formacijah skupine armad A,⁷⁷ ki so bile razporejene v dve armadi, 12. in 4., pri čemer je imela 12. armada 5 oklepnih divizij. Glavna smer napada skupine armad A je potekala preko Ardenov, mimo Maginotove črte, do reke Mause oz. mest Dinant, Monthreme in Sedan (Deighton, 1981: 288–289).⁷⁸ Po enakem taktičnem principu, kot ga je izvajala skupina armad B, je začela skupina armad A z napadom na Francijo. Ob neprestani in neposredni podpori vojnega letalstva je v smeri prodora preko Ardenov naletela le na francosko konjenico in belgijske strelce, katerih odpor je bil z masovnim napadom oklepnih enot v globokih ešalonih hitro zlomljen. V slabih dveh dneh je dosegla svoj prvi cilj, reko Mause (Mellenthin, 1962: 37). Na območju Dinanta so nemške oklepne sile ob podpori letalstva in artilerije v dveh dneh s pomočjo pontonskega mosta prečkale reko in kasneje prebile še obrambno linjo pri Onhayaju. Na območju Montheremeja so Nemci naleteli na najbolj žilav odpor, saj so uspešno prečkali reko šele po treh dneh. Vzrok za takšno zamudo je bila po Deightonu (1981: 303) v tem, da niso imeli nobene letalske podpore. Celotna letalska podpora je bila tedaj namenjena le najpomembnejši točki preboja na območju Sedana, saj je bil uspeh celotne operacije Fall Gelb odvisen od tega preboja.

Na območju Sedana oz. za reko Meuse so nemške oklepne sile 13. maja naleteli na najmočnejši odpor na celotni obrambni linji ob reki Meuse. Na nasprotni strani reke so bile razporejene francoske pehotne in trdnjavske sile, ki so posedovale 140 topov (17,5 topov na 1 km). Za uspeh operacije je bilo potrebno vzpostaviti mostišče, ki bi omogočalo nadaljnje prodiranje. Ob pomanjkanju težke artilerije in najmočnejših oklepnih sil se je nemško poveljstvo odločilo, da utrjene fortifikacijske položaje napade z vsemi razpoložljivimi sredstvi. Z neprestanim letaskim bombardiranjem na bunkerje in obrambne artilerijske položaje⁷⁹ je nemškim silam uspelo prečkati reko ter v enem dnevu vzpostaviti mostišče (do 10 km) za prehod glavnih udarnih sil – oklepnih enot (Deighton, 1981: 305–309). Prvič v zgodovini je bilo letalstvo uporabljeno kot neposredna bojna podpora oz. je povsem prevzelo

obramba se je opirala na to trdnjavo in ji dajala velik strateški pomen.

⁷⁷ Skupina armad A je imela v svojih vrstah 7 od 10 oklepnih divizij, ki jih je Nemčija uporabila pri celotnem napadu. Poleg tega pa so imele še motorizirano pehoto, ki jim je nudila neposredno podoro.

⁷⁸ Mesto Sedan je predstavljalo glavno mesto preboja. Preboj na ten območju je bil strateškega pomena za celotno operacijo (Deighton, 1981: 288–289).

⁷⁹ Nemško letalstvo je neprestano bombardiralo obrambne položaje v obliki štafete, tako da so bile obrambne sile prisiljene, da ostanejo v zaklonu.

vlogo artilerije.⁸⁰ Francoske enote so poskušale s protitudari manjših tankovskih enot⁸¹ potisniti napadalce nazaj, vendar so jih nemške artilerijske enote, ki so pravočasno prečkale reko, odbile (Mellenthin, 1962: 40).

Nemci so v treh dneh na reki Meuse uspešno vzpostavili tri mostišča. Do 16. maja so vse oklepne divizije prečkale reko Meuse, ki je predstavljala najtežjo prepreko pri nadaljevanju prodora proti zahodu. Zadnje oviro v smeri nemškega prodora proti zahodu so predstavljale le še tri francoske oklepne divizije (1. 2. in 3. oklepna divizija). Nemške oklepne enote so pri prodoru naleteli na dve od treh in jih z hitrim manevrom v obliki klina ter ob močni letalski podpori povsem razbile (Deighton, 1981: 323, 325–326, 330).⁸²

Nemške oklepne enote skupine A so v vsega 23 dneh dosegle obalo. Na poti do Calaisa so zavzele še operativno pomembni mesti Amien in Abbeville ter vzpostavile mostišča za drugo fazo napada. Največjo nevarnost pri celotnem prodoru je predstavljala levi bok, ki pa so ga zavarovali z motoriziranimi in pehotnimi divizijami 16. ter z rezervnimi divizijami 2. in 9. armade, ki sta varovali območje od Amien Enne do Somme. Kasneje sta bili pri obrambi levega boka dodeljeni še dve oklepni diviziji, ki sta uspešno odbijali vse nesmiselne francosko-britanske preboje. Obkoljenim zavezniškim silam na območju Belgije je preostala še zadnja možnost, in sicer evakuacija sil preko kanala v VB, ki je bila ob podpori letalstva in žilavem odporu francoskih enot⁸³ tudi uspešno izvedena. Prva faza operacije na zahodu se je tako končala s težkim porazom zaveznikov, saj so izgubili kar 71 svojih divizij ter vso vojaško tehniko in opremo (VE, 1967: 433–434).

Druga faza se je začela 5. junija in je trajala vse 25. junija, do kapitulacije Francije. Francosko-britanske sile so vse preostale enote 78 divizij (od tega 5 oklepnih, motorizirana in mehanizirana divizija) premestile vzdolž Maginotove črte, belgijsko-francoske meje in v

⁸⁰ Do tega momenta je glavno bojno podpora izvajala artilerija.

⁸¹ Francozi so poskušali s tremi oklepnimi divizijami potisniti napadalce na drugo stran reke Meuse.

⁸² Tretja oklepna divizija je ostala južno od Sedana v obrambnem položaju. Po mnenju Deightona je bila to usodna napaka francoskega vojnega poveljstva, saj bi z njenim protinapadom lahko ustavili nemški prodor pri Sedanu, kar bi bilo usodno za celotno nemško kampanijo.

⁸³ Francoske enote so odbijale vsakršne poizkuse nemških enot in jih uspešno zadrževale.

okolici Pariza. Od tega so bile najmočnejše uporabljene za obrambo Pariza (19 pd, 1 okl. d in 1 mot. d) in za obrambo Maginotove črte (27 pd)⁸⁴. Francozi so podobno kot v prvi fazi, na podlagi linijske taktike svoje oklepne enote razporedili vzdolž obrambne črte. Nemške sile so podobno kot v začetni fazi operacije svoje enote razporedili v tri skupine armad: A (4 okl. d in 2 mot. d); B (6 okl. d in 3 mot. d in kd); in C (27 pd).⁸⁵ Vsega skupaj so imele nemške sile na rapolago 103 pd, 5 okl. d in 3 mot. d. Podobno kot v prvi fazi operacije je bila glavna smer napada dodeljena skupini armad A, ki je imele nalogo prebiti obrambno črto na območju južno od Sedana, z obhodnim manevrom zaobiti Maginotovo črto v smeri jug proti Verdunu in nazadnje prodreti proti vzhodu v samo zaledje Maginotove črte. Vendar pa so bili za razliko od prve faze za drugo fazo – operacijo Rot – značilni večstopenjski napadi (VE, 1967: 435).⁸⁶

Prva je 5. junija preko mostišča na reki Sommi pričela z ofenzivo desnokrilna skupina armad B, vendar so francoske obrambne sile njen napad zaustavile in pri tem razbile večino oklepnih enot. Nemci so bili v tem trenutku prisiljeni spremeniti svojo taktiko. Zdaj so glavno vlogo pri preboju obrambe prevzele pehotne enote, ki so jih neprestano podpirali artilerija in letalstvo. Francoska obramba je bila ob močnem naletu pehote kmalu prebita. Francoske enote so bile prisiljene k umiku na novo obrambno črto na reki Seini.⁸⁷ 9. junija je na relativno ozkem frontu pričela z napadom še SAA. Podobno kot na reki Sommi so bili tudi na tem sektorju pri prebijanju obrambe vključeni vsi rodovi KoV. Prve so napad izvedle pehotne divizije, katerih naloga pri napadu je bila vezava celotne ognjene moči branilca. Sledil je napad oklepnih divizij, ki so z masovnim naletom prebile slabo branjene medprostore in nadaljevale s hitrim prodorom proti drugemu obrambnemu pasu in ga na široki fronti prebile. Po preboju francoske obrambe so oklepne enote začele s prodorom proti jugu. Njihovo skrajno desno krilo se je kasneje obrnilo in nadaljevalo s svojim prodorom proti vzhodu v

⁸⁴ pd – pehotna divizija

⁸⁵ Do začetka druge faze operacije Fall Gelb je imela skupina armad C le defenzivne naloge. Po uspeli prvi fazi pa je prevzela ofenzivno nalogo, in sicer preboj Maginotove črte.

⁸⁶ Preboj skupine armad B se je pri operaciji Rot pričel 4 dni kasneje. Šele v trenutku, ko je skupina armad A uspešno prebila francosko obrambo, so enote skupine armad A začele z napadom.

⁸⁷ V trenutku, ko je v francoski obrambi nastala vrzel, se je nemško vrhovno poveljstvo odločilo, da premestijo štiri od šestih oklepnih divizij iz SAB na desno krilo SAA. Francosko poveljstvo je, misleč, da bo glavna smer napada Pariz, večino svojih najmočnejših enot razporedila ob rekah Sine in Oise.

smeri zaledja Maginotove črte. Pri takšnih nemških prodorih oklepni enot so izpostavljene boke varovale motorizirane enote. Francozi so poizkušali s protinapadi na njihove odkrite boke, vendar so motorizirane enote vse napade uspešno ustavile. Podobno spremenjeno taktiko napada pri preboju francoske obrambe so izvedle tudi oklepne divizije na skrajnem desnem krilu reke Siene, kjer so po uspešnem preboju nadaljevale s prodorom proti zahodni Franciji (VE, 1967: 435–436). Nemške oklepne enote so uspešno prodirale proti notranjosti Francije, saj so imele vseskozi podporo s strani letalstva. Nemcem je za dokončen uspeh operacije ostala le še ena ovira, in sicer “največji ponos francoske vojne tehnike” – Maginotova črta.

6.2.2.1 Padec Maginotove obrambne črte

V pričakovanju, da bo naslednja vojna podobna prvi – pozicijska, se je Francija v medvojnem obdobju odločila za defenzivno strateško doktrino, kjer naj bi kombinacija ognjene moči pehote in artilerije ter fortifikacije dominirala v razmerju z napadalcem. Čeprav je Francija stopila v vojno s številčno in dobro opremljeno vojsko,⁸⁸ pa se je še vedno opirala na preizkušeno taktiko, ki je bila značilna za pozicijski način vojskovanja. Glavno oporo pri celotni obrambi države je predstavljala Maginotova črta. Vendar pa je imela Maginotova črta, kljub vojni veličini eno šibko točko, in sicer, da se je raztezala le vzdolž francosko-nemške in francosko-luxemburške meje in da jo je bilo možno preprosto zaobiti preko Belgije. Francosko-britansko poveljstvo je za ta nastali problem našlo rešitev. Svoje najmočnejše sile so razporedili vzdolž francosko-belgijske meje, ki naj bi v začetku nemškega napada preko Belgije prešle mejo, se na reki Dyle združile z belgijskimi silami ter tam pričakale po njihovem mnenju glavni udar nemškega napada. Vendar pa je pri tem še vedno obstajala možnost, da bodo Nemci poizkušali s prebojem na Maginotovi črti, zato se je francosko vrhovno poveljstvo odločilo, da na to območje pošlje 2. skupino armad, ki bo skupaj s trdnjavskimi enotami ustavila vse nemške napade na tem območju.⁸⁹ Nemčija je že pred samim začetkom operacije Fall Gelb na ta območje poslala 19 pehotnih divizij skupine armad C, ki so imele v prvi fazi operacije zgolj nalogo vezati francoske sile nase (VE, 1967: 431, 432).

⁸⁸ Francoske oborožene sile naj bi imele večje število taktično-tehnično boljših tankov.

10. maja so nemške enote pričele z operacijo Fall Gelb, v kateri so njihove glavne sile preko Ardenov zaobšle Maginotovo črto na območju med Sedanom in Namurjem in s tem prisilile francoske sile, da se sprva umaknejo na črto Verdun-Marna-Somma. Po preboju na reki Sommi pa so se začeli umikati v smeri zahod in jug. Francozi so po preboju črte Verdun-Marna-Somma iz utrjenih rejonov odvlekli vse svoje premične sile in prepustili obrambo Maginotove črte le še trdnjavskim posadkam. S tem dejanjem pa naj bi Maginotova črta izgubila enega od najvažnejših faktorjev za uspešno obrambo, saj je izgubila sposobnost za manever (VE, 1974: 357–358). V obdobju od začetka operacije pa do 13. junija so nemške enote na Maginotovo črto izvajale le lokalne napade, tako da so ves čas nase vezali enote 2. skupine armad. V trenutku, ko pa so oklepne enote skupine armad A uspešno prebile obrambo na reki Sommi, so pričele z napadom na Maginotovo črto pehotne divizije skupine armad C. Pehotne divizije so istočasno napadle na večih utrjenih sektorjih (Lote, Metz, ob Renu). Največji uspeh so doživele na saarskem sektorju, v rejonu Grossberg - Holving, kjer so s frontalnim napadom (pri tem so bile angažirane le artilerija in inženirske enote) brez kakršne koli podpore oklepnih enot v nekaj urah prebile črto. Na drugih sektorjih (Lote in Metz) Nemci niso imeli takšnih uspehov, saj obrambne črte, kljub stalnim obstreljevanjem težke artilerije (105, 150, 280, 305 in 420 mm) in bombardiranjem letalstva (vsakih 15 min po 20 letal s bombami od 50–1800 kg) niso povsem prebili (VE, 1974: 358; Mellenthin, 1962: 47).

Napad na utrdbe Maginotove črte je potekal v večih fazah, izvajale pa so ga pehotne divizije, artilerija in inženirske enote. Najprej so iz same bližine z direktnim streljanjem iz težke artilerije in PLT 88 mm⁹⁰, ustvarjali lijake v bunkerjih ter s tem zaslepljevali njihove topovske strelne linije in puškarnice. Nato so jurišne enote pod zaščito močnega artilerijskega streljanja postavile eksplozive v lijake, topovske strelne linije, puškarnice etc. S tem so onesposobile delovanje bunkerjev, mehanizme za kupole in izvidnice, ventilacijske sisteme, ter nevtralizirale celotne bojne bloke na posamezni opori (VE, 1974: 358). Ko je bilo onesposobljenih večina bojnih blokov, je sledil napad glavnih pehotnih enot. Vseskozi pa so imele tako pri prebijanju kot pri nadaljnjem prodiranju skozi globino obrambne stalno podporo letalstva in artilerije (Mellenthin, 1962: 47).

⁸⁹ Francosko 2. skupino armad je poleg 8 maginotovih trdnjavskih divizij (do 255.000 vojakova) sestavljalo še 18 pd, po ena trdnjavska divizija, kd, konjeniška brigada in 7 rezervnih divizij.

⁹⁰ PLT – proti letalsski top

Po preboju Maginotove črte so pehotne divizije skupine armad A nadaljevale prodor v smeri Alzacije in Lorene, kjer so se nahajale še zadnje enote francoske 2. skupine armad. Istočasno pa sta s severa in zahoda prodirali še nemška 12. in 6. armada, z zahoda in juga pa dve desnokrilni oklepni diviziji. Številčno in kvalitativno slabša francoska 2. skupina armad je bila tako stisnjena v obroč in prisiljena na predajo (VE, 1967: 436).

Maginotova črta je le delno izpolnila vlogo, ki ji je bila namenjena pred vojno, saj je omogočila dokaj varno in mirno mobilizacijo in koncentracijo sil. Delno je izpolnila svojo nalogo tudi v tem, da je preprečila glavni udar preko Alzacije in Lorene ter omogočila premestitev nekaj operativnih divizij na območje Belgije, kjer je sovražnik izvajal glavni udar (VE, 1967: 472). V celoti gledano pa Maginotova črta ni izpolnila svoje glavne strateške vloge – vloge pozicijske obrambe, ki naj bi ustavila sovražnikov glavni napad. S strateškega vidika je bila preživeta, saj jo je napadalec preprosto zaobšel oz. zmanevriral. Liddell Hart (1962: 296) navaja Hitlerjevo mnenje pred samim začetkom ofenzive, in sicer, da bo Maginotovo črto zmanevriral in pri tem ne izgubil niti enega vojaka. Nemci so se vse do konca druge faze napada izogibali možnosti prebijanja. Šele ko so se francoske manevrske sile umaknile iz utrdbenih rejonov, so pričeli z neposrednim napadom.

Maginotova črta ni izpolnila svoje vloge tudi s taktičnega vidika, pa čeprav je veljalo splošno prepričanje, da je neosvojiva oz. da so njene utrdbe zmožne ustaviti vsak napad. Nemška pehota je ob neposredni podpori artilerije in letalstva v nekaj urah prebila utrjena postrojenja. V to pa niso bile vključene nikakršne oklepne enote. Pokazalo se je, da se mnoge francoske utrdbe niso mogle upreti natančnim zadetkom artilerijskih granat in zadetkom letalskih bomb. Poleg tega pa veliko število utrdb ni bilo urejenih za krožno obrambo, tako da jih je bilo z lahkoto napasti z ročnimi bombami ali metalci ognja. Maginotova črta ni imela odgovarjajoče globine. V celoti gledano, je bila veliko slabša kot večina ostalih obrambnih sistemov organiziranih skozi celotno vojno (Mellenthin, 1962: 47). Pomen in vlogo Maginotove črte pri obrambi Francije oz. skozi celotno nemško kampanijo na zahodu zaključujem z Mellenthinovimi besedami (1962: 47), ki pravi, da se je v moderni vojni nerazumno opirati zgolj na statično obrambo.

6.2.2.2 Vzroki za nemški preboj in poraz Francije

Francija je bila pred vojno vojaško najmočnejša država, če ne na svetu, pa na samem evropskem kontinentu. Imela je veliko število vojakov, sodobnih letal in tankov, ki so bili v predvojnem času tehnično-taktično najboljši. Poleg tega pa je imela še močnega zaveznika – Veliko Britanijo, ki je imela močno mornarico in letalstvo ter majhno, vendar dobro opremljeno profesionalno vojsko. Kljub naštetim dejavnikom pa Francija ni bila zmožna in sposobna ustaviti nemške ofenzive.

Vzrokov za poraz Francije je veliko. Prvi in gotovo najpombnejši je bil strateški in taktični pogled na naslednjo prihajajočo vojno. Že sama predvojna doktrina kaže na to, da je francosko vojaško in politično vodstvo pričakovalo, da bo naslednja vojna, podobno kot prejšnja, pozicijska. S strateškega vidika je to razvidno v sprejetju defenzivne vojne doktrine, ki se je v celoti opirala na pozicijsko obrambno črto, ki pa je bila s tehničnega vidika bolj evolucionarna kot pa revolucionarna. Čeprav je v obdobju med obema vojnama prišlo do taktično-tehničnega razvoja letalstva in oklepnih enot, pa je še vedno prevladovala misel, da bo na bojiščih potekal pozicijski način vojskovanja. S taktičnega vidika naj bi obramba, podobno kot v prvi svetovni vojni, ob slabi taktični mobilnosti napadalca in ob nezmožnosti doseganja presenečenja (taktičnega in strateškega) dominirala nad napadom. Kombinacija artilerijskega ognja in fortifikacije (poljska in stalna) pa naj bi ustavila vsakršen napad. Ofenzivne operacije, čeprav ne povsem razdelane, naj bi izvajali le pehota in artilerija. Oklepne enote naj bi se uporabljale izključno za obrambo oz. za protinapade.

Vzroki za uspeh celotne nemške operacije pravzaprav leži v dveh elementih, doseženih na strateškem in taktičnem nivoju: (1) element presenečenja in (2) mobilnosti. Prav pomanjkanje teh dveh elementov je v prvi svetovni vojni privedlo do stabilizacije front, čemur je sledil pozicijski način vojskovanja. Glavni vzrok za poraz Nemčije v prvi svetovni vojni je bila dolga izčrpljujoča pozicijska vojna. Pomanjkanje strateških surovin, hrane ter geostrateški položaj so bili dejavniki, ki so spravili Nemčijo na kolena. Glede na izkušnje iz prve svetovne vojne, njen geostrateški položaj in ekonomske zmožnosti je samo bliskovita vojna omogočala končno zmago. Njena najpomembnejša elementa pa sta bila hitrost in presenečenje (na strateškem in taktičnem nivoju).

Nemčija je pri napadu na Francijo dosegla oba elementa, presenečenje in mobilnost. Strateško presenečenje je bilo doseženo na dva načina: (1) z obhodnim manevrom preko Nizozemske in Belgije so zavedli zavezniške sile v prepričanju, da na tem območju poteka glavna smer napada; (2) z vso močjo oklepnih enot so udarili na najslabše branjen del, na območje Sedana. Zavezniško poveljstvo je bilo vseskozi prepričano, da bo hribovito območje Ardenov (kot naravna prepreka) onemogočilo premik oklepnih in motoriziranih sil (Jones, 1987: 534).

Ključ do uspeha pri celotni nemški kampaniji je bila po Mellenthinu (1962: 49) pravna uporaba oklepnih enot ob neprestani podpori letalstva. Čeprav so imeli zavezniki večje število tankov, nekateri so bili celo kvalitetnejši, pa niso bili sposobni ustaviti nemške invazije. V pričakovanju nove pozicijske vojne so svoje oklepne enote zmotno enakomerno razporedili vzdolž celotne fronte (linijska taktika). V nasprotju pa so Nemci svoje oklepne enote uporabili skoncentrirane v masi. Z masovnimi ešaloniranimi napadi so razbijali nasprotnikove tanke, prebijali obrambne črte na najšibkejšem delu in se izogibali močnejšim utrjenim položajem, ki so jih prepuščali težki artileriji in motorizirani pehoti. Nemške oklepne enote so bile za razliko od zavezniških bolj izurjene in kvalitetneje opremljene (Drugi svetski rat, 1957: 255).⁹¹ Prednost je bila na nemški strani tudi v poveljevanju, saj so bili poveljniki nemških oklepnih enot postavljeni v prve borbene linije. Tako so imeli pregled nad celotnim dogajanjem in so lahko glede na določeno situacijo ustrezno samostojno reagirali (Mellenthin, 1962: 49–50). Pri zaveznikih pa so podobno kot v prvi svetovni vojni v glavnem poveljevali iz štabov, oddaljenih daleč stran od glavne fronte. Povelja so običajno od vrhovne komande do posamezne enote potovala do dva dni, kar pa je bilo za sodobni način vojskovanja usodno (Deighton, 1981: 320–321).

Nemške oborožene sile so po besedah Mellenthina (1962: 51) dobile bitko v Franciji, ker so v vojno ponovno uvedle odločujoča faktorja mobilnosti in presenečenja, ki sta bila dosežena s kombinacijo letalstva, zračno-desantnih in oklepnih enot. Tako kot Mellenthin se tudi Jones (1987: 534–535) strinja, da je bila premičnost napadalca najpomembnejši faktor pri celotni nemški kampaniji. Po njegovem mnenju bi bila operacija neuspešna, če nemške oborožene sile ne bi imele zadosti avtomobilskih in goseničnih prevoznih sredstev, ki so omogočale transport in oskrbo enot. Tako imenovane motorizirane enote pehote so poleg transporta in

oskrbovanja oklepnih enot z municijo in gorivom omogočale še vleko protitankovskih in protiletalskih topov, s katerimi so nemške enote uspešno ustavljale francoske protinapade. Celotna operacija se je vrtela okoli uporabe oklepnih enot, ki so ob močni podpori letalstva prebijale francoske obrambne položaje. Vendar pa bi bili vsi taktični preboji oklepnih enot brez pomena, če ne bi bilo učinkovitega logističnega sistema, ki je dovolj hitro in uspešno oskrboval udarne oklepne enote oz. omogočal, da so zgolj taktični preboji dobili strateški pomen (Jones, 1987: 541–542).

6.2.5. Siegfriedova obrambna črta – Zahodni zid

Čeprav je nemška strategija temeljila na ofenzivi oz. na doktrini bliskovite vojne in uporabi OE ter letalstva, pa tudi sama Nemčija ni povsem izključila možnosti, da bo v prihodnji vojni potekal izključno manevrski način vojskovanja. V strahu pred napadom Francije se je nemško vodstvo odločilo za izgradnjo utrbenega obrambnega sistema, ki bi ščitilo Nemčijo v primeru nenadnega napada z zahoda oz. v primeru njenega napada na vzhod. Siegfriedova črta je bila po svojem namenu pozicijska obramba, katere namen je bil ustaviti ali zadrževati napade, omogočiti popolno izvedbo mobilizacije in koncentracijo svojih enot ter oporo za protinapad ali celo za ofenzivo.

Siegfriedova obrambna črta je bila dolga 600 km in je potekala od Švicarske meje ob desni obali reke Ren, preko zahodnega pobočja Schwarzwalda do Karlsruheja (ob francosko-nemški meji). Od Karlsruheja se je obrnila proti zahodu preko Saarskih gričev vzhodno od Saarbrueckena, po obali reke Saar do mesta Trier, kjer je presekala široko dolino reke Mosel. Od tod je potekala vzdolž luxemburške in belgijske meje preko Eifelovih gričev do široke doline reke Ren, severno od Aachena, vzdolž meje z Nizozemsko do mesta Kleve (do vstopa Rena v Nizozemsko). Obrambna črta je bila v osnovi razdeljena na tri sektorje: (1) desnokrilni, ki je obsegal območja na meji z Nizozemsko, Belgijo in Luxemburgom ter je imel tri utrjene rejone – nizozemski, aachenski in eifelski; (2) centralni, ki se je raztezal od Trierja do Karlsruheja (najmočnejše utrjen); (3) levokrilni vzdolž Rena. Vsak sektor je imel po 2–3 pasove, katerih globina je znašala 10 km (z medprostori 8–10 km) (VE, 1975: 702).

⁹¹ Tanki so bili opremljeni z radiovezo, ki je omogočala povezavo in sodelovanje med tanki ter sodelovanje z

Globina Siegfriedove črte je znašala 50–110 km in je imela veliko število manjših, razstrešenih objektov (do okoli 20 000 objektov), nepovezanih v odporne točke oz. so v obrambi obstajala vrzeli. Po globini sta obstajali dve utrjeni liniji. Prva utrjena linija je bila najmočnejša in je segala do 50 km v globino. Znotraj prve linije so obstajali trije osnovni tipi strelnih objektov: (1) pantzerwerk, ki je vseboval težki artilerijsko-mitralješki objekt višine dveh nadstropij z 1–2 artilerijskima kupolama, 3–6 puškarnicami za mitraljeze, podzemnimi zaklonišči in galerijami; (2) blockhause s 4–5 mitraljezi, 2 minometoma in 2 plamenometalcema; (3) težki bunker s 3–6 mitralješkimi puškarnicami. Objekti tipa blockhause in pantzerwerke so bili zgrajeni samo na centralnem sektorju (proti Franciji), na II. in III. pasu. Na ostalih delih črte so bili zgrajeni slabši objekti. Pred posameznimi pasovi (najpomembnejšimi) so bili postavljeni protitankovski železni in betonski stebri (v večih vrstah), minska polja, posamezna območja so bila dopolnjena z rovi, napolnjenimi z vodo ter večvrstnimi žičnimi preprekami. Druga utrdvena linija globine 60 km je bila namenjena za protizračno obrambo. Vsebovala je ognjene objekte, zaklonišča za protiletalske topove in mitraljeze, zračne prepreke iz balonov, položaje za protiletalske reflektorske čete, motorizirane protiletalske baterije, letališča in opazovalnice (VE, 1975: 702).

Do konca leta 1938 je bilo na Zahodnem zidu postavljene 2.300 km bodikaste žice, 28 km protitankovskih eskarпов, 110 km tankovskih preprek in 4 800 km žičnih preprek. Zgrajeno in postavljeno je bilo več kot 17 000 kazemat, 22 000 lahkih betonskih utrdb, nešteto preprek in manjših zaklonišč ter artilerijskih položajev, ki so bili za obrambo najpomembnejši (za protipehotni in protitankovski boj) (Drugi svjetski rat, 1980 : 58).

Siegfriedova utrjena črta predstavljala mogočno pozicijsko obrambo, katere namen je bila obramba Nemčije in zaustavitev francoske ofenzive. Njena naloga ni bila samo ustavitev ofenzive, ampak tudi varovanje (za vsako ceno) dveh strateško pomembnih industrijskih območij Alzacije in Porenja. V primeru francoske zasedbe obeh območij bi bila Nemčija v popolnoma izgubljenem položaju pri nadaljnjem poteku vojne.

6.2.5.1 Zavezniški prodor z zahoda

ostalimi rodovi.

Zamisel o odprtju druge fronte v zahodni Evropi je nastajala postopoma. Prostor, čas in cilj odprtja druge fronte so postali posebno aktualni po nemškem napadu na SZ. Vse od nastanka velike koalicije je SZ od svojih zahodnih zaveznikov stalno zahtevala odprtje druge fronte, ki bi razbremenila njene sile ter odločilno pripomogla k hitrejšemu zlomu Nemčije. Na angleško-ameriški konferenci v Casablanci je bila sprejeta končna odločitev o odprtju druge fronte na zahodu, v Kairu pa so se voditelji sporazumeli o izkrcanju zahodnih sil na obalah Francije (glavni desant na zahodnu v Normandiji in pomožni na jugu Francije) (Drugi svetski rat, 1967: 145–146). Odprtje druge fronte in operacije na zahodu naj bi po načrtih zaveznikov potekale v treh fazah: (1) izkrcanje v Normandiji, od tam naj bi prodrle na linijo Orleans-Pariz-ustje reke Senne; (2) skupaj z silami, izkrcanimi na jugu Francije, prodrejo do meje z Nemčijo in do reke Ren; (3) preboj nemške obrambe na Siegfriedovi črti in na reki Ren; (4) prodreti v notranjost Nemčije in skupaj z enotami Rdeče armade prisiliti nemške sile k brezpogojni kapitulaciji (VE, 1967: 508).

Za odprtje druge fronte v Normandiji so zavezniki angažirali 39 divizij (21. skupina armad), ki naj bi podpiralo 13.000 letal. Pri izkrcanju v južni Franciji pa je bilo predvidenih 11 divizij. V času izkrcanja so imele nemške sile v Franciji angažiranih 60 divizij, od katerih je bilo 10 oklepnih (7 okl. d, ki so bile pod poveljstvom skupine B, je bilo v rezervi 50 km od obale). Večina nemških divizij je bila nameščena na območju od reke Šelda do izliva reke Senne - na območju Pas de Calais, kjer je nemško poveljstvo pričakovalo glavno izkrcanje (VE, 1967: 508–509).

Zjutraj 6. junija so zavezniki po močni letalski in artilerijski predpripravi na nemške obalske utrdbe in oklepne baterije pričeli z izkrcavanjem na normandijsko obalo. Zavezniki so dosegli strateško in taktično presenečenje, saj je nemško vrhovno poveljstvo pričakovalo izkrcanje zavezniških glavnih sil na območju Pas de Calais (nemška 15. armada, ki je bila najbližja zavezniškemu mostišču, ni bila poslana proti izkrcanim zavezniškim silam). V naslednjih dneh so zavezniki vpostavili mostišče in na območju Ceana uspešno odbijali vse protinapade nemških divizij (vključeno 21 divizij, od tega 7 okl. d in 1 mot. d). Do 30. junija so zavezniki vzpostavili mostišče širine 120 km in globine 10–20 km (VE, 1967: 509). Po Feuchterju (1962: 291) je imelo najpomembnejšo vlogo pri uspešno izvedenem pomorskem desantu

zavezniško taktično in strateško letalstvo.⁹² Poleg tega je zavezniško letalstvo, ob pomoči francoskega odporniškega gibanja učinkovito delovalo v zaledju nemških sil, tako da so te prihajale na fronto nekompletno in prepočasi (VE, 1967: 509).

Umikajoče se nemške sile so poskušale vzpostaviti fronto najprej na reki Senni, nato na reki Sommi, vendar so jim zavezniške oklepno-motorizirane sile s svojimi hitrimi prodori to onemogočale. Nemško vrhovno poveljstvo se je odločilo, da se skupini armad G (1., 19., in 5. okl. armada) in B (noviformirana 1. padalska, 7. in 15. armada) umakneta na Siegfriedovo utrdbeno črto. Zavezniške sile so napredovale na širokem frontu proti nemški meji – Siegfriedovi črti. Na desnem krilu so ameriška 1. in 3. ter 7. francoska armada (6. skupina armad) zasledovale nemško skupino armad G v smeri preko Vogezov in se do sredine septembra približale nemško-francoski meji na SV. Istočasno sta zavezniški skupini armad zasledovali umikajoče se enote skupine armad B in prodrle preko francosko-belgijske meje, kjer so enote 21. skupine armad prodirale do Nizozemske, enote 12. skupine armad pa do nemško-belgijske meje (VE, 1967: 510–511).

Zaradi novih okrepitev in reorganizacije odstopnih armad so Nemci v sredini septembra zaustavili zaveznike na Siegfriedovi črti. Zavezniška ofenziva je bila izčrpana in je izgubila svoj nalet. Neorganizirane komunikacije, ki so se podaljšale na 400 km, so oteževale oskrbo zavezniških sil zlasti z municijo in pogonskim gorivom. Ob pomanjkanju sredstev in moči za nadaljevanje ofenzive na zahodni fronti se je zavezniško vrhovno poveljstvo odločilo, da nadaljuje ofenzivo samo na Nizozemskem z enotami 21. skupine armad. Ostale armade vzdolž nemške meje pa bi ostale v defenzivi z nalogo vezanja čim večjih nemških sil. Z zračnim desantom – operacijo Market Garden so poskušale z vzpostavitvijo mostišč pri Njimengemu in Arenheimu zaobiti Siegfriedovo črto in preko njih prodreti do strateško pomembnega industrijsko-ekonomskega območja Ruhr (VE, 1958: 227; Drugi svetski rat, 1967: 509). Arenheimska bitka se je pričela 17. septembra po petdnevem močnem

⁹² Glavno vlogo pri uspešnem zračno-pomorskem desantu je odigralo zavezniško taktično in strateško letalstvo, ki je: (1) pomembno prispevalo, da je operacija dosegla strateško presenečenja, in sicer z uničenjem 21 nemških radarskih postaj in z istočasnim neprestanim bombardiranjem vzdolž celotne obrambne črte, tako da Nemci niso mogli predvideti glavnega območja zavezniškega izkrcanja; (2) učinkovito nevtralizirala utrdbene položaje; (4) bombardirala letalske in pomorske baze, železniške in cestne komunikacije (posebej poti, ki so vodile v Cean), mostove (na Senni zahodno od Pariza); (3) dosegla premoč v zraku (nemške sile so imele na zahodu na razpolago vsega 500 letal); (4) omogočila transport in spust zračnodesantnih enot; (5) nudila neposredno podporo KoV pri prodoru in pri obrambi vzpostavljenega mostišča (Feuchter, 1962: 287–291).

bombardiranju zavezniškega letalstva na objekte v ruhrskem in renskem območju (4700 težkih in 6000 srednjih bombnikov). Zavezniško bombardiranje se je v noči 16. septembra preneslo na letališča z namenom, da bi se nevtraliziralo nemško letalstvo, 17. septembra neposredno pred začetkom desanta pa so bombniki napadli nemške PLT položaje na območju desanta. Zračni desant je potekal v dveh delih v globini 30–90 km. Zaveznikom je uspelo vzpostaviti mostišče pri Njimegenu, ko so nemške oklepne sile (9., 10.okl. d) razbile zavezniške sile pri Arenheimu. Zaradi žilavega odpora nemških sil in slabega vremena zaveznikom ni uspelo s svojimi oklepnimi enotami prodreti do Arenheima, da bi pomagale svojim silam obraniti vzpostavljeno mostišče. Slabo vreme pa je vplivalo tudi na delovanje zavezniškega letalstva, ki ni bilo zmožno nuditi zadostne neposredne ognjene podpore pri prodoru svojih napadalnih sil in pri obrambi vzpostavljenih območij. V nadaljevanju so zavezniki vse svoje sile usmerili v ohranitev mostišča pri Njimegenu in nadalje v njegovo širitev (VE, 1958: 227–228; VE, 1975 : 402). Čeprav z operacijo Market Garden zaveznikom ni uspelo doseči prvotnega cilja, da bi z vzpostavitvijo mostišča na območju Arenheima istočasno zaobšli dve oviri, Siegfriedovo črto in reko Ren, pa je zaveznikom uspelo na območju Njimegena vzpostaviti mostišče, ki je omogočalo izhodišče za nadaljnji prodor mimo utrjenih položajev prvega pasu Siegfriedove črte v rensko območje oz. v njeno zaledje.

V začetku oktobra je prišlo na zahodni fronti do kratkega predaha. Nemške sile so ga izkoristile za utrjevanje svojih obrambnih položajev in za popolnitev svojih sil. Na drugi strani so zavezniške sile uredile svoje zaledje, zlasti glavne oskrbovalne poti (od VB do francoske obale in do svojih armad so položili naftovode), in popolnile svoje sile z novimi enotami ter v 12. skupino armad vključile novoprispelo ameriško 9. armado. V sredini oktobra so zavezniške sile prešle v napad na celotni fronti. Zavezniške sile so napredovale počasi in postopoma. Največ uspeha so imele enote 6. skupine armad, ki so do konca novembra preko desnega krila prišle do Siegfriedove črte. Na severu so nemške enote ustavile zaveznike na JZ delu Nizozemske. Na območju JV dela Nizozemske je enotam 21. skupine armad v začetku decembra uspelo kljub močnemu odporu močnih nemških sil vzpostaviti mostišče na reki Mezi, ki je zaveznikom omogočilo nadaljnji prodor mimo utrjenih položajev v rensko območje. Prva, ki je prebila utrjeno območje na Siegfriedovi črti, je bila ameriška 1. armada, ki je ob močni podpori zaveznikške letalstva (2.400 bombnikov) in 9. armade (skupno 17 divizij), prebila utrjene obrambne položaje in zavzela Achen. Zavezniki so nadaljevali s prodorom, vendar so njihove oklepne sile zaradi slabega vremena in ogorčenega

odpora nemških obrambnih sil, ki so se naslanjale na močno utrjene položaje, počasi napredovale. Zavezniško vrhovno poveljstvo je poskušalo po preboju črte vzpostaviti mostišče za prodora v rensko območje, vendar je njihovo ofenzivo ustavila nemška ardenska ofenziva (VE, 1967: 511; Drugi svetski rat, 1967: 526–527).

Zavezniški glavni napadi na zahodni fronti so potekali severno in južno od Ardenov. Na severnem delu sta ameriški 9. in 1. armadi napadali na območju med mestoma Juelich in Schmit, kjer so zavezniki poskušali preko reke Rehr vzpostaviti mostišče, na južnem delu Ardenov pa so enote 6. skupine armad ob pomoči 3. ameriške armade poiskušale na območju Alzacije in Lorene razbiti 1. in 19. nemško armado (5. okl. armada je bila premeščena na območje Ardenov). Na območju Ardenov (130 km) se je nahajalo le 6 divizij (deli 1. ameriške armade), saj zavezniki niso pričakovali nemškega protinapada. Nemško vrhovno poveljstvo se je v strahu pred zavezniškim zavzetjem Ruhrskega industrijskega območja zaradi krajše razdalje do pomembnih ciljev, boljših komunikacij in ugodnejše klime odločilo za protiofenzivo na zahodni fronti. Območje v Ardenih je nudilo nemškim silam najboljše pogoje za uspešno izvedbo protiofenzive. Z gozdom poraščeno območje je nemškim silam omogočalo prikrito zbiranje sil. Slabo branjena zavezniški fronta na tem območju pa je omogočala dobre pogoje za preboj. V ardenski protiofenzivi so Nemci poiskušali prodreti v smeri Liege-Bruselj-Antwerpen (do reke Šejda) in razdvojiti zavezniške sile. S prodorom do izliva reke Šelde bi se jim odprla možnost za popolno uničenje glavnine zavezniških sil (severno od Ardenov). Zgodaj zjutraj 16. decembra so nemške enote 5. in 6. oklepne ter 7. armade (skupaj 28 divizij, od tega 7 okl. d) ob močni artilerijski (2000 topov) in letalski podpori (1000 lovcev in 400 bombniki) prešle v napad. Nemške sile so ob veliki pomoči slabega vremena dosegle taktično presenečenje. Glavno smer napada sta v obliki klinov vršili nemški oklepni armadi. Kljub začetnemu presenečenju in slabo branjeni fronti so nemške sile napredovale počasi. Čeprav je slabo vreme ščitilo nemške armade pred napadom zavezniškega letalstva, pa je istočasno oviralo operacijo. Veliko snega, drseč teren in slaba vidljivost so ovirale premike nemških oklepnih sil, upočasnjevale njihovo hitrost ter povečevali porabo goriva. Zavezniško poveljstvo je hitro reagiralo na nastalo situacijo in poslalo na kritično območje najprej dve diviziji (101. in 82. zračno-desantno divizijo), nato pa še dve armadi (1. armado, ki je napadla s severa in 3. armado, ki je napadla z juga). Do 27. decembra so zavezniki s pomočjo prispelih armad in letalstva ustavili nemški prodor (22. 12. se je vreme izboljšalo), nato pa prešli v napad ter do 31. januarja 1945 dosegli Siegfriedovo

črto (VE, 1958: 204–205). Čeprav so nemške sile dosegle začetno presenečenje in na širini 75 km prodrle v globino 100 km, pa je celotna operacija pomenila neuspeh, saj so nemške sile pri ardenski protiofenzivi izgubile kar 220 000 ljudi in veliko vojaške tehnike (1.100 oklepnih vozil). Pri tem so v ardensko protiofenzivo vključile večino svojih strateških rezerv, ki pa so jih zavezniške sile v večini razbile. Prav izguba večine strateških rezerv je bila usodna za nadaljnji potek vojne, saj je bila največja pomanjkljivost obrambe na Siegfriedovi črti pomanjkanje strateških rezerv.

6.2.5.2 Zavezniška ofenziva na Siegfriedovo črto

V začetku leta 1945 so bile nemške sile na vseh frontih v defenzivi. Na vzhodu so Sovjetske sile na celotni vzhodni fronti prešle v ofenzivo. Nemško poveljstvo je v strahu pred razpadom nemških sil na tem območju poslalo na vzhod nove okrepitve oz. je poslala vse svoje razpoložljive strateške rezerve. Sovjetska Zveza je na zahtevo zahodnih zaveznikov pričela 12. januarja z ofenzivo, z namenom, da razbremeni zahodno fronto. Nemške sile so bile prisiljene poslati z zahodne na vzhodno fronto 6. oklepno armado in nekatere druge enote, skupno 11 divizij. Z izgubo svojih strateških rezerv in velikega naleta zavezniških sil so bile vse nemške sile prisiljene k umiku na Siegfriedovo črto (Drugi svetski rat, 1970: 271-272).

Zavezniško poveljstvo se je po ukazu generala Eisenhowerja kljub nasprotovanju poveljnika 21. skupine armad generala Montgomeryja odločilo za ofenzivo na celotni fronti. Glavni udar naj bi izvedli 21. skupina armad in ameriška 1. armada na levem krilu fronte s ciljem, da čim prej dosežejo Ren od Arnheima do Bonna, ko bi ameriški 3. in 7. armada izvedli pomožne udare južno od Ardenov, s ciljem uničenja ostalih sovražnikovih sil.⁹³

⁹³ V skladu z uresničitvijo postavljenega cilja so zavezniške enote dobile naslednje naloge:

- 21. skupina armad: 1. kanadska in 9. ameriška armada izvedeta preboj Siegfriedove črte, obkolita in razbijeta sovražnikove sile in nadaljujeta prodor v smeri Emerich-Duesseldorf (operacija Grenade);
- 12. skupina armad: ameriška 1. armada prodre do reke Erft zaradi zaščite desnega boka 21. skupine armad, ko naj bi ameriška 3. armada izvajala aktivno obrambo zaradi vezanja nemških sil; 12. skupina armad po prodoru 21. skupine armad do Rena očisti območje zahodno od Rena in severno od Mozela (operacija Lumberjack), istočasno pa naj bi njena 3. armada vzpostavila mostišče na desni obali Mozela v smeri JV in nadaljevala prodor z enotami 7. armade;
- 6. Skupina armad: ameriška 7. armada ostane v obrambi na območju med Saarbrueckenom in Hagenauem, a kasneje razbije sovražnikove sile južno od Mozela in prodre do Rena (operacija Undertone); francoska 1. armada še v samem začetku ofenzive razbije izboklino na območju Colmare in prodre na Ren (Drugi svetski rat, 1970: 275–276).

Pred začetkom ofenzive so zavezniki razpolagali z 82 divizijami, od katerih je bilo 20 oklepnih. Skupaj so imeli zavezniki vzdolž celotne fronte 4.500 tankov, 15.000 letal in preko 3.000.000 vojakov (njihovo število se je tekom operacije povečevalo) (Drugi svetski rat, 1970: 269–270).

Na drugi strani je nemško vrhovno poveljstvo v pričakovanju zavezniške ofenzive svoje sile razmestilo vzdolž Siegfriedove črte. Nemške sile so za obrambo Zahodnega zidu imele na razpolago 74 divizij (divizije so bile popolnjene 50 %) z okoli 1.000.000 vojakov, 2.450 letal in 800 tankov. Najmočnejše sile so bile nameščene na achenskem in nizozemskem utrbenem območju (ruhrsko območje in Westfalija), kjer so Nemci pričakovali glavno smer zavezniškega napada. Poleg tega pa so pričeli z utrjevanjem obrambnih položajev vzdolž vzhodne obale Rena.⁹⁴

6.2.5.3 Preboj Siegfriedove črte in prodor do reke Ren

Zgodaj zjutraj 8. februarja so enote kanadske 1. armade, okrepljene z 12. britanskim korpusom (skupaj 12 d, 4 okl. brigade, 1 brigada komandosov) po močni artilerijski (1.034 topov in minometov) in letalski predpripravi (2.200 letal) na območju med mostoma Emerichom in Mook prešle v napad. Nemške enote so imele na tem območju zgrajene tri fortifikacijske obrambne položaje v globini do 30 km, nasproti kanadski 1. armadi pa je bilo angažiranih deset nepopolnjenih divizij, od tega le ena oklepna. Po začetnih uspehih enot kanadske 1. armade so bile nemške sile prisiljene prepeljati na ta sektor svoje rezerve, in sicer 47. oklepni korpus. Napredovanje zaveznikov na tem območju je potekalo počasi. Glavni nosilci pri prebijanju nemških fortifikacijskih črt so bile zgolj pehotne divizije, saj je blaten in s protitankovskimi minami posut teren oteževal prodore zavezniških tankov. Poleg tega pa

⁹⁴ Na osnovi dobljenih ukazov nemškega vrhovnega poveljstva in ukazov Zahodnega poveljstva so nemške enote dobile naslednje naloge:

- Skupina armad H: 25. armada brani desno obalo spodnjih tokov rek Meze, Waala in spodnjega Rena od Severnega morja do Emericha; enote 1. zračno-desantne armade z oporo na utrdbe Siegfriedove črte branijo fronto med Emerichom in Reomonda; 47. oklepni korpus ostane v rezervi skupine armad B. Skupaj je imela armadna skupina H 12 nepopolnjenih divizij in 128 tankov.
- Skupina armad B: 15. armada brani položaje na Siegfriedovi črti od Reomonda do izvira reke Ruhr; 5. oklepna armada brani položaje od izvira Ruhra do Pruema; 7. armada brani del Siegfriedove črte od Pruema do Trierja. Skupaj je imela 27 divizij in 288 tankov.
- Skupina armad G: 1. armada brani front južno od Mosela do Rena; 19. armada brani izboklino v območju Colmara. Skupaj je imela 22 divizij in 397 tankov (Drugi svetski rat, 1970: 271, 277–278).

zaradi slabega vremena niso bile deležne učinkovite letalske podpore. Čeprav so enote kanadske 1. armade napredovale počasi, pa so do 21. februarja prebile dve od treh linij utrdbenega sistema nemške obrambe in prisilile Nemce, da so na kritično območje poslali skoraj vse svoje rezerve. S tem so omogočili ugodne pogoje za hiter napad ameriške 9. armade in 7. korpusa, saj je nasproti njima ostalo le še 5 pehotnih divizij. 23. februarja, ko se je gladina vode v dolini reke Ruhr znižala (Nemci so v začetku ofenzive poplavili območje), so enote ameriške 9. armade in 7. korpusa⁹⁵ po močni artilerijski predpripravi prešle v napad. Zavezniško letalstvo je na tem območju delovalo le v sovražnikovem zaledju, kjer so poizkušali z bombardiranjem prekiniti glavne komunikacije. Nasproti 11 zavezniškim divizijam, od katerih so bile 4 oklepne, je stalo 5 nepopolnih nemških pehotnih divizij. Nemci so bili tako v smeri prodora ameriške 9. armade in 7. korpusa glede na število enot dvakrat slabši, po številu tehnike in vojakov pa kar štirikrat. Poleg tega pa nemške sile na tem sektorju niso imele na voljo nobene oklepne enote, saj so bile vse rezerve Zahodnega poveljstva angažirane za preprečevanje prodora kanadske 1. armade. Ko so angleško-ameriške enote začele ofenzivo, je bilo Zahodno poveljstvo prisiljeno poslati dve oklepni diviziji iz območja Pruema in Saarbrueckena. Enote ameriške 9. armade in 7. korpusa so vzdolž fronte napadale v dveh ešalonih. Najprej so po močni artilerijski predpripravi prešle v napad njihove pehotne divizije. Ko so te v širini 10 km uspešno prebile utrjene nemške položaje in vzpostavile mostišče, so v drugem ešalonu napada nastopile oklepne enote, ki so začele s prodorom v smeri: (1) proti kanadski 1. armadi z namenom, da bi z njo obkolile umikajoče se nemške enote; (2) proti večjim mestom na reki Ren, kjer bi poizkušale v najkrajšem času vzpostaviti nova mostišča. Zavezniške sile so v obdobju enega meseca, od 8. februarja do 9. marca, očistile prostor med rekama Maas in Ren od Njimegena do Duesseldorfa. Nemške enote so ob močnih zavezniških napadih utrpeli velike izgube, vendar pa se je poveljstvu 1. zračne armade uspelo izmakniti dvakratnemu obkoljevanju, in premestiti glavnino svojih sil na desno obalo Rena. Po umiku svojih enot preko Rena pa je umikajočim nemškim silam uspelo zrušiti vse mostove na Renu še preden so prišle do reke prve zavezniške izvidniške enote. Na presenečenje zaveznikov je ostal nepoškodovan samo en most, ki pa se je nahajal na drugem sektorju (Drugi svetski rat, 1970: 282–289; Drugi svjetski rat, 1980: 311–315).

⁹⁵ Ameriška 9. armada in ameriški 7. korpus sta imela skupaj 1.500 tankov, 1.000 topov, 375.000 vojakov (Drugi svjetski rat, 1980: 312).

V skladu z načrtom 12. skupine armad je imela ameriška 1. armada nalogo, da prebije položaje vzhodno od reke Ruhr in nadaljuje s prodorom v smeri Rena, in sicer do območja med Koelnom in Duesseldorfom. Po dosegu Rena pa se nato obrne proti JV, kjer vzpostavi zvezo z ameriško 3. armado. Čeprav sta bila ameriška 9. armada in 7. korpus 1. armade vključena v glavni napad 21. skupine armad, je imela 12. skupina armad še vedno 19 divizij, od tega 6 oklepnih (skupaj okoli 500.000 vojakov). Poleg tega sta bila vključena še dva korpusa britanske 2. armde. Nasproti sta ji stali nemška 15. in 5. oklepna armada. Sprva so imele enote 12. skupine zgolj nalogo vezave nemških sil nase, vendar pa so po uspehu 9. armade pričele s splošnim napadom na utrjene nemške položaje in ob močni podpori letalstva prebile obrambne črte ter vzpostavile mostišča. Uspešen prodor ameriškega 7. korpusa in močan pritisk ameriške 1. armade na sektorju med Juelichom in Duerenom sta prisilili k umiku oslABLJENO nemško 15. armado. Ameriška 3. armada je po močni artilerijski predpripravi pričela z napadom na Eifelskom utrdbenem sektorju in 8. februarja zavzela mesto Pruem, 23. februarja vzpostavila mostišče na desni obali Saara, 4. marca pa še eno mostišče na vzhodni obali Kylla pri Bitburgu, od koder so ameriške oklepne enote pričele s prodorom vzdolž leve obale Mozela proti Koblenzu, ki se je nahajal na sotočju rek Mozele in Rena. S pomočjo oklepnih in motoriziranih enot so v roku šestih dni prišli do mesta Koblenz. Največji uspeh pri celotni kampanji 12. skupine armad pa je imela 9. oklepna divizija, ki ji je uspelo pri Remagenu zaseči edini nepoškodovani most vzdolž Rena, kjer so ameriške enote kljub močnim nemškim letalskim in raketnim protinapadom do 21. marca vzpostavile mostišče do širine 32 km po fronti in 13 km po globini (Drugi svetski rat, 1970: 289–292; Drugi svjetski rat, 1980: 316–317).

Po uspehu zavezniških sil severno od Mozela so se odprle možnosti, da ameriška 3. in 7. armada začneta skupno operacijo južno od reke Mozel, razbijeta nemške sile na saarskem območju in zasedeta celotno levo obalo Rena južno od Koblenza (operacija Undertone). Ameriška 7. armada je dobila nalogo, da ob močni letalski podpori 12. zavezniškega korpusa najprej poizkuša prebiti utrdbene položaje Siegfriedove črte, nato pa nadaljuje s prodorom proti Renu, kjer naj bi na območju Wormsa vzpostavila mostišče. Istočasno naj bi v napad prešla tudi ameriška 3. armada, katere naloga je bila, da poizkuša pri prodru v smeri JV zaseči mostove preko Rena pri Mainzu, Oppenheimu in Wormsu ter istočasno preprečiti umik ostalih enot skupine armad G preko Rena. Pri preboju centralnega utrdbenega sektorja je imela ameriška 7. armada na razpolago 16 divizij, od tega 5 oklepnih (2 okl. d v rezervi), ki

so bile glede na smer napada razporejene v tri korpusne, in sicer je bila glavna smer napada dodeljena 15. korpusu (5 pd, 1 okl. d), na desnem krilu je bil postavljen 6. korpus (4 pd, 1 okl. d), na levem pa 21. korpus (2 pd, 1 okl. d). Ameriška 3. armada, ki je napadala iz SZ smeri, je imela na razpolago 14 divizij (4 okl. d), razporejenih glede na postavljene cilje v tri korpusne: 8. korpus je imel nalogo zavzeti mesto Koblenz, 12. korpus prodreti v smeri Cochen–Mainz–Worms in zaseči mostove na Renu, 20. korpus pa prodreti v smeri Trier–Kaiserslautern (Drugi svetski rat, 1970: 293–294). Za vse tri korpusne ameriške 3. armade je bilo značilno, da so imeli znotraj svoje sestave po dve oklepni diviziji. S tem se je dodatno povečala manevrska sposobnost posameznega korpusa, kar je bilo bistvenega pomena pri hitrem napredovanju do reke Ren. Korpusi ameriške 7. armade so imeli v svoji sestavi le po eno oklepno divizijo. Glavni nosilec napada sta bili pehota in artilerija, ki sta predstavljali prvi ešalon napada. Oklepne divizije pa so nastopile šele po taktičnem preboju utrdbene črte, ko je bilo potrebno na hitro izkoristiti nastalo vrzel v obrambi in nadaljevati s prodorom.

Za obrambo saarske oblasti z zahoda so imeli Nemci zgrajene tri pasove utrdbene Siegfriedove črte, ki so se v glavnem nahajale na hribovitem ozemlju. Tako je bilo možno na tem sektorju organizirati večstopenjsko elastično obrambo. Pred napadi s severa pa so se nemške sile uprle zgolj na naravne ovire, na reko Mozel in na planoti Hochvald in Hunsrueck, zato obramba na tem delu ni imela utrdb v obliki stalne fortifikacije. Za obrambo centralnega oz. saarskega sektorja Siegfriedove črte so imele nemške sile angažirane 1. armado z okoli 12 divizijami in 200 tanki in samohodnimi topovi. Po preboju ameriške 3. armade na eifelskem sektorju so se enote nemške 7. armade umaknile preko reke Mozel, kjer so na novo organizirale obrambo. Tako se je nasproti 14 divizijam ameriške 3. armade, vzdolž reke Mozel nahajalo 7 nepopolnjenih divizij (Drugi svetski rat, 1970: 294–295).

15. marca so začeli zavezniki napad še na zadnjem preostalem utrdbenem območju Siegfriedove črte. Po večdnevem letalskem bombardiranju na utrdbene položaje in na njihovo zaledje so začele s prebojem enote ameriške 7. armade, ki so v prvih dneh napada s hitrim prodorom presenetile nemške sile, prešle nemško-francosko mejo in zavzele prvo utrdbeno črto Siegfriedove obrambe. Istočasno so začele z napadom vzdolž reke Mozel še enote ameriške 3. armade, in sicer z 20. korpusom (z 4 pd in 2 okl. d) na desnem krilu in 12. (z 4 pd in 2 okl. d) korpusom ter 8. korpusom (2 pd) na levem krilu. Najmočneje je nastopil 20. korpus, ki je s hitrim prebojem skozi utrdbeno obrambo in z nadaljnjim prodorom preko

nemških položajev prisilil nemško poveljstvo skupine armad G, da je iz območja ob reki Mozeli na kritično območje poslalo 2. planinsko divizijo. S tem je razbremenila napad 12. korpusa na levem krilu, ki je še istega dne vzpostavil mostišče na reki Mozeli in preko njega pričel s hitrim prodorom oklepnih divizij proti reki Ren. 21. marca so zavezniške oklepne divizije zavzele mesti Mainz in Worms, do 25. marca pa so skupaj z enotami ameriške 7. armade v obeh smereh prodrle do Rena, obkolile velik del umikajočega dela skupine armad G in ga prisilile k vdaji (zajetih preko 300.000 nemških vojakov). Največji podvig v tej kampanji pa je uspel oklepnim enotam 12. korpusa, ki so v manj kot enem tednu prodrle do reke Ren, skupaj z ostalimi enotami ameriške 7. armade obkolile nemške sile in, kar je najpomembnejše, vzpostavile mostišče na Renu najprej pri Oppenheimu, kasneje pa še pri Wormsu in s tem premagale še zadnjo veliko oviro na poti do končne zmage (Drugi svetski rat, 1970: 293–297; Drugi svjetski rat, 1980: 316–321).

Z vzpostavitvijo mostiščev pri Remagenu in Oppenheimu so zavezniki dobili ugoden strateški položaj za nadaljnjo ofenzivo. Nemško vrhovno poveljstvo je v strahu pred nadaljnjim zavezniškim prodorom na to območje poslalo svoje glavne sile in vse preostale rezerve in s tem razbremenilo 21. skupino armad pri napadu preko Rena. Ob močni podpori letalstva in artilerije so enote 21. skupine armade v roku sedmih dni s pomočjo oklepnih in oklepno-desantnih enot uspešno prestopile Ren, na njegovi vzhodni obali vzpostavile mostišče in ga obranile pred nemškimi protinapadi (Drugi svetski rat, 1970: 307). Ključno vlogo pri napadu 21. skupine armad so odigrale tudi padalske enote, ki so bile spuščene na same fortifikacijske objekte na desni obali Rena v globino 8–10 km. V prvem dnevu so zavzele 6 nepoškodovanih mostov na reki Issel in se združile z oklepno-desantnimi enotami, ki so prodirale preko Rena (VE, 1975: 402). Najpomembnejšo vlogo pri preboju utrdbene črte pa so imele zavezniške letalske sile, ki so po načelu Blietzkriega najprej napadle nemška letališča in s tem vzpostavile premoč v zraku, udarile v zaledje nemških sil, kjer so z bombardiranjem komunikacij preprečevale prihod rezervnih in logističnih enot, nevtralizirane glavne utrdbene obrambne položaje ter preprečevale vsakršne možne protinapade nemških sil (Drugi svetski rat, 1970: 308). Po uspešni vzpostavitvi mostišč na reki Ren so zavezniki premagali še zadnjo oviro na poti : (1) do prvega strateškega cilja – ruhrskega industrijske območja, ki je bilo glavni proizvajalec orožja; (2) do saarskega območja, ki je bil glavni dobavitelj premoga; (3) nenazadnje pa so bile odprte poti v notranjosti Nemčije, saj ni bilo več nobene naravne ovire, na katero bi se lahko opirale umikajoče se nemške sile. Sledila je še zadnja zavezniška

ofenziva, v kateri sta najprej 21. in 12. skupina armada obkolili celotno nemško skupino armad B in jo prisilili h kapitulaciji, nato pa skupaj s sovjetskimi silami razbili še ostanke nemških sil in jih prisilili k dokončni kapitulaciji.

6.2.5.4 Razlogi za preboj Siegfriedove črte

Zavezniki so s pomočjo visoke morale, štirikratne premoči v številu vojakov, tankov in topov ter šestkratne premoči v letalstvu, v slabih dveh mesecih zavzeli Siegfriedovo črto zahodno od Rena ter prisilili Nemce k hitremu in neorganiziranemu umiku na vzhodno obalo Rena. S hitrim in nenadnim manevrom oklepno-motoriziranih enot so enote prodrle do Rena, kjer so vzpostavile mostišča pri Remagenu, Oppenheimu in Weselu, in preko njih nadaljevale z operacijo. Vzpostavljena mostišča so pomenila izhodišče za nadaljevanje operacije s ciljem obkoljevanja ruhrskega industrijskega območja (Drugi svetski rat, 1970: 297). Pomebno vlogo pri premagovanju utrdbenih nemških položajev so odigrale oklepne enote, s pomočjo katerih so zavezniške sile skupaj s taktičnim letalstvom in artilerijo najprej prebile utrjene položaje in ustvarile vrzeli v obrambi, preko katerih so širile uspeh preboja s hitrim prodorom v globino nemške obrambe. S hitrimi prodori oklepnih enot so nemškim silam preprečile, da bi s svojimi rezervami uspešno zapirale nastale vrzeli, da bi organizirale umik in da bi organizirano utrjevale nove obrambne položaje.

Tako so Nemci izgubili svojo najmočnejšo utrdbeno črto, Siegfriedovo črto, na katero so polagali velike upe in vanjo v obdobju med leti 1936 in 1945 vlagali velika materialna in finančna sredstva. Čeprav je v začetku vojne odigrala pomebno vlogo, ko je za časa nemške kampanje na Poljsko ščitila Nemčijo pred možnim napadom zaveznikov z zahoda in kasneje v času njihovega premeščanja z vzhoda na zahod, pa v času zavezniške splošne ofenzive ni izpolnila svoje temeljne vloge pozicijske obrambe (VE, 1975: 702). Največjo napako pri organiziranju obrambe na Siegfriedovi črti so nemške sile naredile, ko so na svoje utrdbene položaje postavile slabo izurjene drugorazredne divizije (volksgrenardirske), ki se ob pomanjkanju orožja, streliva in pogonskega materiala niso mogle uspešno zoperstaviti odlično oboroženim premičnim zavezniškim silam. Velike izgube ob začetnih operacijah niso mogli nadoknaditi z mobilizacijo nemočnih starcev in neizkušenih dečkov. Takšne divizije so razpadale že po prvih naletih. Nemške operativne in strateške rezerve so bile slabe, ob pomanjkanju goriva pa so postale celo nepremične. Tako niso bile sposobne s protiudari

pridobiti izgubljenih delov na Siegfriedovi črti (Drugi svetski rat, 1970: 297). Pomanjkanje operativnih in stateških rezerv je bilo posledica ardenske protirofenzive, kjer so nemške sile izgubile veliko število izkušenih vojakov, orožja in druge opereme, in velike sovjetske ofenzive v začetku leta 1945, ko je bilo nemško vrhovno poveljstvo prisiljeno z zahoda premestiti svoje močne, izkušene oklepne enote (Mellenthin, 1962: 387–388). Nemškim silam je ostala le še ena možnost, da namreč izvaja zgolj pasivno obrambo, ki pa je privedla do popolnega poraza nemških sil na Siegfriedovi črti (Drugi svetski rat, 1970: 297).

Najpomembnejšo vlogo pri preboju Siegfriedove črte pa je odigralo zavezniško taktično in strateško letalstvo. S pomočjo taktičnega letalstva so po principu Blietzkriega najprej vzpostavili premoč v zraku z napadi na nemška letališča, s čimer so paralizirali vsakršno delovanje slabega nemškega letalstva. Po doseženi prevladi v zraku so sledili bombni napadi na komunikacije, s katerimi so prekinili vse vezi bojišča z zaledjem, in s tem onemogočili hiter prihod nemških okrepitev, zlasti pri oskrbovanju z materialnimi sredstvi. V začetku ofenzive so z zračnimi napadi na cilje na bojišču nevtralizirali nemško obrambo in s tem omogočili enotam KoV hiter ter uspešen preboj. Po preboju nemške obrambne in v fazi prodiranja pa so svojim oklepnim enotam zagotavljali neposredno ognjeno podporo. V fazi taktičnega bombardiranja je bilo velikokrat vključeno tudi strateško letalstvo (Drugi svetski rat, 1970: 308; Feuchter, 1962: 306–307). Poleg tega, da je zavezniško strateško letalstvo odigralo pomembno vlogo pri neposrednem preboju nemške utrdbene obrambe, pa je s svojim delovanjem na nemških naftnih in industrijskih območjih odločilno vplivala na končen razpad Siegfriedove črte. Z napadi na naftne komplekske se je zmanjšala količina načrpane nafte in proizvodnja sintetičnega goriva, kar je bistveno vplivalo na delovanje nemškega letalstva ter kopenskih enot.⁹⁶ Zaradi pomanjkanja pogonskega goriva se je zmanjšala mobilnost nemških

⁹⁶ TABELA 3: Vpliv bombardiranja zavezniškega letalstva na proizvodnjo in porabo sintetičnega goriva (od junija 1944 do aprila 1945)

Meseci napadov	Proizvodnja nafte	Poraba nafte
maj	175 000 t	180 000 t
junij	50 000 t	200 000 t
avgust ¹⁾	20 000 t	130 000 t
april	5 000 t	/

Vir: prirejeno po (Feuchter, 1962: 323–324);

Opombe:

¹⁾ od avgusta naprej se je proizvodnja sintetičnega goriva zmanjševala, zmanjševala pa se je tudi poraba, vendar ne tako drastično.

enot, s tem pa se je posledično zmanjšala moč nemške obrambe, katere glavnino so predstavljale oklepne enote (Feuchter, 1962: 323–324).

7. ZAKLJUČEK

Razvoj pozicijskega načina vojskovanja je potekal počasi in postopoma. Na njegov nastanek so vplivali različni naravni in človeški dejavniki, razvoj vojaške veščine, izkušnje iz spopadov in vojn skozi celotno zgodovino vojskovanja, tehnološki razvoj etc. Tako je razvidno, da so bili pri nastanku takšnega načina vojskovanja posredno ali neposredno vključeni različni dejavniki. Najpomembnejša med njimi pa je bila zagotovo močna taktična obramba, ki je s pomočjo posameznih dejavnikov (razvoja hitrostrelnega orožja in fortifikacijskega utrjevanja) v določenem obdobju povsem dominirala nad napadom. Šele s taktično-tehničnem razvojem letalskih in oklepnih enot je prišlo do povečanja mobilnosti in ognjene moči napadalca, kar je omogočilo napadalcu izvedbo bolj učinkovitih manevrov v boju proti statični fortifikacijski črti.

Pozicijski način vojskovanja je zelo kompleksen pojem, pri katerem ne obstaja neka osnovna definicija, s katero bi bilo možno enostavno in v celoti razložiti pozicijski način vojskovanja oz. njegove značilnosti. Zato je bilo potrebno za razlago pozicijskega vojskovanja najprej analizirati vse teoretične razlage, ki jih je žal zelo malo, in kasneje še njegov razvoj od krimske vojne pa do I. svetovne vojne, ki je postala sinonim oz. osnova za razlago tega pojma. S pomočjo določenih avtorjev in samega razvoja pozicijskega vojskovanja mi je uspelo oblikovati in pokazati temeljne značilnosti pozicijskega načina vojskovanja. Teoretični pregled pozicijskega vojskovanja in njegov razvoj sta mi pomagala pri analizi diplomskega dela in pri verifikaciji hipotez, s katerimi sem poskušal predstaviti nekatere značilnosti pozicijske vojne, njene prednosti, ki so prišle do izraza z uporabo pozicijske obrambe v I. svetovni vojni, in pomanjkljivosti, ki so nenazadnje privedle tak način vojskovanja do samega preživetja.

Največja prednost pozicijskega načina vojskovanja je močna pozicijska obramba, ki v celoti dominira nad napadom. V I. svetovni vojni je prišlo do stabilizacije fronte, ki je bila posledica izčrpanosti enot, slabe logistične preskrbe in prevelike moči obrambe. Vse strani so začele utrjevati svoje položaje. Napadalci so poskušali z masovnimi napadi prebiti utrjene položaje, vendar pa so bili vsi poskusi zaradi slabe premičnosti napadalca ustavljeni, saj sta glavne napade izvajali pehota in artilerija. Vedno enaki metodični napadi niso omogočali taktične

rešitve pri preboju črt oz. z njimi niso mogli doseči taktičnega presenečenja. Kasneje so poskušali prebiti obrambe s posameznimi novimi oborožitvenimi sistemi, vendar so zaradi nepravilne uporabe z njimi dosegli le taktična presenečenja oz. taktične preboje. Takšen primer je bila uporaba tankov leta 1916 na Sommi, kjer so uporabili premalo tankov, da bi lahko z njimi dosegli strateško presenečenje. Drug primer je bila eksperimenta uporaba bojnih plinov leta 1915 pri nemškem napadu pri Ypru, s katerim pa se je izgubila možnost za doseg operativnega in strateškega presenečenja. Tretji poskus je bila nemška infiltracijska doktrina, ki so jo nemške enote uporabile pri spomladanski ofenzivi, in s pomočjo katere so uspešno prebile utrjeno obrambo in prodrle v njeno globino. Vendar pa so kljub začetnim uspehom dosegli le taktični preboj, saj so zavezniki s pomočjo novih svežih ameriških sil ustavili nemške prodore. Nemške sile so bile v pomanjkanju rezervnih sil prisiljene najprej ustaviti napade, kasneje pa so bile ob kvantitativno močnejših nasprotnikih prisiljene k umiku. Zavezniki so poskušali z zadnjo veliko ofenzivo strateško prebiti obrambo, do katere pa ni prišlo, saj je Nemčija prej kapitulirala. Tako lahko *svojo prvo hipotezo potrdim* in rečem, da v I. svetovni vojni dejansko ni prišlo do strateškega preboja pozicijske obrambe. Obrambne črte so bile prebite oz. so padle zaradi uporabe drugih sredstev (vojaških in nevojaških): (1) Rusija je zaradi oktobrske revolucije, ki jo je sprožil Lenin, izstopila iz vojne (asimetrična metoda); (2) Nemčija je izvedla samomorilsko ofenzivo posredno zaradi pomorske blokade; (3) Antanti je uspelo na svojo stran pridobiti večje število držav, med njimi najpomembnejše ZDA.

Na podlagi izkušenj iz I. svetovne vojne, kjer je dominirala pozicijska obramba, so se nekatere države odločile za defenzivno doktrino. Zgrajene so bile fortifikacijske črte, ki naj bi varovale države pred nenadnimi vdori, s tem omogočile izpeljavo mobilizacije in glede na svojo vlogo pozicijske obrambe zaustavljale vsako ofenzivo. Glede na svoje osnovne naloge pa tako Maginotova kot Siegfriedova črta nista izpolnili svoje strateške vloge. Prva, ki ni izpolnila svoje strateške vloge, je bila Maginotova črta. Pri napadu na Francijo so hitre nemške enote, sestavljene iz oklepnih in motoriziranih enot, preko Nizozemske in Belgije enostavno zaobšle francosko utrdbeno črto ter udarile v notranjost Francije. Tudi pri nemškem napadu na samo utrdbeno črto je prišlo do taktičnega preboja. Nemške pehotne divizije so ob močni podpori artilerije in taktičnega letalstva prebile utrdbeno črto na saarskem sektorju. Svojo vlogo je izpolnila le v primeru, ko je omogočila delno mobilizacijo francoskih sil. Siegfriedova črta je imela, podobno kot Maginotova, vlogo pozicijske obrambe. In čeprav se je skozi vojno njena vloga delno spreminjala, je bila njena osnovna

naloga varovanje ruhrskega industrijskega območja. Zavezniške sile so s kvantitativno in kvalitativno močnejšimi silami izvedle napad na utrdbeno črto in jo s pomočjo oklepnihi enot ter taktičnega in strateškega letalstva tudi prebile in nadaljevale prodorom v nemško industrijsko območje. Zaradi zavezniške zasedbe tega območja je bila Nemčija prisiljena k vdaji. Tako lahko na podlagi naštetih ugotovitev **potrdim drugo hipotezo**.

V obdobju pozicijske vojne, v I. svetovni vojni, so poskušali na različne načine in z različnim sredstvi prebiti močno pozicijsko obrambo. Pri tem so se posluževali uporabe tankov in letal, ki pa zaradi svojih taktično-tehničnih pomanjkljivosti niso bili sposobni uresničiti dane naloge. V obdobju med obema vojnama je prišlo do tehničnega razvoja tankov in letal, kar je povečalo njihove taktične sposobnosti (povečana mobilnost in ognjena moč). Taktično-tehnični razvoj je odpravil še tiste pomanjkljivosti, ki so jim preprečevale možnost operativnega oz. celo strateškega delovanja. Tako so tankovske enote predstavljale glavno udarno silo na utrjene in utrdbene obrambne položaje. Najpomembnejša je bila njihova vloga po prebitju taktične obrambe, kjer so s svojimi hitrimi prodori preprečevali: (1) da bi branilec s svojimi rezervami uspešno zapiral nastale vrzeli v obrambi; (2) organiziran umik obrambnih enot; in (3) organizirano utrjevanje novih obrambnih položajev. Takšen napad oklepnihi enot so napadalci izvedli pri napadu na Siegfriedovo in Maginotovo črto. Medtem ko so zavezniki uporabili svoje oklepne enote pri samemu prebijanju črte, so bile nemške oklepne enote uporabljene za hiter prodor preko Ardenov mimo Maginotove črte v njeno zaledje. Nemške oklepne sile so bile uporabljene v glavnem pri prebijanju francoske utrjene obrambe. Vendar pa vsi ti taktično-operativni preboji ne bi bili možni, če ne bi istočasno prišlo do tehničnega razvoja v letalstvu (strateški bombniki, lovci, jurišni lovci etc.). Letalske enote so bile tiste, ki so svojim oklepnihi enotam omogočale neposredno ognjeno podporo pri prebijanju utrjene obrambe oz. pri prodiranju v globino obrambe. Letalske enote pa niso nudile le taktične podpore svojim kopenskim enotam, ampak so lahko delovale tudi samostojno – kot taktični ali kot strateški bombniki. Zlasti strateški bombniki so s svojim posrednim in neposrednim delovanjem zmanjševali možnost ponovnega pozicijskega vojskovanja (zavezniško bombardiranje industrijskih območij, utrdbenih položajev, komunikacij etc.). Z razvojem letalstva pa se je odprla še ena možnost delovanja – preko vertikalnega manevra (padalski desanti na nizozemske in nemške mostove). Tako lahko na podlagi teh ugotovitev **potrdim še svojo tretjo hipotezo**, in sicer, da se je prav s taktično-tehničnim razvojem letalstva in oklepnihi enot povečala moč napadalca v boju proti statičnim fortifikacijskim objektom.

* * *

Pozicijski način vojskovanja je zelo kompleksen pojem, pri katerem ne obstaja neka osnovna definicija, s katero bi bilo možno enostavno in v celoti razložiti tak način vojskovanja oz. njegove značilnosti. Največja pomanjkljivost pri samem opredeljevanju pojma je, da tako v slovenski kot tuji literaturi praktično ne obstaja nobena konkretna razlaga oz. osnovna definicija, s katero bi bilo moč opredeliti pojem pozicijske načina vojskovanja. Na podlagi prebiranja številnih strokovnih in znanstvenih del, sem prišel do spoznanja: (1) da praktično ne obstaja neka splošna teoretična opredelitev pozicijskega načina vojskovanja in (2) da ni bil nikjer predstavljen splošni razvojni cikel glede pozicijskega načina vojskovanja. S pojmom pozicijske vojne in njenim načinom vojskovanja se je teoretično ukvarjal samo en avtor, čeprav je pa res, da se je veliko avtorjev zlasti po I. svetovni vojni ukvarjalo s tem, kako in na kakšen način bi preprečili ponovno pozicijsko vojno. Vse njihove študije so bile usmerjene v povsem nasproten pojem – manevrski način vojskovanja.

V svojem diplomskem delu sem poskušal predstaviti pojem pozicijske vojne oz. pozicijskega načina vojskovanja, ki je obsegal: (1) teoretično opredelitev pojma, (2) njegov razvojni cikel, (3) pozicijsko vojskovanje v I. svetovni vojni, v kateri doseže svoj višek in (4) II. svetovno vojno, v kateri je bil takšen način vojskovanja preživet. Tako lahko na podlagi svojega diplomskega dela in ugotovitev podam po mojem mišljenju sprejemljivo definicijo, ki bo v celoti zajemala in opredeljevala pojem pozicijska vojna. Tako lahko rečem, da je pozicijska vojna način vojnega delovanja, ki je značilen za frontalne, počasne, dolgotrajne in težke borbe, ki niso zmožne privedi do končne odločitve in se jih uporablja pri zavzemanju in ohranjanju položajev na neprekinjeni stabilni fronti, ter strateških razmer, utrjeno pretežno z objekti poljskega tipa. V pozicijski vojni obstajajo močne pozicijske obrambe, ki v vseh pogledih dominirajo v razmerju z napadom. V pozicijski vojni prihaja do spopada med slabo okretnimi premičnimi enotami. Zanje pa so značilne tudi slabe oz. nezadostne logistične oskrbe, ki dodatno zavirajo napadlce pri nadaljnjem prodiranju v globino obrambe.

Čeprav je bil pozicijski način vojskovanja v II. svetovni vojni preživet, pa je v obdobju po njej v posameznih vojnah moč zaslediti določene lastnosti pozicijske vojne oz. pozicijski karakter. Takšen primer je bila korejska vojna, v kateri je prišlo do vkopavanja in utrjevanja

položajev oz. do rovovskega načina vojskovanja. Vendar pa je takšen način vojskovanja zaradi vse večjega in hitrejšega razvoja posameznih oborožitvenih sistemov (letalstva, oklepnih enot, raketne artilerije), uporabe novih tehnoloških inovacij (informacijsko bojevanje) in povečane udarne moči napadalca (razvoj jedrske oborožitve) tako v sedanjosti kot v bližnji prihodnosti malo verjeten.

8. LITERATURA

8.1 KNJIGE

1. Alexander, Bevin (2002): How wars are won: The 13th rules of war – from ancient Greece to the war of terror, Three Rivers Press, New York.
2. B. H. Liddell, Hart (1952): Strategija posrednog prilaženja, Vojna biblioteka, Savremeni pisci, Vojnoizdavački zavod, Beograd.
3. Beckett, Ian Frederick William (2001): The great war, Longman, New York, Modern wars in perspective.
4. Cebek, Igor (2004): Vloga in pomen oklepnih enot pri izvajanju vojnih in nevojnih vojaških operacij, Magistersko delo-FDV, Ljubljana.
5. Chambarlain, Peter & Ellis, Chris (1986, 1972): Tanks of the World 1915-1945, Arms and Armour Press, London.
6. Chant, Christopher (1994): World Encyclopedia of Tank: an international history of the armoured fighting machine, Patric Stephen Limited. Nr. Yeovil, Somerset.
7. Clodfelter, Mark (1989): The limits of air power: The american bombing of North Vietnams, Three Free Press, New York.
8. Clodfelter, Mark (1997): William Mitchel V: The Paths of Heaven; The Evolution of Airpower Theory.
9. Deighton, Len (1981): Munjeviti rat, Centar za informacije i publicitet, Biblioteka Tajne sile, Zagreb.
10. Dupuy, Trevor N. (1984): The evolution of weapons and warfare, Da Capo Paperback ed., New York.
11. Drugi svetski rat - pregled ratnih operacija, 1. knjiga (1957). Vojnoistorijski institut, Beograd.
12. Drugi svetski rat - pregled ratnih operacija, 3. knjiga (1967). Vojnoistorijski institut, Beograd.
13. Drugi svetski rat - pregled ratnih operacija, 5. knjiga (1970) Vojnoistorijski institut, Beograd.
14. Drugi svjetski rat, 3. knjiga (1980). Mladinska knjiga, Ljubljana.

15. Feuchter, G. W. (1962): Istorija vazdušnog rata, Vojnoizdavački zavod, JNA, Beograd.
16. Freedman, Lawrence (1994): War, Oxford University Press, New York.
17. Fuller, John Frederic Charles (1992): The conduct of war: 1979-1961: a study of the impact of the French, industrial, and Russian revolutions on war and its conduct.
18. Guderian, Heinz (1999): Achtung Panzer: the development of tank warfare, Cassell cap. London, Cassell military paperbacks.
19. Holmes, Richard (2001): The Western Front, BBC, London.
20. Jankovič – Potočnik, Aleksander (2004): Rupnikova linija in Alpski zid: Utrjevanje rapalske meje med letoma 1932 in 1941, Vrhnika, Ljubljana.
21. Jones, Archer (1987): The art of war in the Western world, University of Illinois Press, Chicago.
22. Land Force Tactical Doctrine, ATP(B) (1995) NATO Military Agency for Standardization (MAS).
23. Lubi, Darko (2002): Strategija – študijsko gradivo, FDV, Ljubljana.
24. Mellenthin, Frederich Willhem (1962): Oklopne bitke: 1939-1945, Vojnoizdavački zavod JNA, Beograd.
25. Newark, Timothy (2001): Turning the tide of war: 50 battles that changed the course of modern history, Hambyn, London.
26. Ninković, Jovo (1984): Nastanak i razvoj ratne operacije, Suvremena vojna misao, Naši pisci, Vojnoizdavački zavod, Beograd.
27. Oklopne Jedinice juče danas sutra (1962) Skupina avtorjev, Vojnoizdavački zavod JNA »Vojno delo«, Beograd.
28. Posen, Barry R. (1992): Izvori vojne doktrine, Biblioteka, Suvremena vojna misao Vojnoizdavački i novinski centar, Beograd.
29. Prebilič, Vladimir (2003): Logistika oboroženih sil Nemčije v času II. svetovne vojne, doktorska disertacija, FDV, Ljubljana.
30. Revija Obramba (2001)
31. Svečin, A. (1956): Strategija, , Vojna biblioteka, Inostrani pisci, Vojnoizdavački zavod, Beograd.
32. Švajncer, Janez J. (1998): Vojna zgodovina, Državna Založba Slovenije, Ljubljana.
33. Tuhačevski Nikolajevič, Mihail (1985): Izbrana dela (2), Vojna biblioteka, Suvremena vojna misao, Vojnoizdavački zavod, Beograd.

34. Zelenika, Milan (1962): Prvi svetski rat, Vojna biblioteka, Naši pisci, Vojno delo, Beograd.
35. Žabkar, Anton (2003): Marsova dediščina (1), Knjižna zbirka Varnostne študije, FDV, Ljubljana.
36. Žabkar, Anton (2003): Marsova dediščina (2), FDV, Ljubljana, Knjižna zbirka Varnostne študije.

8.2 SLOVARJI, ENCIKLOPEDIJE, LETOPISI IN LEKSIKONI

37. Dictionary of military terms: a guide to the language of warfare and military institutions, The H. W. Wilson, New York, ur. Dupuy, Trevor N.
38. International Military and Defense Encyclopedia, Volume A-B (1993), ur. Trevor N. Dupuy. Brassey's, New York.
39. Enciklopedija 2. svetovne vojne 1939-1945, Borec, Ljubljana.
40. International Military and Defense Encyclopedia, Volume M-O (1993), ur. Trevor N. Dupuy. Brassey's, New York.
41. International Military and Defense Encyclopedia, Volume T-Z (1993), ur. Trevor N. Dupuy. Brassey's, New York.
42. Vojna enciklopedija (1) (1958). Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
43. Vojna enciklopedija (2) (1959). Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
44. Vojna enciklopedija (3) (1972). Drugo izdanje, Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
45. Vojna enciklopedija (4) (1972). Drugo izdanje, Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
46. Vojna enciklopedija (5) (1962). Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
47. Vojna enciklopedija (5) (1973). Drugo izdanje, Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
48. Vojna enciklopedija (7) (1965). Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
49. Vojna enciklopedija (7) (1974). Drugo izdanje, Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
50. Vojna enciklopedija (8) (1966). Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.
51. Vojna enciklopedija (8) (1975). Drugo izdanje, Redakcija vojne Enciklopedije, Beograd.

52. Vojna istorija, Udžbenik za vojne akademije, Vojnoizdavački zavod, 1980, Beograd.

8.3 ČLANKI V STROKOVNIH IN ZNANSTVENIH OBČILIH

53. Corum, James (1997): Airpower Thought in Continental Europe between the Wars V: The Paths of Heaven; The Evolution of Airpower Theory, ur. Meilinger Philip, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama.

54. Alijevski, Jaka (2001): Od puške do...konca prve svetovne vojne, Revija Obramba, januar, Defensor, Ljubljana.

55. Meilinger, Philip S. (1997): The pats of heaven: the evolution of airpower theory, Air University Press, Alabama.

56. Meilnger, Philip S. (1997): Giulio Doehet and the Origins of Airpower Theory v The Paths of Heaven; The Evolution of Airpower Theory.

PRILOGE:

Priloga A: Razmerje sil na Zahodni fronti v fazi pozicijskega vojskovanja

Pozicijsko vojskovanje na zahodni fronti												
Bitke na zahodni fronti	Nemške sile			Br.- Fr. Sile			Razmerje sil			Širina Fronte	Osvoj. ozemlje širina/globina	Čas ¹⁾
	št. vojakov	št. artilerij	letala	št. vojakov	št. artilerij	letala	vojaki	topovi	letala			
Ofenziva pri Verdunu 21.2 - 25.2. 1916	6,5 divizij	850	256	2 diviziji	165	40	3,3:1	5:1	6,4:1	13 km	10 km/ 3 km	9 ur
Bitka pri Verdunu 21.2 - 1.7. 1916	44 divizij	1100	256	70 divizij	465	290	1:1,6	2,3:1	1:1,1	13 km	10 km/ km ¹⁾	45 mes.
Ofen. na Sommi 1.7. - 23. 8. 1916	10 divizij	146	129	35 divizij	450	365	1:3,5	1:2	1:2,9	40 km	22 km/ - 9 km	27 dni
Ofen. na Sommi 15.9.- 22.9. 1916	6 divizij	400	129+ ²⁾	10 divizij ³⁾	450	365+ ²⁾	1:3,5	1:1,1	1:3	18 km	18 km/ 2 km	n. ur
Bitka na Sommi 1.7-18. 10. 1916	95,5 divizij	400	1918	75 divizij	450	1144	1,3:1	1:1,1	1:1,7	40 km	26 km/ 10 km	5 mes.
2. bitka na Aisneji 16.4- 7.5. 1917	39 divizij	2736+	365	62,5 divizij	5286 + 128 tankov	195	1:1,6	1:2	1:2	32 km + 24 km	56 km/ do 5 km	9 dni

Vir: prirejeno po (VE, 1967: 69–70, 380; VE, 1958: 243; Vojna istorija: 1980: 94–95);

Opombe:

¹⁾ Označuje artilerijsko predpripravo. V bitki pri Verdunu in v bitki pri Sommi paoznačuje trajanje celotne bitke.

²⁾ Sorazmerno se je povečevalo število letal. Do konca oktobra so imeli Nemci 333 letal, britansko-francoske sile pa 683.

³⁾ Britanske enote so, za preboj obrambne črte, uporabile tanke (18).

Priloga B: Razmerje sil na Solunski fronti v fazi preboja pozicijske fronte

	Razmerje sil na Solunski fronti									Osvojeno ozemlje	Širina fronta
	Centralne sile			Antantne sile			Razmerje sil				
	št. vojakov	št. artilerij	letala	št. vojakov	št. artilerij	Letala	vojaki	topovi	letala		
Na celotni fronti	600.000	1721	80	619.000	2069	200	1 : 1	1 : 1,2	1 : 2,5		/
Na odseku preboja	26 bat. ¹⁾	146	24	75 bat. ²⁾	580	81	1 : 2,9	1 : 4	1 : 3		16 km + 17 km

Vir: prirejeno po (Vojna enciklopedija, 1967: 65–66);

Priloga C: Razmerje sil na Vzhodni fronti v fazi pozicijskega vojskovanja

Pozicijsko vojskovanje na vzhodni fronti												
Bitke na vzhodni fronti	Nemško-AO sile			Ruske sile			Razmerje sil			Širina fronte	Osvoj. ozemlje širina/globina	Čas ¹⁾
	št. vojakov	št. artilerij	letala	št. vojakov	št. artilerij	letala	vojaki	topovi	letala			
Bitka pri Galwitzu 2..5.- 6. 1915	357 000	1702 ¹⁾	84	219 000	671 ¹⁾	20	1,5:1	2,5:1	4,2:1	35 km	35 km/+100 km	24 ur
Brusilov prodor 5.-16.5. 1916	620 000	1245	/	660 000	1938	/	1:1,1	1:1,6	/	več smeri	80 km/115 km	29 ur

Vir: prirejeno po (VE, 1967: 366–367);

Priloga D: Razmerje sil na Zahodni fronti v fazi nemške spomladanske ofenzive

Nemške ofenzive na zahodni fronti												
Bitke na zahodni fronti	Nemške sile			Br.- Fr. Sile			Razmerje sil			Širina fronte preboja	Osvoj. ozemlje širina/globina	Čas ¹⁾
	št. vojakov	št. Artilerij	letala	št. vojakov	št. artilerij	letala	vojaki	topovi	letala			
1. nemška ofenziva 21.3. - 8.4. 1918	65 divizij ¹⁾	6800 ²⁾	790	30 div. ³⁾	n.p.	580	2,2:1	/	1,4:1	85 km	n.p.km/60 km	5 ur
2. nem. ofenziva 9. - 30.4. 1918	36 divizij	2200	492	17 div.	749	645	2,1:1	2,9:1	1:1,2	do 50 km	50 km/20 km)	nekaj ur
3. nem. ofenziva 27.5. - 6. 6. 1918	42 divizij	4000	⁴⁾	15 div. ⁵⁾	1000	/	2,8:1	4:1	/	50-80 km	80 km/50 km	nekaj ur

Vir: prirejeno po (VE, 1973: 675; VE, 1975: 343; VE, 1971: 682);

Opombe:

¹⁾ Nemške napadalne enote so bile brez rezervnih enot (VE, 1973: 675).

²⁾ Razmerje v artileriji je bilo približno 4 : 1 na strani Nemcev.

³⁾ Hiter prihod 48 pehotnih divizij, 1 konjeniške divizije in treh eskadrilij po 80 letal na ogroženo območje.

⁴⁾ Čeprav ni podatka o posedovanju letal v tretji ofenzivi, pa so bile antantne sile v bistveni premoči.

⁵⁾ Prihod dveh britansko-francoskih korpusov in štirih pehotnih divizij.

Priloga E: Tehnične značilnosti tankov od 1916 do 1945

TANK (vrsta, država)	TEŽA TANKA (v tonah)	HITROST (km/h)	DOSEG S POLNIM TANKOM (km)	OBOROŽITEV (top/ mitraljez)
Heavy Mark V, 1916 (VB)	31	5,2	24	2 x 57 mm
Medium Mark A Whippet, 1918 (VB)	37	7,5	64	2 x 57 mm
Heavy Vickers Independent, 1.26(VB)	30	32	320	47 mm
A 10 (VB)	14	29		40 mm
Mk.II Matilda (VB)	26,5	24	148	40 mm
Heavy Schneider, 1917 (FR)	13,5	6	75	75 mm
Heavy St. Chamond, 1917 (FR)	23	8,5	60	75 mm
Heavy Char 3 C, 1928 (FR)	74	13	150	1 x 155 mm, 1 x 75 mm
Somua S35	20	40		47 mm
Hotchkiss H39	12	36		37 mm
Medium A7V, 1918 (NEM)	30	12	80	57 mm
PzKw II	9	26	200	20 mm
PzKw III	19,3/20	40/40	160/168	37/50 mm
PzKw IV	17,3	25	200	75 mm
Mark VI, 1940 (VB)	5,5	56	208	1 x 40 mm
Crusedor, 1941	20	45	320	1 x 40 mm
Churchill, 1943	38,5	24	198	1 x 57 mm / 1.44 zamenjajo s 75 mm
Cromwell, 1944	30	55	264	1 x 75 mm
Centurion, 1945	46	37	145	1 x 76,2 mm
Grant, 1942 (ZDA)	29,5	32	212	1 x 75 mm
Sherman, 1942	30	40	230	1 x 75 mm
Pershing, 1945	43	50	200	1 x 90 mm
KW Mark VI Tiger, 1942 (NEM)	20	40	200	1 x 75 mm
KW Mark VI, Koenigstiger, 1.42	56,8	36	136	1 x 88 mm
KW Mark V, Panther, 1944	67	32	168	1 x 88 mm

Vir: prirejeno po (Guderian, 1992: 148–149; Deighton, 1981: 246–247; Leksikon druge svetovna vojne, 1982: 427–429);

Priloga F: Osnovne taktično-tehnične karakteristike bojnih letal 1918 in 1939

KARAKTER	VRSTE LETAL
----------	-------------

ISTIKE							
	LOVCI			BOMBNIKI			
	1918	1939		1918	1939		
		Enosed	Dvosed		Lahki	srednji	težki
Max. hitrsost v km/h	180-220	450-570	450-500	125	450	360-450	350
vrhunec leta v km	7	10	10	4-5	10	9	10
Radij delovanja v km	300	350	700	400	1500	1500	2000
št. topov	/	1-2	2	/	1	1-2	1-2
nosilnost bom v tonah	50-100 kg	50 kg	100-200 kg	100-200 kg	500 kg	500 kg	1-2

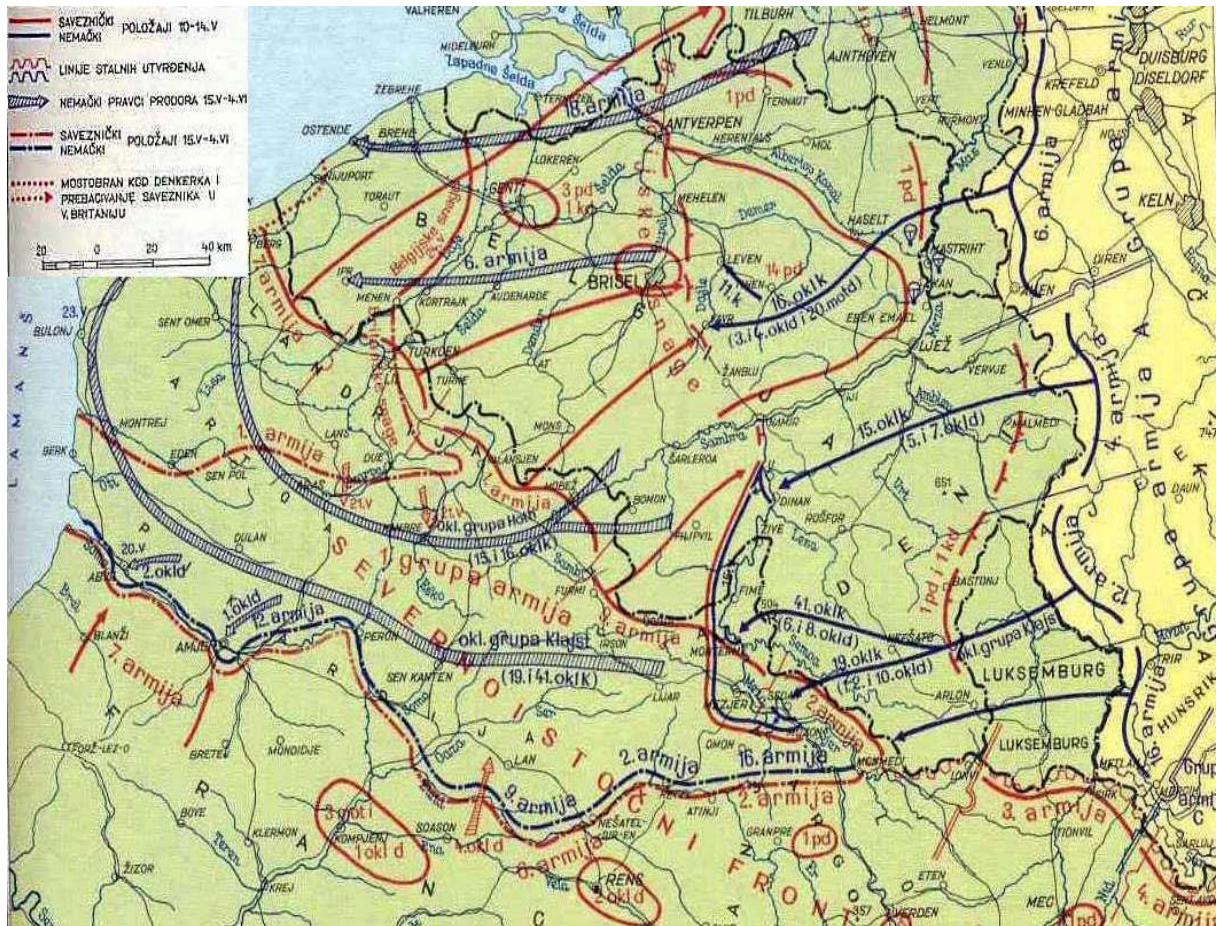
Vir: prirejeno po (VE, 1958: 411);

Priloga G: Razmerje sil na zahodu pred operacijo Fall Gelb

	Sile osi			Zavezniki			Razmerje sil (A : B)
	Nemčija	Italija	Skupj (A)	Francija	VB	Skupaj (B)	
vojaki	2 750 000	1 183 000	3 933 000	2 521 000	897 000	3 418 000	1,2 : 1
tanki, OV	5 631	1 424	7 055	2 500	146	2 646	2,7 : 1
letala	3 668	2 950	6 618	1 500	1 973	3 997	1,7 : 1

Vir: prirejeno po (VE, 1967:431; Drugi svjetski rat, 1980: 56);

Priloga H: Operacija Fall Gelb – Napad na Francijo leta 1940

Vir: prirejeno po (VE, 1967: 432);